

21

AGENCIJA ZA OBNOVU OSJEČKE TVRĐE
GRAD OSIJEK

TVRĐA

*Strateški i akcijski plan
obnove osječke Tvrđe
2021. - 2027.*

27

IMPRESSUM

IZDAVAČ

Agencija za obnovu osječke Tvrđe
Franje Kuhača 29
31000 Osijek

ZA IZDAVAČA

Željko Andraši, Ravnatelj

IZVOĐAČ

Karzen i Karzen d.o.o.
Liješće 35
10040 Zagreb

AUTORICA

Mirna Karzen, direktorica i voditeljica procesa

OBLIKOVANJE

Ante Vekić, Marko Jovanovac

LEKTURA

Narcisa Vekić, prof.

2021.

21 TVRĐA 27

*Strateški i akcijski plan obnove
osječke Tvrđe 2021. – 2027.*

Sadržaj

Sadržaj	4
Popis tablica	6
Popis slika	6
Popis kratica	7
o. Uvodna riječ	8
1. Agencija za obnovu osječke Tvrde.....	12
2. Tvrđa jučer, danas, sutra.....	16
3. Analiza stanja i okruženja.....	22
3.1. Teritorijalni i demografski aspekti grada Osijeka u kontekstu razvoja Tvrđe 23	
3.2. Migracije i stanovanje u Tvrđi	25
3.2.1. Prometna povezanost i mobilnost	26
3.2.2. Obrazovanje i cjeloživotno obrazovanje	29
4. Gospodarstvo.....	34
4.1. Turizam.....	35
4.1.1. Ponuditelji usluga.....	36
4.1.2. Tržište i posebni oblici turizma.....	39
4.1.2.1. SPORTSKO-REKREATIVNI TURIZAM	40
4.1.2.2. VODENI/RIJEČNI TURIZAM	41
5. Analiza stanja kulturni baštine osječke Tvrde	44
5.1. Analiza stanja infrastrukturne obnove	46
6. Kulturna ponuda i potražnja	48
6.1. Ponuda kulturno-muzejskih, galerijskih i obrazovnih institucija u Tvrđi ..	49
6.2. Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara pekara s Trgom	
Vatroslava Lisinskog.....	52
6.2.1. Trg Vatroslava Lisinskog.....	54
6.3. Centar za posjetitelje	55
6.4. Obnova drugih lokacija u Tvrđi s novom namjenom	55
6.5. Kulturne manifestacije, festivali i projekti u Tvrđi	58
6.6. Kulturna i prirodna dobra u Osječko-baranjskoj županiji	60
6.6.1. Nematerijalna baština	63
6.7. Dionici i njihova uloga u oživljavanju osječke Tvrde.....	63
6.8. Uloga kulturne baštine u poticanju razvoja osječke Tvrde	65
6.8.1. Kulturni i kreativni turizam	65
6.8.2. Poduzetništvo temeljeno na kulturi i kulturnim i kreativnim	
industrijama	66
6.8.3. Društveno poduzetništvo	68
6.8.4. Integrirani pristup kroz povezivanje kulturne i prirodne baštine..	69
6.9. Interpretacija i prezentacija kulturne baštine	70
6.9.1. Digitalna interpretacija kulturne baštine	70
6.9.2. Informatijske ploče.....	71
6.9.3. Oživljena povijest (living history)	71
7. Strateški okvir	74
7.1. SWOT Analiza	75
7.2. Srednjoročna vizija razvoja, usklađena s relevantnim dugoročnim	
aktima strateškoga planiranja	80
7.3. Opis srednjoročnih razvojnih potreba i razvojnih potencijala.....	80
7.3.1. Opis prioriteta u srednjoročnom razdoblju	80
7.3.2. Posebni ciljevi	82
7.4. Strateški projekti osječke Tvrđe	105
7.4.1. Projekti za koje je ishoda građevinska dozvola	105
7.4.1.1. KRUNSKA UTVRDA (KRONENWERK)	105
7.4.1.2. MUZEJ SLAVONIJE (DONJA ORUŽARNICA)	107

7.4.1.3. VIII. BASTION I UNUTRAŠNJE DVORIŠTE (BASTION SV. EUGENA).....	108
7.4.1.4. NOVI FRANJEVAČKI SAMOSTAN (BÖSENDORFEROVA 2)	109
7.4.1.5. GARAŽA HORNWERK	110
7.4.1.6. REKONSTRUKCIJA BASTIONE TRASE OD BASTIONA SV. KARLA DO DONJOGRADESKIH VRATA.....	111
7.4.1.7. VANJSKI OBRAMBENI PRSTEN TVRĐE	113
7.4.2. Projekti u provedbi	115
7.4.2.1. PROJEKT RAZVOJ I UNAPRJEĐENJE OSJEČKE TVRĐE	115
7.4.2.2. CENTAR ZA POSJETITELJE „TVRĐA“	116
7.4.3. Tablični prikaz svih strateških projekata	117
7.5. Moguća obnova drugih zgrada u Tvrđi	120
7.5.1. Rodna kuća Franje Kuhača 14	120
7.5.2. Kuća u Ul. Franje Kuhača 23 - nekadašnja kuća Kostić	121
7.5.3. Blok 5 - dvorišta	121
7.5.4. Kuća u Ul. Franje Kuhača 11	123
7.5.5. Zgrada u Fakultetskoj ulici (tzv. Koreja)	123
7.6. Drugi projekti.....	124
7.6.1. Vodeno stajalište - dio projekta vodeni tramvaj na rijeci Dravi od rkm 16+400 do rkm 24+200	124
7.6.2. Uređenje Galerije Waldinger (Gradske galerije), dvorane br. 2 (Muzeja školjaka) i multimedijalne dvorane.....	124
8. Okvir za praćenje i vrjednovanje	130
9. Mogućnosti financiranja kroz EU fondove i druge izvore financiranja	130
9.1. Program za integrirani teritorijalni razvoj (ITP)	131
9.2. Program podrške regionalnom razvoju	133

9.3. Program sufinanciranja provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini	133
9.4. Europski zeleni plan	133
9.5. Drugi programi od interesa za financiranje projekata u Tvrđi	134
9.5.1. Obzor Europa 2021.–2027.	134
9.5.2. Kreativna Europa	134
9.5.3. Programi prekogranične suradnje - INTERREG	135
10. Usklađenost s nacionalnom razvojnom strategijom, sektorskim i višesektorskim strategijama te dokumentima prostornoga uređenja	136
10.1. Strateški dokumenti na nacionalnoj razini.....	137
10.1.1. Nacionalna strategija do 2030.	137
10.1.2. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2030. (u izradi) ...	138
10.2. Strateški dokumenti Osječko-baranjske županije (str. 7.).....	138
10.2.1. Akcijski plan Županijske razvojne strategije Osječko-baranjske županije do 2020.	138
10.2.2. Master plan turizma Osječko-baranjske županije do 2020. (str. 72.) ..	139
10.3. Strateški dokumenti Grada Osijeka	139
10.3.1. Strategija razvoja urbane aglomeracije Osijeka do 2020. (iz 2016.) ..	139
10.3.2. Strategija razvoja grada Osijeka do 2020. (2015.; str. 36. - 39.) ...	140
10.4. Drugi propisi i planovi	141

Popis tablica

Tablica 1. Realizirani projekti u razdoblju od 2015. do 2020.	14
Tablica 2. Broj studenata po akademskim godinama	30
Tablica 3. Dolasci i noćenja posjetitelja u gradu Osijeku 2017.–2020.	35
Tablica 4. Dolasci i noćenja turista u OBŽ-u u 2019. godini, Indeksi 2019./2018.	35
Tablica 5. Poslovni subjekti registrirani u Tvrđi	37
Tablica 6. Kapacitet soba i procjena kvalitete hotela i hostela u Tvrđi	38
Tablica 7. Kapacitet apartmana i procjena kvalitete apartmana i soba u Tvrđi	39
Tablica 8. Procijenjena vrijednost investicija u obnovu pojedinih lokacija u Tvrđi	56
Tablica 9. Popis najznačajnijih događanja i manifestacija koje se održavaju na raznim lokacijama u Tvrđi	58
Tablica 10. Ključni dionici i njihove moguće uloge u obnovi Tvrđe	63
Tablica 11. Ciljevi, prioriteti i mjere Strateškog i akcijskog plana obnove osječke Tvrđe	94
Tablica 12. Stanje gotovosti projektne dokumentacije osječke Tvrđe	118
Tablica 13. Pokazatelji ishoda i rezultata Strateškog i akcijskog plana obnove osječke Tvrđe 2021.–2027.	127

Popis slika

Slika 1. Sustav baroknih gradova-tvrđava princa Eugena Savojskog (1717.–1739.)	18
Slika 2. Prostorno-problemske cjeline i prijedlozi uređenja, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 2, 2009.	19
Slika 3. Prostorno-problemske cjeline i prijedlozi uređenja, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 2, 2009.	20
Slika 4. Položaj Osijeka u odnosu na međunarodne prometne pravce	24
Slika 5. Prikaz kretanja dolazaka putnika u razdoblju 2009.–2019.	41
Slika 6. Nepokretna kulturna dobra na prostoru Tvrđe	46
Slika 7. Prikaz lokacija za obnovu	56

Slika 8. Grafički prikaz idejnog rješenja obnove bastione trase osječke Tvrđe.....	57
Slika 9. Karta Tvrđe i okolice	61
Slika 10. Kulturne znamenitosti i manifestacije u OBŽ-u.....	62
Slika 11. Vizualizacija rekonstrukcije Krunske utvrde.....	105
Slika 12. Vizualizacija rekonstrukcije Krunske utvrde	106
Slika 13. Vizualizacija rekonstrukcije garaže Hornwerk.....	111
Slika 14. Vizualizacija rekonstrukcije Bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata.....	112
Slika 15. Vizualizacija rekonstrukcije Bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata	113
Slika 16. Vizualizacija rekonstrukcije vanjskog obrambenog prstena Tvrđe	114

Popis kratica

AOOT	Agencija za obnovu osječke Tvrđe
EU	Europska unija
OBŽ	Osječko-baranjska županija
TZ Grada Osijeka	Turistička zajednica Grada Osijeka
TZ OBŽ	Turistička zajednica Osječko-baranjske županije
MSP	Mala i srednja poduzeća
NN	Narodne novine
ICT/IKT	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
EU fondovi	Fondovi Europske unije
EUSI	Europski strukturni i investicijski fondovi
OP	Operativni program
ITU	Integrirana teritorijalna ulaganja
JPP	Javno-privatno partnerstvo

Uvodna riječ

Ono što ljude najviše privlači, čini se, jesu drugi ljudi.”

William Whyte, URBANIST, NOVINAR

Cilj je ovoga procesa bio izraditi sveobuhvatan *Strateški i akcijski plan obnove osječke Tvrđe 2021. - 2027.*, s operativnim akcijskim planom koji sadrži prioritetne investicijske, kao i druge projekte kojima je cilj uključivanje javnosti u obnovu Tvrđe, unaprjeđenje kulturnoga i kreativnoga sadržaja, održivu mobilnost, zelenu energetska obnovu zgrada i jačanje poduzetničkih ulaganja i inicijativa. No, cilj je ovoga strateškoga plana bio i razvoj Tvrđe kao ugodnoga mjesta za svakodnevni boravak Osječana, jer su anketa, radionice i razgovori s ključnim dionicima ukazali na potrebu da se Tvrđu prije svega vratiti građanima Osijeka. A kako „ljudi privlače druge ljude“, time će i živost svakodnevne ponude - od ugostiteljske i noćne, kulturnih i kreativnih događanja, edukativnih radionica pa do ugodnih mjesta za čitanje, druženje, informiranje i rekreaciju - privući i posjetitelje iz Hrvatske, ali i drugih zemalja. Tvrđa kao grad-utvrda može i treba postati utvrdom kulture, znanja, obrazovanja, turizma i poduzetništva, ali prije svega i mjesto ugodnoga boravka Osječana.

Budući da je jedan od ključnih ciljeva programa održivoga urbanoga razvoja EU-a upravo izrada gradskih strategija, ova će strategija poslužiti kao temelj nadogradnji provedene i planirane obnove Tvrđe kao kulturnoga, turističkoga, poslovnoga i stambenoga dijela grada Osijeka i šire regije. Također, poslužit će kao osnova za izradu i prijavu projekata na EU fondove, u skladu s ciljevima i prioritetima ključnih strateških i akcijskih planova usmjerenih na obnovu zapuštenih dijelova grada, revitalizaciju kulturne baštine i integraciju raznih sektora i programa s ciljem jačanja gospodarstva, turizma, poticanja zapošljavanja i konkurentnosti u gradovima. Konkretnim mjerama i akcijskim planom, *Strateški i akcijski plan obnove osječke Tvrđe 2021. - 2027.* prilagođen je i novoj situaciji uzrokovanoj pandemijom koronavirusa, koja utječe na turizam, poduzetništvo i gospodarstvo u najširem smislu te drugim značajnim čimbenicima, kao što su migracije stanovništva kroz projekte usmjerene na digitalizaciju kulturnih i drugih sadržaja, ali i jačanje digitalizacije uprave.

Kroz sudionički proces rada s ključnim predstavnicima svih sektora i stanarima Tvrde izrađena je i nova vizija Tvrde za sljedeće razdoblje:

„Tvrđa: utvrda kulture i kreativnosti, inovativnosti i održivosti.“

U skladu sa svojim povijesnim nasljeđem multietničkoga, višejezičnoga i kozmopolitskoga grada, Tvrđa je prepoznatljivo središte kulture, kulturnoga i kreativnoga turizma kontinentalne Hrvatske, ali prije svega mjesto ugodno za boravak svojih stanovnika. Kao spoj urbanih, akademskih, kulturnih, umjetničkih, tradicionalnih i digitalnih sadržaja, Tvrđa je jedinstven i prepoznatljiv grad-utvrda koji svojim posjetiteljima otvara vrata u prošlost, sadašnjost i budućnost.

Zajedničkim su radom određeni i posebni ciljevi te konkretne mjere usmjerene na razvoj Tvrde kao turističkoga središta kontinentalne Hrvatske te središta koje kroz različite i prije svega, integrirane turističke, kulturne, poduzetničke, obrazovne i druge sadržaje objedinjuje svoje mogućnosti i resurse te se pozicionira na mapu jedinstvenih kulturnih i turističkih destinacija. Budući da je, kao ključni partner Gradu Osijeku, Agencija za obnovu osječke Tvrde u razdoblju do 2020. pripremila i provela niz ključnih projekata obnove Tvrde (Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara pekara te Rekonstrukcija i revitalizacija Trga Vatroslava Lisinskog), u novom se razdoblju nastavlja provedba započetih projekata (Infrastrukturna obnova Tvrde i Centar za posjetitelje „Tvrđa“), a u planu su i drugi strateški projekti za koje su već ishodene građevinske dozvole, a i drugi će projekti realizacijom pridonijeti sveukupnom jačanju i prepoznatljivosti osječke Tvrde.

Metodologija rada

Strateški i akcijski plan obnove osječke Tvrde 2021. - 2027. izrađen je prema novim nacionalnim smjernicama strateškoga planiranja iz svibnja 2020. i temelji se na osnovnim načelima točnosti i cjelovitost, učinkovitosti i djelotvornosti, odgovornosti i usmjerenosti, održivosti, partnerstva i transparentnosti. Ovaj se strateški dokument svrstava u akte

strateškoga planiranja od značaja za jedinice lokalne i područne samouprave kao sektorska strategija.

U sklopu izrade Plana provedene su sljedeće aktivnosti sukladno navedenim načelima strateškoga planiranja:

1. prikupljanje podataka i analiza stanja (istraživanje, razgovori i sastanci s predstavnicima ključnih sektora i organizacija/institucija);
2. izrada i provedba ankete na koju je odgovorilo 198 građana;
3. priprema i provedba fokusnih skupina. Provedeno je šest fokusnih skupina za pojedine sektore i jedan tematski sastanak, čime je obuhvaćeno više od 200 sudionika/-ca po sljedećim sektorima:
  - turizam, ugostiteljstvo i hotelijerstvo,
  - poduzetništvo i obrtništvo,
  - arhitektura i urbanizam,
  - kultura, kulturno poduzetništvo, kulturna industrija,
  - obrazovanje i znanost,
  - civilno društvo,
  - sastanak i razgovor na temu bastione trase na kojoj su sudjelovali stručnjaci iz sekora arhitekture i urbanizma;
4. organizacija i provedba dviju strateških radionica izrade strateškoga okvira i akcijskoga: 16. srpnja 2020. te 14. – 15. listopada 2020.;
5. komentari nacrtu Plana;
6. javna prezentacija, 29. travnja 2021.

1 Agencija za obnovu osječke Tvrđe

Nositelj *Strateškoga i akcijskoga plana obnove osječke Tvrđe 2021. - 2027.* je **Agencija za obnovu osječke Tvrđe** (u daljnjem tekstu: AOOT), osnovana kao javna ustanova za pripremu, organizaciju i provođenje programa zaštite, obnove i revitalizacije osječke Tvrđe na temelju članaka 7. i 12. Zakona o ustanovama (Narodne novine br. 76/93, 29/97, 47/99 i 35/08). Novim su Statutom¹ osnivačka prava s Republike Hrvatske i Osječko-baranjske županije prenesena na Grad Osijek².

Djelatnost AOOT-a čine poslovi povezani sa zaštitom, obnovom i revitalizacijom osječke Tvrđe:

- izrada programa i planova obnove, investicijskih i drugih programa te dokumenata u svezi s obnovom spomeničke cjeline,
- poslovi u svezi s pripremom i ustupanjem radova na obnovi,
- organizacija i nadzor nad izvođenjem radova,
- praćenje provedbe investicijskih programa u pogledu trošenja sredstava te dinamike i rokova izvedbe radova,
- sanacija ratnih šteta, rekonstrukcija krovnih konstrukcija i vanjske stolarije,
- izgradnja, održavanje i organizacija uporabe informacijskoga sustava osječke Tvrđe,
- organizacija i marketinške i druge promidžbene aktivnosti te
- usklađivanje rada sudionika u obnovi spomeničke cjeline.

Kao ključni partner Gradu Osijeku, AOOT je proveo niz projekata povezanih s obnovom i pripremom obnove osječke Tvrđe od kojih su neki i dalje u realizaciji, a neki su planirani za realizaciju u razdoblju do 2027. Od 12 kapitalnih projekata navedenih u Strateškom i akcijskom planu do 2020. realizirano je sljedeće³:

¹ Upravno vijeće Agencije za obnovu osječke Tvrđe donijelo je Statut na 3. sjednici, 3. lipnja 2019.

² Članak 2. Statuta. Ugovor o prijenosu prava sklopljen je 12. veljače 2019.

³ Tablica 1. prikazuje detaljno stanje u realizaciji projektne i tehničke dokumentacije.

Tablica 1. Realizirani projekti u razdoblju od 2015. do 2020.

Status realizacije projekta	Naziv projekta	Namjena/Aktivnosti
Dva realizirana (završena) projekta	1. Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara pekara	<ul style="list-style-type: none"> – edukativne i znanstvene aktivnosti s ciljem razvoja kulturnoga turizma i drugih oblika turizma, kao i poduzetništvo u kulturi, kreativnim industrijama i turizmu – smještaj i ugostiteljske usluge – hostel Stara pekara
	2. Rekonstrukcija i revitalizacija Trga Vatroslava Lisinskog	Raznovrsne kulturno-turističke, sajmišne i druge aktivnosti s ciljem oživljavanja Tvrde te privlačenja građana i posjetitelja tijekom cijele godine.
Dva projekta u provedbi	1. Projekt obnove i upravljanja kulturnim dobrima osječke Tvrde	Revitalizacija komunalne i druge infrastrukture na površini od više od 30.000 m ² : <ul style="list-style-type: none"> – sanitarna i oborinska kanalizacija – distribucijska telekomunikacijska kanalizacija (DTK) – elektroenergetska kabela – kanalizacija (EKK) – javna rasvjeta – rekonstrukcija ulica pješačkih površina i trgova
	2. Centar za posjetitelje „Tvrđa“	<ul style="list-style-type: none"> – informacijski i prezentacijski prostor/turističke zajednice županije i grada – trgovački dio za lokalne regionalne i nacionalne proizvode – sanitarni čvorovi – turističke agencije – infrastruktura i usluge za cikloturiste – prostor za turističke vodiče
Za šest je projekata ishodovana građevinska dozvola	1. Krunska utvrda (Kronenwerk)	<ul style="list-style-type: none"> – kulturna događanja – amfiteatar – ugostiteljski objekti – parking – kamp-odmorište – sport, rekreacija
	2. Garaža Hornwerk	Parkiralište za autobuse, taksije i osobna vozila s oko 340 parkirnih mjesta
	3. Muzej Slavonije (Donja oružarnica)	Preseljenje Muzeja Slavonije na novu lokaciju
	4. VIII. bastion i unutrašnje dvorište (bastion sv. Eugena)	Kulturni i umjetnički centar višenamjenskog sadržaja, ugostiteljski sadržaji
	5. Franjevački samostan (Bösendorferova 2)	Javno-privatno partnerstvo u pogledu smještajnih te ugostiteljsko-trgovačkih sadržaja i prostora kreativnih aktivnosti
	6. Rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata	Prezentacijska rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata u obliku parkovske arhitekture
Za jedan projekt ishodovana pravomoćna lokacijska dozvola	Bastiona trasa osječke Tvrde (dio projekta Vanjski obrambeni prsten Tvrde)	Garaža s oko 400 parkirnih mjesta, mještovita, kulturna, trgovačka i druga namjena

2
Tvrda jučer,
danas, sutra

Osijek je grad koji kontinuirano postoji gotovo dvije tisuće godina. Tijekom povijesti se grad „premještao“: rimska se Mursa nalazila na području današnjega Donjega grada, srednjovjekovni se Osijek formirao na novoj lokaciji, nekoliko kilometara zapadnije, gdje je nastavio egzistirati i turski Osijek, a postturski se Osijek razvija do današnjih dana kako na područjima antičkoga, srednjovjekovnoga i turskoga grada, tako i na posve novim, neizgrađenim prostorima⁴. Urbanistička se organizacija i struktura današnjega Osijeka temelji, ipak, najvećim dijelom na urbanističkom rješenju nastalom ubrzo nakon izгона Turaka, dakle s kraja 17. i početka 18. stoljeća te od tada do danas raste i razvija se prema ustanovljenom ishodištu⁵.

Od kraja 17. stoljeća Osijek je vraćen Hrvatskoj u sastavu Habsburškog carstva, a grad je obnovljen u baroknom stilu. Nakon oslobođenja grada od osmanske vlasti 1687., austrijske su vojne vlasti pristupile planskoj izgradnji nove tvrđave 1. kolovoza 1712., pod nadzorom zapovjednika osječke tvrđave, generala Johanna Stephana baruna von Beckersa. Tvrđa je podignuta po uzoru na nizinske nizozemske vojne fortifikacije. Do 1722. tvrđava je uglavnom dovršena, ali su gradnje manjega opsega nastavljene do 60-ih godina 18. stoljeća. U

19. stoljeću bilježi se izgradnja samo manjega broja zgrada unutar tvrđave.

Bitno je napomenuti da je u 18. i 19. stoljeću Tvrđa bila multietnički grad. U njoj su živjeli domaći ljudi i doseljenici iz Štajerske, Kranjske, Bavarske, Moravske, Italije, Francuske, Ugarske, Bugarske. Strani su doseljenici učili hrvatski jezik, ali su službeni jezici, ipak, bili latinski i njemački. Pojedine su trgovačke obitelji govorile novogrčki i talijanski te francuski, pa tako Tvrđa ima obilježje međunarodnoga grada u kojem se govori više jezika. Ulice Tvrđe nastajale su planski, a nazivima su pokazivale postojanje vojnih objekata (Kasarnička, Vojarnička, Provianska) i koncentraciju obrta (Staklarska, Mjernička, Obrtnička i sl.). Grad je bio poznati po gradnji čamaca, šajki i vodenica, štavljenju kože i uzgoju dudova svilca⁶. Početkom 18. stoljeća knjige gradskih zapisnika Općine Tvrđa navode sljedeće majstore: brijači, staklari, krojači, mesari, gostioničari, užari, kožari, stolari, bačvari, bravari, slastičari, kolari, kovači, ciglari, postolari, sedlari, remenari, zidari, pivari, tokari, tesari, vlasuljari, krznari, kavedžije, zlatari, urari, licitari, čizmari, puškari, knjigoveže, tkalci, svječari, lončari, graveri, košaraši, pekari, izrađivači glazbala⁷.

⁴ *Registar kulturnih dobara RH*

⁵ *Ibid*

⁶ *Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020., TMC, str. 24.*

⁷ *ibid*

Ova je tradicijska baština izuzetno bitna u kontekstu valorizacije, zaštite, interpretacije i podrške u vraćanju tradicijskih zanata, ali i povezivanju tradicijske baštine sa suvremenim izričajima radi izrade nove ponude.

Primjer osječke Tvrde bitan je u kontekstu preobrazbe bastionskih utvrđenja u hrvatskim gradovima po sljedećim karakteristikama:

- opsegu - utvrđenja su zauzimala tlocrtnu površinu od 80 ha, a uža zona zabrane građenja površinu od oko 200 ha,
- razdoblju preobrazbe - Osijek je uz Karlovac jedini grad kontinentalne Hrvatske u kojem je proces razgradnje i preobrazbe utvrđenja započeo tek u prvoj polovini 20. stoljeća⁸.

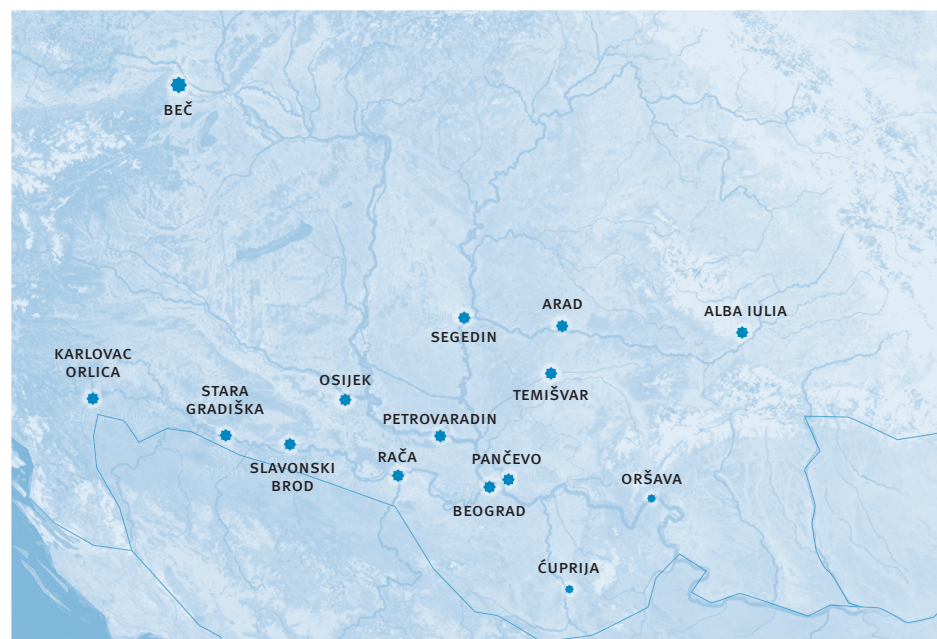
Kako se navodi u Konzervatorskoj studiji, Knjiga 1, „taj je jedinstveni sustav predstavljao realizaciju završne i ‘konačne’ ideje markiza Vaubana o ‘13 gradova i dva fora’”, koji su prema njegovoj teoriji morali biti međusobno povezani plovnim rijekama i tvoriti jedinstveni obrambeni sustav u ratu, ali su u miru morali biti sposobni voditi i održavati ekonomski razvoj svojih regija. Ta je ideja, zahvaljujući princu Eugenu Savojskom, u potpunosti ostvarena u Donjem Podunavlju na granici prema Osmanskom Carstvu⁹.

⁸ Krajnik, D., Obad šćitaroci, M., Preobrazba bastionskih utvrđenja grada Osijeka, 168 - 179 16[2008] 2[36] Prostor, str. 178.

⁹ Povijesni razvitak i valorizacija bastione trase baroknog grada-tvrđave, osječke Tvrde, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 1., studio X, listopad 2009., str. 5. – 6.

Ovakve su značajke zanimljive ne samo u povijesnom i arhitektonsko-urbanističkom već i u razvojnom, kulturno-turističkom kontekstu kroz valorizaciju, interpretaciju i promociju priče o Eugenu Savojskom, povezivanje 13 gradova-tvrđava u jedinstvenu cjelinu te značajnijim uključivanjem Tvrde u postojeće i nove mreže utvrđenih gradova u kojima osječka Tvrda mora grati značajniju ulogu kao nositelj kulturno-turističkih ruta.

Slika 1. Sustav baroknih gradova-tvrđava princa Eugena Savojskog (1717. -1739.)¹

¹ Ibid, str. 52.

Radi razumijevanja dosadašnjega i budućega infrastrukturnoga i funkcionalnoga uređenja Tvrđe koje se ne sastoji, kako se prije smatralo, samo od preostale središnje jezgre Tvrđe, potrebno se osvrnuti na urbanističko-konzervatorsku studiju prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja te uzeti u obzir cjelokupni prostor nekadašnjega fortifikacijskoga pojasa (nekadašnje bastione trase i vanjskih utvrđenja - Hornwerka i Kronwerka). U obzir treba uzeti i njihovu valorizaciju kao ključnoga dijela cjeline Tvrđe i njezinoga osobitoga značaja za urbanu povijest baroknih gradova - tvrđava 18. stoljeća.¹⁰ Kako se navodi u studiji, prostor je nekadašnjega fortifikacijskoga pojasa podijeljen na šest zasebnih prostorno-problemskih cjelina, od kojih svaka sadrži zasebne i često posve različite pojedinačne probleme i mogućnosti urbanističko-konzervatorske sanacije.

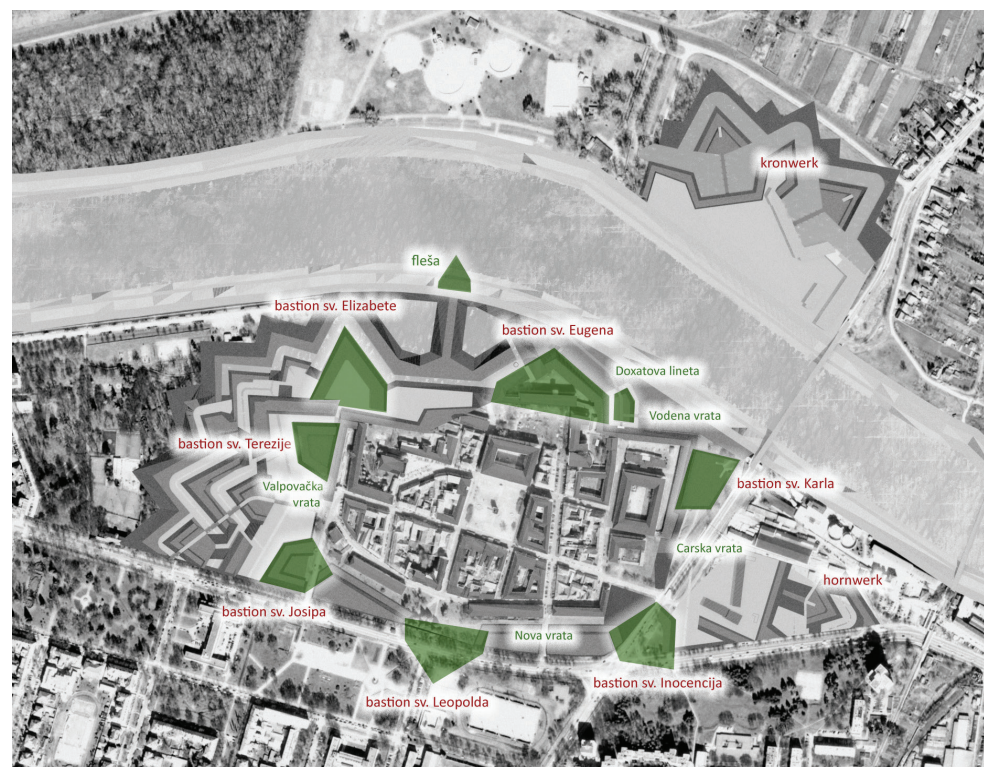
CJELINE:

1. Prostor pojasa nekadašnje bastione trase na zapadnoj strani Tvrđe
2. Kontaktni prostor između jezgre Tvrđe i prometnica na njezinoj južnoj i istočnoj strani
3. Lineta pred Vodenim vratima

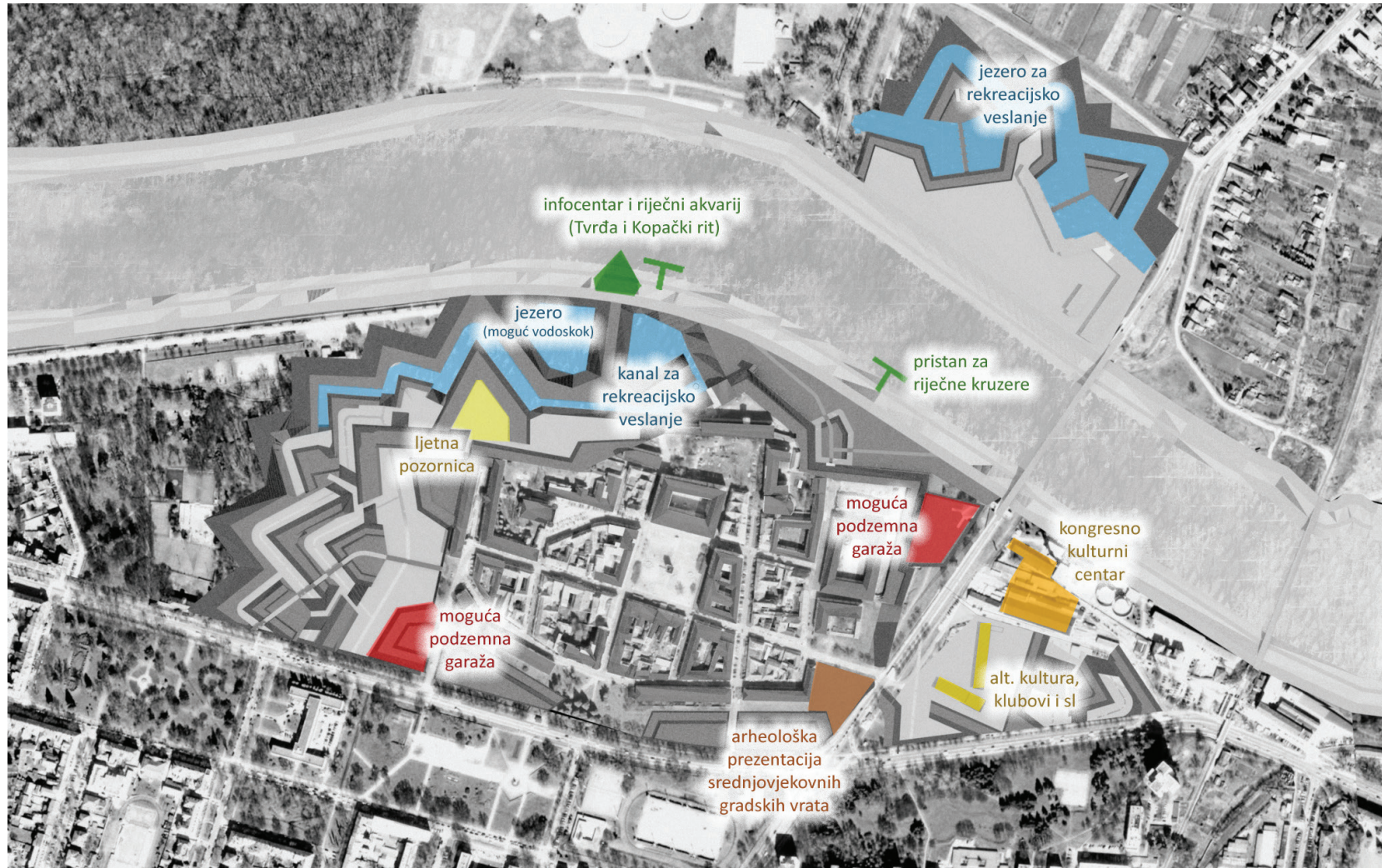
¹⁰ *Prijedlog programskih i urbanističko-konzervatorskih smjernica za urbanistički plan uređenja Tvrđe, urbanističko-konzervatorska studija prostora Bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 2, studio X, listopad 2009., str. 5.*

4. Niže tlo nekadašnjih kanala i jezera Velike Fleše uz Dravu, zapadno od bastiona sv. Eugena
5. Prostor Hornwerka
6. Kronwerk

Slika 2. Prostorno-problemske cjeline i prijedlozi uređenja, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 2, 2009.

Slika 3. Prostorno-problemske cjeline i prijedlozi uređenja, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 2, 2009.

Danas povijesna cjelina Tvrđe obuhvaća urbanizirani prostor, dio zelenoga pojasa na prostoru nekadašnjega obrambenoga prstena, toplanu, remizu tvrtke Gradski prijevoz putnika d.o.o., bivšu Krunsku utvrdu na lijevoj obali Drave te dio vodotoka Drave ukupne površine oko 75 ha. Na tom prostoru postoji oko 110 građevina s cca 150.000 m² bruto razvijene građevne površine. Sve su javne građevine (osim vjerskih) vlasništvo Grada ili države, kao i 25.000 m² višestambenih građevina, a samo je 55 manjih obiteljskih zgrada s 25.000 m² stambenoga prostora u privatnom vlasništvu¹¹.

U Tvrđi se danas odvija raznolik život, od stambenoga i poslovnoga (gradska uprava, ustanove u kulturi grada i regije – Muzej Slavonije, Državni arhiv, Konzervatorski odjel, Hrvatski restauratorski zavod) do obrazovnoga (srednje škole, fakulteti, Rektorat), ali i turističkoga (muzeji, turističke ture uprizorenja povijesti Tvrđe, galerije, kulturna i sportsko-rekreativna događanja, ugostiteljski sadržaji, boutique hoteli i hosteli, noćni klubovi). Obnovljene su ili u procesu obnove bivše zgrade vojne baštine s novim namjenama - Stara pekara kao multifunkcionalni turistički i kulturno-društveni centar, Hornwerk kao garaža, Centar za posjetitelje „Tvrđa“ kao prihvat posjetitelja i multifunkcionalni, interpretacijskih prostor, Kronwerk kao kulturno-umjetnički, ali i sportsko-re-

¹¹ *Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020.*, TMC, str. 16.

kreacijski centar, VIII. bastion kao trgovinsko-ugostiteljski i kreativni sadržaj i dr. U provedbi je i infrastrukturno-komunalna obnova Tvrđe te primjena koncepta zelene, održive arhitekture koja će također pridonijeti uređenju i oživljavanju Tvrđe (više o strateškim projektima u poglavlju 7.4.).

Usprkos ovim promjenama, budućnost Tvrđe nije u potpunosti jasno definirana. S jedne se strane u razvojnom smislu pozicionira kao središte turizma kontinentalne Hrvatske, čemu svjedoče i realizirani infrastrukturni projekti s kulturnom, informativno-turističkom i edukativnom namjenom, a s druge kao ugodno mjesto za boravak koje će kroz kontinuirane sadržaje privući građane i tako udahnuti život Tvrđi. No, jedno ne isključuje drugo i trebaju se razvijati istodobno. Današnji posjetitelji u velikoj mjeri traže autentične destinacije u kojima se prije svega dobro osjećaju. Traže i integriranu ponudu koja će, osim posjeta muzejima i drugim kulturnim institucijama, uključiti i sportsko-rekreativnu ponudu kombiniranu s cjelokupnim doživljajem oživljene povijesti i drugim interaktivnim sadržajima. Za razliku od općenito kulturnoga, specijalizirani kulturni turisti - koji su i ciljana grupa posjetitelja Tvrđe - interaktivno uče o stranim kulturama. Između ostaloga uče kako se uklopiti u lokalitet kroz razvijanje odnosa s lokalnim ljudima i sudjelovanjem u svakodnevnim aktivnostima. U vrijeme pandemije koronavirusa to znači i kroz kombiniranje digitalne i nedigitalne ponude.

3 Analiza stanja i okruženja

3.1. Teritorijalni i demografski aspekti grada Osijeka u kontekstu razvoja Tvrđe

Grad Osijek je jedinica lokalne samouprave u sastavu Osječko-baranjske županije, smješten u istočnom dijelu Republike Hrvatske, odnosno istočnom dijelu županije, na desnoj obali rijeke Drave, između 16. i 24. kilometra od ušća u Dunav. S okolnim naseljima zauzima površinu od 174,85 km², dok površina samoga naselja Osijek iznosi 59,11 km²¹². Četvrti je grad po veličini u Republici Hrvatskoj te sjedište Osječko-baranjske županije koja se sastoji od sedam gradova, 35 općina i 263 naselja. Ukupna površina grada Osijeka čini 4,2% površine Županije (4157,82 km²), a s brojem stanovnika od 108.048 čini 35,42% stanovništva Županije (305.032). S gustoćom naseljenosti od 617,94 stanovnika po km² ubraja se u iznadprosječno naseljene gradove/općine Osječko-baranjske županije.

U sastavu se grada Osijeka nalazi 11 naselja (stanje iz 2006.): Brijest, Brijješće, Josipovac, Klisa, Nemetin, Osijek, Podravlje, Sarvaš, Tenja, Tvrđavica i Višnjevac. Osijek se sastoji od staroga grada Tvrđe izgrađenoga većinom u 18. stoljeću, Gornjega grada, Donjeg grada i Novog grada (s naseljima Jug I i Jug II), Cvjetnoga naselja, Retfale i Industrijske četvrti. To je grad s najviše zelenila i zelenih površina u Hrvatskoj: na području grada nalazi se 17 parkova ukupne površine 394.000 m²¹³.

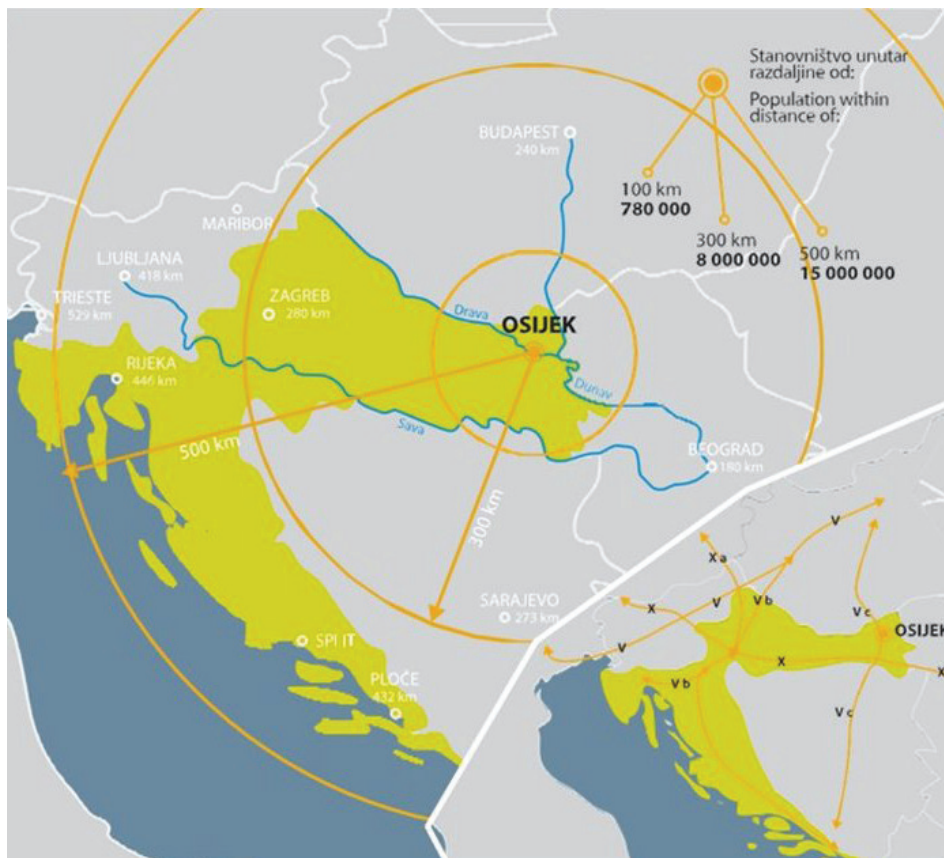
¹² Studija predizvodivosti komunalnog pristaništa u Osijeku, Ancoris d.o.o. Osijek, rujan, 2019., str. 6.

¹³ Ibid.

Osijek leži u blizini velikih gradova - Zagreba (na udaljenosti 278 km), Novoga Sada (112 km), Tuzle (148 km), Banja Luke (216 km), Beograda (186 km), Budimpešte (257 km), što ga čini pristupačnim. Nalazi se 70-ak km od autoceste A3 Zagreb - Beograd i smješten je na budućoj autocesti prema Budimpešti. U Osijeku se nalazi Zračna luka, dok je od međunarodne pruge u Vinkovcima udaljen samo 45 km. Kroz Osijek prolazi međunarodna pruga prema Budimpešti.

Izvrсна prometna infrastruktura u županiji i gradu jedna je od najvažnijih komparativnih prednosti u odnosu na gradove iz širega srednjoeuropskoga okružja. Na rijeci Dravi nalazi se teretna luka koja je rijekom Dunav povezana s 10 zemalja dunavskoga sliva. Paneuropski prometni koridor Vc sa zapadne strane Osijeka i međunarodna Zračna luka Osijek s istočne, povezane su južnom gradskom obilaznicom. Osim toga, grad odlikuje dobra željeznička povezanost i solidan prometno-komunalni standard. Dobar geostrateški položaj grada uvelike određuje činjenica da se na udaljenosti od 280 kilometara nalazi niz regionalnih središta i čak četiri glavna grada: Zagreb, Sarajevo, Budimpešta i Beograd. Povrh toga, Osijek je važno sjecište plovnih, cestovnih, željezničkih i zračnih pravaca koji povezuju Europu s hrvatskim lukama na Jadranskom moru

Slika 4. Položaj Osijeka u odnosu na međunarodne prometne pravce

Izvor: Grad Osijek; Studija proizvodivosti komunalnog pristaništa u Osijeku, Ancoris d.o.o. Osijek, rujan 2019., str. 6.

i balkanskim zemljama, zatim s Bliskim istokom, Azijom i ostatkom svijeta¹⁴.

¹⁴ *Ibid.*, str. 7.

S obzirom na zemljopisni položaj i prirodne karakteristike, poljoprivreda i s njom blisko povezana prehrambena industrija i dalje zauzimaju najvažnije mjesto u gospodarstvu Osječko-baranjske županije. Važan je segment gospodarstva prerađivačka industrija, a posljednjih se nekoliko godina sve brže razvija IT sektor i kontinentalni turizam, za čiji je razvoj županija 2017. donijela strateški razvojni dokument Master plan turizma.

Razvoj turizma županije počiva na lječilišnom, rekreativnom, lovnom i ribolovnom te seoskom turizmu. Od turističkih zanimljivosti u okolici grada Osijeka treba izdvojiti Bizovačke toplice s hotelom i kapacitetima koji nude usluge sportske rekreacije te rehabilitacije i liječenja u fizikalnoj medicini, koristeći ljekovitu geotermalnu vodu. Izuzetno mjesto kontinentalnoga turizma predstavlja jedinstvena ekološka oaza Parka prirode Kopački rit. Osnova za to su jedinstveni pejzaži, bogati i specifični biljni svijet, mnoštvo životinja, rijetkih ptičjih vrsta, bogate ribolovne vode i svjetski priznati kvalitetni fond divljači¹⁵.

¹⁵ *Ibid.*, str. 7.

3.2. Migracije i stanovanje u Tvrđi

Kao i u cijeloj Hrvatskoj, u Osječko-baranjskoj županiji i u gradu Osijeku sve je izraženiji nedostatak radnika s potrebnim znanjima, vještinama i kompetencijama, a u Slavoniji je posebice izraženo iseljavanje stanovništva, naročito mladih, ali i obitelji¹⁶. Osječko-baranjska županija je klasificirana kao potpomognuto područje te se u odnosu na druge županije prema indeksu razvijenosti nalazi na 13. mjestu u RH.

Prema neslužbenim podacima, iz Hrvatske je do sada iselilo najmanje 250.000 ljudi, a trend se i dalje nastavlja. Depopulacijom je posebno pogođena Slavonija, no pravi se razmjeri iseljavanja službeno neće znati sve do idućega popisa stanovništva 2021. Ova neslužbena procjena broja stanovnika uzela je u obzir podatke o potrošnji električne energije u gradu (izvor: HEP). Uspoređeni su podatci o broju stanovnika prema posljednjem popisu stanovnika iz 2011. i podatci o potrošnji električne energije u Osijeku. Naime, po popisu stanovnika iz 2011. Osijek je, bez pripadajućih okolnih mjesta, imao 84.104 stanovnika, a iste te godine osječka kućanstva su trošila 163 milijuna kilovat sati (kWh) električne energije. Već 2014., godinu dana nakon ulaska Hrvatske u EU, zabilježen je pad potrošnje el. energije, što se nastavilo i prošle godine kada su Osječani potrošili 140 milijuna kWh struje. Uzevši u obzir da je ukupno smanjenje potrošnje električne energije u razdoblju 2011. - 2017. iznosilo 14%, matematičari su izračunali da je procjena broja stanovnika u Osijeku za prošlu godinu 72.195 stanovnika. Iako su ovo neslužbeni podatci,

¹⁶ ŽUPANIJE - razvojna raznolikost i gospodarski potencijali 2019./2020., Županijska komora Osijek, rujan 2019., str. 72.

ipak daju trenutačnu sliku stanja u Osijeku, a odražavaju se i na Tvrđu, kako u smislu daljnega razvoja, tako i stvaranja novih mogućnosti za zapošljavanje u sektorima kulture, kreativnih industrija i turizma koji su pod velikim udarom zbog pandemije, ali i cjelokupne ekonomske situacije.

Prema popisu stanovništva iz 2001. u Tvrđi je živjelo 10.227 stanovnika u 3310¹⁷ domaćinstava, a danas je broj stanovnika u Tvrđi mnogo manji. Prema podacima javne tvrtke Vodovod Osijek d.o.o. zaključno s 10. studenoga 2020., na području Tvrđe aktivno je 112 priključaka na vodoopskrbnu mrežu. Mjesečno se izdaje 261 račun, od kojih je 90 za poslovne subjekte. Prije pet godina u Tvrđi je bilo 109 priključaka za koje se je mjesečno izdavalo račune na 160 adresa, od kojih je 50% bilo javnih, a ostale su bile privatne. Ovi podatci ukazuju na smanjen broj stanovnika, iako je u pet godina ipak došlo do neznatnoga povećanja. Ključni problemi vezani uz stanovanje u Tvrđi su, osim neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, izuzetno loši uvjeti stanovanja: vlaga, urušeni krovovi, nedostatak izolacije, loši prozori, pročelja u lošem stanju i dr. Stanari trenutačno djeluju putem Gradske četvrti Tvrđa.

Iako je zatečeno stanje legalno i omogućeno dokumentima prostornoga uređenja i u budućoj gradnji (UPU osječke Tvrđe), zbog neriješenih je imovinsko-pravnih odnosa složeno, zahtjevno (vlasnički odnosi, naknade, zaštićena prava i sl.) i nedorečeno u smislu budućega gospodarenja i/ili raspolaganja i kao takvo predmetom različitih interesa (ili potencijala). Ovim se Strateškim i akcijskom planom kroz mjere i projekte nude prijedlozi mogućih rješenja,

¹⁷ Napomena: radi se o području Gradske četvrti Tvrđa, a ne staroj jezgri Tvrđa, gdje je broj stanovnika bio manji.

kao i zakonski temelji koje je potrebno uzeti u obzir prilikom definiranja pojedinih mjera i inicijativa.

U nastavku se navode zakonski okviri za rješavanje stambenoga pitanja, a u strateškom okviru prijedlozi mogućih mjera i rješenja.

ZAKON O OČUVANJU I ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA (NN 69/99, ZAKLJUČNO S IZMJENAMA NN 62/20.)

Članak 114.b

Prihod od spomeničke rente iz članka 114. i članka 114.a ovoga Zakona može se koristiti isključivo za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, a uplaćuje se 60% u korist Grada Zagreba, grada ili općine na području koje je renta ubrana, a 40% u korist državnog proračuna za ostvarivanje nacionalnog programa iz članka 110. ovoga Zakona.

Članak 110.

Sredstva iz državnog proračuna na temelju nacionalnog programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara, kao dijela Programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske, raspoređuje Ministarstvo kulture i medija za financiranje:

- zaštite i očuvanja kulturnih dobara u vlasništvu Republike Hrvatske, osim sredstava za tekuće održavanje koje osigurava nadležno tijelo Vlade Republike Hrvatske...

ZAKON O PRODAJI STANOVA NA KOJIMA POSTOJI STANARSKO PRAVO (NN 43/92..., ZAKLJUČNO NN 78/02.)

Članak 27.

Novac koji se ostvaruje prodajom stanova koje prodaju općina ili grad, odnosno Grad Zagreb doznačuje se u visini 55% u državni proračun na poseban račun. 45% tih sredstava zadržava prodavatelj i koristi za:

- rješavanje stambenih pitanja socijalno ugroženih osoba,
- isplatu vlasnicima stanova iz članka 34. ovoga Zakona,
- osiguranje stanova nositeljima stanarskog prava iz članka 8. ovoga Zakona

3.2.1. Prometna povezanost i mobilnost

Kako se navodi u Vallettskim načelima za očuvanje i upravljanje povijesnim gradovima, naseljima i urbanim područjima¹⁸, većina povijesnih gradova i urbanih područja dizajnirana je za pješake i spore oblike transporta, ali su postupno, kao i u slučaju Tvrde, automobili zauzeli sve više mjesta, uzrokujući pogoršanje i smanjenje kvalitete života.

¹⁸ Vallettska načela za očuvanje i upravljanje povijesnim gradovima, naseljima i urbanim područjima, Konačni nacrt koji integrira komentare usvojene od strane ICOMOS-ovog Savjetodavnog i Izvršnog odbora, namijenjene za distribuciju među članstvom ICOMOS-a, u cilju prihvaćanja na 17. općoj skupštini ICOMOS-a, Pariz, 2011.

S obzirom na svoj položaj i otvorenost s tri strane te re-staurirana Vodena vrata na sjevernom ulazu, Tvrđa je vrlo pristupačna svim vidovima prometa, kako pješacima, tako i motoriziranim, odnosno nemotoriziranim vozilima. Kako se navodi u *Studiji prometa osječke Tvrđe*¹⁹, pješaci mogu pristupiti Tvrđi sa svih strana, sa sjeverne preko Šetališta kardinala Franje Šepera na desnoj obali Drave, a s istočne strane putem kolno-pješačke Ulice Franje Kuhača. S južne je strane pristup Tvrđi moguć putem centralno položenog pješačkog ulaza koji spaja Ulicu Franje Markovića i Europsku aveniju, te dviju kolno-pješačkih ulica - Franjevačke istočno te Ulice Franje Kuhača zapadno od središnjeg ulaza. Sa zapadne strane pješaci mogu pristupi Tvrđi kroz Perivoj kralja Tomislava²⁰. Ucertana biciklistička staza položena je sjeverno od Tvrđe na Šetalištu kardinala Franje Šepera, istočno od Tvrđe na istočnoj strani Biljske ceste, te južno od Tvrđe na sjevernoj strani Europske avenije. Ni jedna od biciklističkih staza ne vodi izravno u Tvrđu, već se biciklistički promet miješa s prometom pješaka i osobnih vozila. Promet na području Tvrđe nije posebno reguliran. Biciklistički se miješa s prometom motornih vozila, a pješački je određen prometom motornih vozila, odnosno vozila u mirovanju. Pješacima je hodanje uvjetovano prometom motornih vo-

19 Jukić, T., *Studija prometa osječke Tvrđe, radni materijal, studeni 2020. i ožujak 2021.*

20 *Ibid.*

zila kao i parkiranim vozilima koja predstavljaju jedan od ključnih problema u Tvrđi²¹.

Prema analizi provedenoj za potrebe izrade *Studije prometa osječke Tvrđe*²², utvrđeno je da unutar 16 sati (razdoblje u kojem su brojena vozila) Tvrdom prođe oko 6152, od čega 293 bicikla, 53 motocikla, 5655 osobnih vozila, 146 lakih teretnih vozila i dva autobusa. Najzastupljenija su osobna vozila s udjelom od 91,9%, slijede bicikli s udjelom od 4,8%, laka teretna vozila s udjelom od 2,4%, te motocikli s udjelom od 0,9%²³. Prema najnovijim podatcima, u Tvrđi živi manje od 300 stanovnika, a radi oko 1700 osoba. To znači da većina automobila pripada osobama koje nisu korisnici Tvrđe i u Tvrđu dolaze samo zbog besplatnog parkinga. Naime, u neposrednoj blizini, južno od Europske avenije, ulično se parkiranje naplaćuje 3,00 kune po satu, radnim danom od 7.00 do 20.00 sati i subotom od 7.00 do 15.00 sati²⁴.

Kod održive obnove i upravljanja povijesnim gradovima, prometna se infrastruktura (parkirališta, način prijevoza, pristupačnost, itd.) mora planirati tako da ne ošteti povijesno

21 *Ibid.*

22 Prof. Jukić, T., *Studija prometa osječke Tvrđe, radni materijal, studeni 2020. i ožujak 2021.*

23 *Ibid.*

24 *Ibid.*

tkivo ili njegovu okolinu. Povijesni bi grad stoga, kako se navodi u Načelima, trebao poticati uvođenje transporta lake kategorije i pješački način kretanja. Da bi se to postiglo, promet treba biti drastično ograničen, a parkirni objekti reducirani. Istodobno trebaju biti uvedeni održivi, nezagađujući, javni transportni sustavi, a promovirana laka prijevozna sredstva. Bilo bi poželjno da parkirni objekti budu locirani izvan zaštićenih zona i, ako je moguće, izvan tampon-zona.

Kod obnove i infrastrukturnog uređenja Tvrđe, a u okviru izrade *Studije prometa osječke Tvrđe*, uzet će se u obzir ove odrednice, ali i mišljenja građana navedena u Anketi građana u okviru procesa izrade ovog Strateškog i akcijskog plana. Na pitanje o rješavanju problema parkinga u Tvrđi, 69 ispitanika (od 198) odgovorilo je da parking treba premjestiti na drugu lokaciju, 22 ispitanika smatra da treba uvesti naplatu parkinga, a sredstva uložiti u daljnje održavanje Tvrđe, dok je 30 ispitanika odgovorilo da treba uvesti alternativna vozila (vlakčić, minibus i sl.).

Kako je to utvrđeno i u *Planu upravljanja kulturnom baštinom grada Osijeka*²⁵, na prostoru Tvrđe dva su osnovna problema: prijevoz unutar same Tvrđe te povezivanje Tvrđe s lijevom obalom rijeke Drave. Studijom prometa bit će, stoga, predložene mjere koje će ograničiti, možda i potpuno neutralizirati, pristup Tvrđi motornim vozilima, te istodobno pružiti bolju uslugu nemotoriziranom prometu²⁶.

²⁵ Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020., TMC

²⁶ Jukić, T., *Studija prometa osječke Tvrđe (radni materijali)*, studeni 2020. i ožujak 2021.

Unutar Tvrđe problem prometa riješit će se na nekoliko načina, od kojih se mogu spomenuti neki²⁷, dok su varijantna rješenja predložena Studijom prometa:

- ograničenjem pristupa osobnim vozilima osobama koje žive i rade izvan područja Tvrđe, a danas područje Tvrđe koriste kao besplatno parkiralište;
- unaprjeđenjem prometa u mirovanju i naplatom parkinga na parkiralištima otvorenog ili zatvorenog tipa, uz ovlaštenu osobu, odnosno kontrolora parkirališta koji nadzire naplatu parkiranja;
- izgradnjom montažnog parkirališta - garaže (prizemlje + kat) za osobna vozila s oko 340 parkirališnih mjesta na prostoru vanjskog utvrđenja Hornwerk;
- elektrifikacijom javnog gradskog prijevoza E-mobilnost te implementacijom *Bike & Ride* i *Park & Ride* projekata iz plana održive urbane mobilnosti - *Sustav s jedinstvenom kartom i modernim sustavom obavješćivanja putnika i Sustav nadzora i upravljanja prometnim sustavima unutar urbanog gradskog područja*. Posjetiteljima Tvrđe tako će biti na raspolaganju najam e-bicikala ili drugih e-vozila te mogućnost punjenja vlastitih bicikala na za to predviđenim e-punionicama.

Što se tiče povezivanja lijeve i desne obale Drave, trenutačno nema planova za izgradnju novoga mosta ili žičare kako je predlagano u ranijim planovima upravljanja i studijama. Mišljenje većine stručnjaka je da su postojeća dva

²⁷ Detaljniji prijedlozi rješenja u Studiji prometa osječke Tvrđe koja je u pripremi.

mosta dovoljna poveznica. Jedno od mogućih rješenja je uvođenje *ziplinea*, čime bi se sportsko-rekreativnim sadržajima na lijevoj obali dodala atrakcija, ali i povezalo dvije obale.

Zanimljivo je i povijesno rješenje interpretacije osmansko-ga Sulejmanova mosta izgrađenoga 1566. Šest kilometara dugačak i šest metara širok, gradilo ga je, prema povijesnoj dokumentaciji 25.000 ljudi, a spajao je Osijek i Dardu.

Mišljenje je Konzervatorskoga odjela Osijek da za izradu replike mosta ne postoji dovoljno parametara, odnosno dokumentacije, što je osnovna polazišna točka. Međutim, obilježavanje rute prelaska Drave ili obilježavanja mjesta prelaska rijeke Drave koja bi se mogla identificirati sa Sulejmanovim mostom ne bi trebala biti prepreka u konzervatorskom smislu. Za mogućnost utvrđivanja ove rute (mosta, pontona, prelaska rijeke i sl.) potrebno je napraviti dodatna arheološka istraživanja na lijevoj i desnoj obali rijeke Drave, odnosno cjelokupnoj trasi Sulejmanova mosta (jer je to zapravo djelomično i bila podašćana cesta) do Darde.

Moguće rješenje je i vodeni taksli ili vodeni tramvaj kojim bi se ne samo uspostavio bolji i održiviji promet Dravom, nego bi se razvili i bolji uvjeti za povezivanje obje obale, ali i ostalih dijelova grada.

VODENI TRAMVAJ

Grad Osijek razmatra opciju uvođenja vodenoga tramvaja s ciljem pružanja bolje usluge građanima, povećanja turističke ponude te bolje povezanosti dijelova grada vodenim putem. Ovi će se ciljevi postići primjenom inovativnoga pristupa turističkoj ponudi, integralnim planiranjem i uključivanjem svih dionika²⁸.

S desne obale Drave, u blizini Vodenih vrata, treba planirati i Tvrđu kao jednu od stanica vodenoga tramvaja.

3.2.2. Obrazovanje i cjeloživotno obrazovanje

Na području Tvrđe nalazi se nekoliko fakulteta u sklopu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Sveučilište čini 11 fakulteta, Akademija za umjetnost i kulturu te pet sveučilišnih odjela. Kroz programe Sveučilište potiče znanost, umjetnosti i kulturu u duhu svih velikana koji su rođeni, živjeli ili djelovali u Osijeku, uključujući dobitnike Nobelove nagrade Lavoslava Ružičku i Vladimira Preloga, umjetnike Julija Knifera i

²⁸ *Prezentacija „Vodenog tramvaja“ na rijeci Dravi od RKM 16+400 do RKM 24+200, Hidroing d.o.o. za projektiranje i inženjering, u sklopu radionice za izradu Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe, 15. listopada 2020.*

Oskara Neumanna (Oskara Nemona), dobitnika filmske nagrade Oscar Branka Lustiga, ali i brojne sportaše europskoga i međunarodnoga ugleda, kao i 54 člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od njezina osnutka do danas²⁹.

Školske godine 2019./2020. ukupno je na Sveučilištu u Osijeku bilo 14.261³⁰ studenata, što je smanjenje od gotovo 20% u odnosu na školsku godinu 2015./2016.

Broj studenata kojima je nastavna baza na prostoru Tvrđe iznosi 1329, a podijeljeni su na sljedeći način:

- **Prehrambeno-tehnološki fakultet u Osijeku** - na adresi je Ulice Franje Kuhača 18, a nastavu pohađa 705 studenata.
- **Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku** - nastavu za studente izvode na dvije lokacije. Matična je u sveučilišnom kampusu na adresi Ulica kralja Petra Svačića 1f, a nastavu na toj lokaciji prati 270 studenata. Druga je lokacija u prostorijama zgrade Rektorata na Trg Sv. Trojstva 3, gdje nastavu prati 424 studenata.
- **Pravni fakultet Osijek** - u zgradi Rektorata nastavu prati 200 studenata.

²⁹ www.unios.hr/o-sveucilistu/portret/

³⁰ Podatci, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Tablica 2. Broj studenata po akademskim godinama

	2005./2006.	2008./2009.	2011./2012.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.
STUDENTI upisani u studijsku godinu	9183	17.583	19.465	18.118	17.042	18.004
Preddiplomski	2924	7011	7741	7575	7419	7510
Diplomski	–	847	3559	3917	3912	3979
Integrirani	944	4244	3433	3203	3328	3259
Doktorski	162	490	852	1044	973	1242
Preddiplomski specijalistički studij	252	245	309	221	339	334
Stručni studij	4901	4746	3571	2158	2046	1780
NASTAVNICI (FTE)	446	532	644	774	785	775
SURADNICI	163	374	393	360	376	347
ADMINISTRATIVNO-TEHNIČKO OSOBLJE	596	668	774	783	779	780

Studijski programi: preddiplomski, diplomski, integrirani, doktorska škola, poslijediplomski doktorski, specijalistički, specijalistički (europski), stručni.

Fakulteti:**STEM**

- Fakultet agrobiotehničkih znanosti
- Građevinski i arhitektonski fakultet
- Fakultet elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija Osijek
- Prehrambeno-tehnološki fakultet
- Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo
- Medicinski fakultet
- Odjel za biologiju
- Odjel za kemiju
- Odjel za matematiku
- Odjel za fiziku

Društveno-humanističke znanosti

- Ekonomski fakultet
- Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
- Filozofski fakultet
- Pravni fakultet
- Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Umjetnost

- Akademija za umjetnost i kulturu

Akademiju za umjetnost i kulturu pohađa 424 studenata. U kontekstu razvoja ljudskih resursa, odnosno kvalitetnoga kadra koji bi sada kroz praksu, ali i u budućnosti mogao preuzeti daljnji rad na izradi kvalitetne ponude, promociji i jačanju prepoznatljivosti osječke Tvrđe, bitno je spomenuti i Odjel za Kulturologiju, Odsjek za kulturu, medije i menadžment. Odjel nudi interdisciplinarni model studija i primjenu inovativnih modela učenja kroz primijenjena istraživanja i praksu u sektorima kulture i kreativnoj industriji. Na preddiplomskoj i diplomskoj razini izvodi se studij Kultura, mediji i menadžment, a na diplomskoj razini ponuđena su dva studijska programa: Menadžment u kulturi i kreativnim industrijama te Mediji i odnosi s javnošću³¹. Predmeti koji se nude su i Razvoj organizacija u kulturi i kreativnim industrijama; Digitalni alati i sustavi u kulturi i kreativnim industrijama; Produkcija u filmskoj industriji; Gospodarstvo, kultura i kreativne industrije; Kultura i kulturni turizam; Digitalna komunikacija baštine i korisnika i dr. Studente uče kako kreativnost pretvoriti u poslovne ideje, organizaciju glazbenih i drugih događanja, produkciju za digitalne i tradicionalne medije te društvene medije i mreže, sva područja od interesa za oživljavanje i promociju Tvrđe.

31 www.uaos.unios.hr/odsjek-za-kulturu-medije-i-menadzment-2/

Izazovi s kojima se Odjel suočava su:

- nedostatak praktičnoga rada koji studenti mogu obavljati,
- nedovoljno prepoznavanja kulture i kreativnih industrija pa i kulturnoga/kreativnoga turizma kao ključnoga generatora turizma u Osijeku i kontinentalnoj Hrvatskoj, bez obzira na bogatstvo kulturne i povijesne baštine, mnoštvo sadržaja i dionika koji se ovim djelatnostima već bave.

Na području Tvrde nalazi se zgrada Rektorata Sveučilišta J. J. Strossmayera, koja je nekoć bila Zgrada glavnog vojnog zapovjedništva (Palača Slavonske Generalkomande, Generalkomanda, Generalatshaus), kasnije vojarna (Generalatskasserne) je zgrada bivšeg sjedišta generalata za Slavonsku vojnu krajinu u Osijeku. Smještena je na sjevernoj strani Trga Sv. Trojstva u Tvrđi i jedan je od simbola grada. U Tvrđi se nalazi i Prehrambeno-tehnološki fakultet koji je u postupku preseljenja.

Nedaleko Tvrde u blizini Eurodoma nalazi se i Studentski centar s dva studentska doma: jedan u Ulici Ivana Gorana Kovačića i jedan u Ulici kralja Petra Svačića 1c kapaciteta oko 669 ležajeva, što nije dovoljno za gotovo 13.000 studenata koji dolaze izvan Osijeka. Dodatno se stoga gradi i novi paviljon Studentskog doma K. P. Svačića kapaciteta 766 ležajeva u 356 dvokrevetnih soba (dvije sobe dijele kupaonicu), 18 trokrevetnih i 10 jednokrevetnih namijenjenih osobama sa smanjenom pokretljivošću. S novim će se paviljonom u osječkim studentskim domovima moći smjestiti ukupno 1465 studenata.

4 Gospodarstvo

Iako se najvažnijim gospodarskim granama u Osječko-baranjskoj županiji smatraju poljoprivreda, prerađivačka industrija, graditeljstvo i trgovina, dok u gospodarskoj strukturi grada Osijeka najvažniju ulogu imaju prerađivačka industrija, trgovina i građevinarstvo, u ovom je *Strateškom i akcijskom planu obnove osječke Tvrđe* naglasak na gospodarskim granama relevantnima za daljnji razvoj Tvrđe kao prepoznatljive destinacije. To su prvenstveno turizam, hotelijerstvo i ugostiteljstvo, kreativna industrija i poduzetništvo/obrtništvo. Kao horizontalna grana bitan je ICT sektor za koji se u Osijeku gradi IT park kroz angažman stručnjaka za digitalnu interpretaciju kulturne i prirodne baštine te sektor kreativne industrije. Ove je sektore i djelatnosti potrebno povezati i s poljoprivredom u smislu promocije i prodaje proizvoda lokalnih OPG-ova s područja Slavonije i Baranje na sajmovima, događanjima i u budućim trgovinama u Tvrđi te daljnjim jačanjem gastro, eno, eko i drugih relevantnih oblika turizma.

4.1 Turizam

Prema podacima Turističke zajednice grada Osijeka, prosječno 55.000 turista godišnje u Osijeku ostvari oko 100.000 noćenja. Pretpostavka je da oko trećina turista posjeti kulturne atrakcije, dok su ostali posjetitelji izletnici/učenici, umirovljenici, pojedinačni ili skupno organizirani. Taj se broj od siječnja do listopada 2020. smanjio za gotovo 2/3 zbog utjecaja pandemije koronavirusa i to za dolaske 61,13%, a za noćenja 57,40%.

Tablica 3. Dolasci i noćenja posjetitelja u gradu Osijeku 2017. - 2020.

Godina	Dolasci			Noćenja			Udio stranih turista	
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	dolasci	noćenja
2020.	24.120	18.249	5871	53.166	35.194	17.972	24,34%	33,8%
2019.	66.240	41.774	24.466	132.115	75.939	56.176	36,94%	42,52%
2018.	57.352	35.544	21.808	111.595	63.062	48.533	38,02%	43,49%
2017.	54.813	34.088	20.095	105.740	59.921	45.819	36,66%	43,33%
2016.	47.473	30.796	16.677	89.583	53.193	36.390	35,13%	40,62%
2015.	44.856	28.416	16.440	84.403	51.039	33.364	36,65%	39,53%
2014.	43.541	28.157	15.384	77.590	46.430	31.160	35,33%	40,16%

Strani turisti u strukturi ostvarenih dolazaka imaju udio od oko 30% te nešto niži u ostvarenim noćenjima. U tablicama 3 i 4 vidljiva je posjećenost - broj dolazaka i noćenja turista - prema usporednim statističkim podacima za 2017. – 2020. ureda Turističke zajednice grada Osijeka. Za usporedbu, prema analizi stanja gospodarstva Osječko-baranjske županije iz rujna 2020., zabilježen je porast dolazaka i noćenja turista, posebice 2019. koja se pokazala najboljom godinom od 2009.

Tablica 4. Dolasci i noćenja turista u OBŽ-u u 2019. godini, Indeksi 2019./2018.

Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani
Dolasci	107,598	66,971	108,7	110	106,5
Noćenja	217,692	125,390	111,7	111,1	112,6

Izvor: DZS, obrada Županijska komora Osijek

U srpnju 2020. ostvareno je 3784 dolaska i 9250 noćenja³², što je u odnosu na isto razdoblje prošle godine pad od 54% u kategoriji dolazaka i 53% u kategoriji noćenja. Slobodno se može reći da se, kao i u slučaju Osijeka, odnosno Tvrđe, u odnosu na 2019. turistički promet u 2020. prepolovio. Kako se navodi u Studiji, najmanji se pad, ali i najbrži oporavak očekuju u segmentu obiteljskoga turizma za koji se odlučio najveći broj gostiju. Turistima je sve važnija sigurnost, privatnost, povjerenje, zdravlje i kvaliteta, a obiteljski turizam trenutno najbolje može odgovoriti tim zahtjevima. **Stoga je bitno dalje podržavati upravo male, boutique hotele i obiteljski smještaj koji pružaju individualizirane i sigurnije uvjete smještaja od velikih hotela, a to je upravo ono što Tvrđa nudi danas u pogledu hotela, hostela i apartmana.**

U djelatnosti turizma kriza COVID-19 najviše je pogodila turističke agencije koje već sada bilježe veliki pad prihoda od čak 70%. Do kraja godine procjenjuje se da će taj pad dosegnuti i 90% ako se turističke agencije ne okrenu drugim vidovima usluga i online prodaji. Glavni se problemi odnose na nemogućnost povrata plaćenih depozita od domaćih i stranih dobavljača, dok istodobno postoji obveza povrata novca kupcima aranžmana za otkazana putovanja, što rezultira velikim padom prihoda koji ugrožava likvidnost agencija³³.

Iako se prema pokazateljima iz 2014. sa sigurnošću moglo zaključiti da će se posjeti Tvrđi iz godine u godinu povećavati i to najmanje 1 - 2% godišnje - kako zbog projekata obnove osječke Tvrđe, ali i značajnijih pomaka u razvoju konti-

mentalnoga turizma - u sljedećem je razdoblju potrebno zauzeti konzervativniji pristup u procjeni povećanja broja turista. No, to ne znači da se ne može procijeniti općenito povećanje broja posjetitelja Tvrđe, što osim vanjskih posjetitelja uključuje i domaće stanovnike Osijeka. Kao primjer je prikazan izračun broja posjetitelja u sklopu *Studije izvodljivosti „Centra za posjetitelje Tvrđa“*³⁴ na temelju obrade podataka broja dolazaka i noćenja turista u gradu Osijeku za razdoblje od 2014. do 2018. Temeljem prosječnog broja rasta dolazaka (7,4%) i prosječnoga rasta broja noćenja (7,85%), izrađena je projekcija prosječnoga rasta broja dolazaka i noćenja turista za grad Osijek u razdoblju od 2019. do 2028. Tako se u 2019. očekivalo 61.798 dolazaka i 119.079 noćenja, a u 2028. se očekuje 117.495 dolazaka i 237.083 noćenja turista³⁵.

4.1.1 Ponuditelji usluga

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore, u Tvrđi je registrirano 25 tvrtki, a po djelatnostima je najviše poslovnih subjekata za trgovinu i ugostiteljstvo. U okviru ovih se poslovnih subjekata u Tvrđi nalaze sljedeći ugostiteljski objekti³⁶:

Restorani

- restoran Slavonska kuća, Ul. Kamila Firingera 26
- pivnica Merlon, Ul. Franje Markovića 3 (merlon.hr)
- krčma Kod Ruže, Ul. Franje Kuhača 25a

³² Podatci Državnoga zavoda za statistiku u srpnju 2020., *Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, Županijska komora Osijek, rujan 2020.*

³³ *Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, Županijska komora Osijek, rujan 2020.*

³⁴ *Studija izvodljivosti „Centar za posjetitelje Tvrđa“, Kocka d.o.o. 2019., str. 54.*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ www.tzosijek.hr/restorani-i-pivnice-87

- coffee shop, gostionica, bar, pivnica i fast food (služe i hranu) K topu, Fakultetska 1
- restoran, coffee shop Kafanica, Ul. Franje Kuhača 1
- pivnica Bure-Bar, Ul. Franje Kuhača 1 (poslužuje svu hranu)

* Dva restorana - Slavonska kuća i Kod Ruže - nude tradicionalnu kuhinju Slavonije i Baranje.

Cafe barovi

- Cafe Mignon, Franjevačka ul. 14
- Fort Pub, Ul. Franje Markovića 1
- General Von Becker's, Ul. Franje Kuhača 13

Noćni klubovi

- Q Club, Ul. Franje Kuhača 17
- Club EXIT, Ul. Franje Kuhača 5
- Klub Tufna (iznad je hostel), Ul. Franje Kuhača 10
- bar/klub LUNA, Ul. Franje Kuhača 19
- Dubioza bar, Ul. Franje Kuhača 8a

Druga ponuda

- Pekara Tvrđa, Ul. Franje Kuhača 19 (otvorena 24 sata)
- Petar Pan, slastičarnica, Ul. Franje Kuhača 3
- NTL - trgovina, Ul. Hrvatske Republike 13
- Mlinar, Ul. F. Markovića

Hoteli i hosteli

U Tvrđi se nalaze i dva boutique hotela visoke kvalitete i dva hostela, od kojih novi hostel Stara pekara pod upravljanjem Hrvatskog ferijalnog saveza.

Tablica 5. Poslovni subjekti registrirani u Tvrđi

Franje Kuhača	9	1	2	1	2
Franje Markovića	1				
Franjevačka	2				
Kamila Firingera	1		1		
Tadije Smičiklase	1		1		
Trg Jurja Križanića	2				
Trg Vatroslava Lisinskog	1				
UKUPNO	16	2	3	2	2

Izvor podataka: Hrvatska gospodarska komora, Baza podataka, Registar poslovnih subjekata, www.hgk.hr

Tablica 6. Kapacitet soba i procjena kvalitete hotela i hostela u Tvrđi

Ponuditelj	Kapacitet (broj soba)	Procjena kvalitete		
		Google.com	Booking.com	Tripadvisor.com
Hotel Maksimilian	8	4,8 ★★★★★ 233 recenzije	9,7/10 207 recenzija	5/5 126 recenzija
Hostel Tufna	20	4,3 ★★★★★ 73 recenzije	7,8/10 22 recenzije	3,5/5 24 recenzije
Boutique hotel Tvrđa	15	4,9 ★★★★★ 71 recenzija	9,8/10 183 recenzije	5/5 9 recenzija
Hostel Stara pekara	55	U funkciji od ožujka 2021.		

Izvor podataka: Google recenzije, Booking.com i Tripadvisor.com

Boutique hotel Tvrđa izgrađen je 2018. i ima 15 smještajnih jedinica. Najnoviji hostel Stara pekara, koji je obnovljen kao dio infrastrukturnog projekta *Edukativno-informativni turistički centar mladih Stara pekara*, osim kulturnog će i edukativnog centra uključivati i hostel Stara pekara s 55 kreveta u 15 smještajnih jedinica. Kao dopuna je sadržaju Stare pekare obnovljen i Trg Vatroslava Lisinskog, s glavnom namjenom organiziranja i izvođenja kulturnih i turističkih sadržaja, a sve u cilju revitaliziranja Tvrđe kao kulturno-turističkoga i obrazovnoga središta regije. Kroz ovaj je projekt predviđeno otvaranje 28 radnih mjesta u sektoru turizma i ugostiteljstva (hotelsko osoblje, vođenje i organiziranje aktivnosti centra), a analiza troškova i koristi pretpostavlja da će ova zapošljavanja generirati barem još 13 novih radnih mjesta³⁷.

Osim hotela i hostela, u Tvrđi³⁸ postoji i ponuda soba i apartmana s ukupno 60-ak ležaja:

³⁷ www.booking.com/city/hr/osijek.hr.html, www.tripadvisor.com

³⁸ Napomena: radi se o Gradskoj četvrti Tvrđa, a ne staroj jezgri Tvrđa

Tablica 7. Kapacitet apartmana i procjena kvalitete apartmana i soba u Tvrđi

Naziv smještaja	Kapacitet/sadržaj	Procjena kvalitete
		Booking.com
Sobe Merlon, <i>merlon.hr/smjestaj/</i>	10 spavaćih soba s kupaonicama, ukupnoga kapaciteta 19 kreveta. U sklopu objekta se nalazi i pivnički restoran.	9,3/10 297 recenzija
Sobe za iznajmljivanje Ana <i>facebook.com/sobeana/</i>	Pet soba s ukupno sedam kreveta. Dio soba opremljen je vlastitom kupaonicom, a dio koristi zajednički tuš i toalet.	-
Apartmani Cesarić	Dva trosobna stana Ruža i Magnolija, površine 120 m ² s balkonom i terasom	9,8/10 30 recenzija
Apartman Loft	-	9,6/10 27 recenzija
Apartman Osijek <i>www.apartman-osijek.hr</i>	-	9,7/10 356 recenzija
Studio apartman Park Galerija, Tvrđa	Tri kreveta	9,7/10 89 recenzija
Apartman M&A, Tvrđa	Jedan krevet	9,9/10 83 recenzija
Apartman VBK, Tvrđa	Jedan krevet	9,7/10 50 recenzija

Izvor podataka: Booking.com

4.1.2 Tržište i posebni oblici turizma

Domaće tržište jedno je od najvažnijih tržišta Osječko-baranjske županije. Prema anketi hrvatskoga stanovništva provedenoj prije COVID-19 pandemije, posjetitelji Slavonije uglavnom su bili iz Zagreba i Slavonije, mlađi (do 30 godina) ili stariji (50 i više godina), u prosjeku visokoobrazovani i dobrostojeći. Njihove su destinacije najčešće bile Osijek, Vukovar i Ilok. Oko 25% anketiranih smatralo je da će vjerojatno putovati u Slavoniju u sljedećih 12 mjeseci; većinom ih privlači prirodna i kulturna/povijesna baština, uključujući posjete slavonskim gradovima. Preferiraju dolazak vikendom (jedno do dva noćenja) i smještaj na seoskim imanjima (agroturizam). Onima koji neće posjetiti Slavoniju glavni su razlozi za to, osim financija, neupućenost u atrakcije regije i uvjerenje da se tu nema što zanimljivo vidjeti ili raditi³⁹. Kako se navodi u analizi kontinentalnoga turizma u okviru *Strategije razvoja urbane aglomeracije*, ova se urbana aglomeracija posljednjih nekoliko godina u turističkom smislu konstantno razvija, ali kao destinacija ipak još nije postigla značajnu međunarodnu prepoznatljivost. Daljnja bi realizacija integriranih projekata temeljenih na obnovi kulturne baštine u okviru ITU mehanizma rezultirala značajnim povećanjem razvojnih mogućnosti koje bi u grad Osijek, aglomeraciju i regiju privukle veći broj posjetitelja⁴⁰.

³⁹ *Strategija razvoja urbane aglomeracije, 2016.*

⁴⁰ *Ibid.*

Okrenutost ovih destinacija, uključujući i Tvrđu, prvenstveno domaćem tržištu, predstavljat će u razdoblju COVID-19 pandemije svakako prednost i priliku koju je potrebno što bolje iskoristiti inovativnijom, digitalnom promocijom i novim, atraktivnijim aranžmanima koji će privući posjetitelje iz cijele Hrvatske i šire regije, ali i građane Osijeka.

Kako je i navedeno u *Strategiji razvoja urbane aglomeracije do 2020. i Strateškom planu obnove osječke Tvrđe do 2020.*, Tvrđa ima potencijal postati kulturno-turističko središte regije te zbog svog značaja epicentar povezivanja turističkih sadržaja urbane i ruralne kulture čitave regije, kao i prekogranično s Mađarskom i Srbijom - od prirodnih znamenitosti i sadržaja u Parku prirode Kopački rit, do biciklističkih staza i vinskih cesta u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, pa do obnovljenih kulturo-povijesnih dobara u okruženju od oko 50 km.

U kontekstu *Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.*, osječku Tvrđu možemo uvrstiti u kategoriju selektivnoga turizma pod kulturni turizam, koji zbog svoje lokacije i sadržaja dopunjava kategorije gastronomija i enologija, ali zbog uređenja prostora oko Drave, sve više i sport i rekreacija.

4.1.2.1 SPORTSKO-REKREATIVNI TURIZAM

Cikloturizam kao jedan od oblika selektivnoga turizma koji se odnosi na sport i rekreaciju u prirodi u posljednjih desetak godina bilježi sve veći rast u svijetu i u Hrvatskoj, što dokazuje i činjenica da je cikloturizam uključen u deset

ključnih turističkih proizvoda strategije razvoja hrvatskoga turizma. Osijek se nalazi na međunarodnoj biciklističkoj ruti uz Dunav, na putu od Njemačke preko Austrije i Mađarske do Srbije, Rumunjske i Bugarske. Europska biciklistička ruta Euro Velo 6 od Atlanskoga oceana do Crnoga mora također prolazi kroz grad. U blizini grada prolazi i biciklistička ruta Euro Velo 13, tzv. ruta „željezne zavjese“, te biciklistička ruta uz rijeku Dravu. Obje su strane Drave pogodne za razvoj ovoga oblika turizma, ali i druge sportsko-rekreativne aktivnosti za posjetitelje, ali prvenstveno za građane Osijeka. Infrastruktura na obje obale Drave uključuje odvojene biciklističke staze, a planiraju se i posebni prostori za parkiranje i uvođenje sustava za zajedničko korištenje bicikala, kao i uvođenje sustava najma e-bicikala. S gotovo 50 kilometara biciklističkih staza, posebno izgrađenih ili označenih na prometnicama i nogostupima, grad se s lakoćom može obići i biciklom pa je poznat i kao *grad bicikala*.

Biciklom se osim u okviru Tvrđe i na obalama Drave može vrlo jednostavno pristupiti i okolnim lokalitetima, kao što je Park prirode Kopački rit, ali i drugim destinacijama u krugu od 50-ak kilometara - Baranji sjeverno te Aljmašu, Erdutu i Dalju istočno od grada, preko Erduta i Dalja Dunavskom biciklističkom rutom prema Vukovaru i Iloku, te dalje prema Novom Sadu u Republici Srbiji. Ovakva ponuda pozicionira Tvrđu na kartu atraktivnih destinacija s integriranim pristupom turizmu kroz objedinjavanje kulturne i prirodne baštine⁴¹.

Što se tiče ponude bicikala i druge sportske opreme, u Tvrđi trenutačno samo hotel Maksimilian nudi nekoliko bicikala i servisiranje. Izgradnjom *Centra za*

⁴¹ *Biciklističke rute u Osijeku oko grada: bikeos.eu/biciklisticki; www.tzosijek.hr/najbolja-ruta-672-ikadae-staze/; www.tzosijek.hr/stranica.php?id=1079*

posjetitelje Tvrđa i Kronwerka kao sportsko-rekreacijske destinacije, ponuda će se svakako poboljšati kako u smislu iznajmljivanja tako i servisiranja bicikala i dr. ponude. Razvojem ove nove sportsko-rekreacijske infrastrukture još uvijek postoji prostor za dodatnu ponudu i jačanje ovoga segmenta poduzetništva/obrtništva, ali i ljudskih potencijala, a samim tim i zapošljavanja, posebice mlađih ljudi koje zanima ova vrsta usluga (obrtnika, poduzetnika koji nude servisiranje, najam bicikala, vođene ture i dr.).

4.1.2.2 VODENI/RIJEČNI TURIZAM

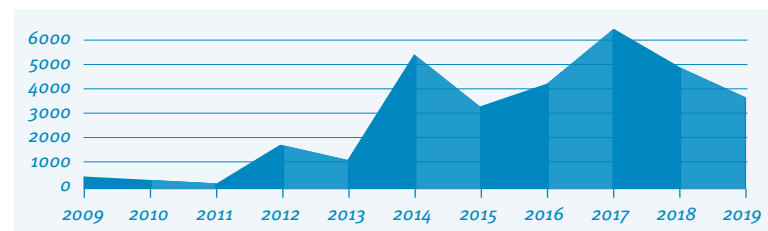
Uz cikloturizam⁴², trčanje i druge sportove i rekreaciju uz rijeku Dravu, potrebno je spomenuti sve traženiji, ali nedovoljno razvijen vodeni/riječni sport i rekreaciju - nautički turizam⁴³. Oblik je to turizma u kojem su plovidba i s njim povezani doživljaji glavni motiv putovanja, a plovilo pretežno mjesto turističkoga boravka. Plovilo može biti turistički brod, jahta, jedrilica, gliser, čamac i dr.⁴⁴ Značajan prinos razvoju ovoga oblika turizma dalo je i uređenje osječke luke za kruzere. U razdoblju od deset godina osjetno je povećanje broja putnika od samo 400 do više od 6000. Godine 2019. broj putnika smanjio se s 4874 na 3633.

42 Biciklističke rute u Osijeku oko grada: bikeos.eu/biciklistick www.glas-slavonije.hr/432277/3/U-Osijeku-i-okolici-biciklista-i-bicikala-vise-je-nego www.tzosijek.hr/najbolja-ruta-672-ikadae-staze/

43 www.tzosijek.hr/stranica.php?id=1079; www.tzosijek.hr/voda-kupanje-i-ribolov-666

44 Prezentacija Komunalno pristanište na rijeci Dravi, Ancoris d.o.o., u sklopu radionice izrade Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021. - 2027., 14. listopada 2020.

Slika 5. Prikaz kretanja dolazaka putnika u razdoblju 2009.–2019.

Izvor: Luka Osijek, obrada autorica

Tablica 8. Broj putnika u osječkoj luci po brodarima za 2019.

R.br.	Naziv broda	Brodar	Broj putnika
1	PRINZESSIN SISI	RISEDAY LTD	120
2	BOLERO	ROI SC2 GmbH	149
3	SCENIC JEWEL	SCENIC RIVERCRUISES	136
4	MOHACS 1	MOHACS	45
5	SCENIC CRYSTAL	SCENIC RIVERCRUISES	99
6	MOHACS 1	MOHACS	29
7	MOHACS 1	MOHACS	39
8	MOHACS 1	MOHACS	36
9	SCENIC JEWEL	SCENIC RIVERCRUISES	153
10	MAXIMA	RISEDAY LTD	156
11	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	149
12	VICTOR HUGO	CROISIEUROPE	75
13	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	164
14	JOHANN STRAUSS	BL CRUISE INVEST	103
15	VICTOR HUGO	CROISIEUROPE	75
16	EMERALD DESTINY	CRUISE SERVICES	166
17	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	152
18	PRINCESS SOPHIE	EUROPEAN CRUISE LINE	115
19	SCENIC CRYSTAL	SCENIC RIVERCRUISES	153

20	EMERALD DAWN	EMERALD WATERWAYS	149
21	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	140
22	RIVER NAVIGATOR	INTERCONT. WATERWAY.	107
23	BOLERO	ROI SC2 GmbH	164
24	PRINCESS SOPHIE	EUROPEAN CRUISE LINE	65
25	PRINZESSIN SISI	RISEDAY LTD	115
26	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	169
27	RIVER NAVIGATOR	INTERCONT. WATERWAY.	77
28	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	142
29	EMERALD SUN	EMERALD WATERWAYS	125
30	RIVER DISCOVERY II	INTERCONT. WATERWAY.	111
31	PRINZESSIN SISI	RISEDAY LTD	117
32	MOHACS 1	MOHACS	38
Ukupno putnika			3633

Izvor podataka: Luka Osijek

Prema podatcima Turističke zajednice⁴⁵ Osijek prosječno posjeti oko 60 kružera po sezoni za putnike na kružnim putovanjima. Jedan brod toga razreda prosječno prevozi oko četiri autobusa putnika, što znači oko 200 putnika. Prema tim bi podatcima Osijek moglo posjetiti oko 12.000 putnika na kružnim

⁴⁵ www.ppiaf.org/sites/ppiaf.org/files/documents/toolkits/UrbanBusToolkit/assets/1/1c/1c4.html

putovanjima od Tvrđe kao središta prema drugim lokalitetima u neposrednoj blizini, kao npr. Vukovar, Vučedol, Đakovo, Bilje, Kopački rit, Erdut i drugi lokaliteti bogate kulturne i prirodne baštine. No, COVID-19 pandemija snažno je utjecala i na međunarodna riječna krstarenja koja su nakon ožujka 2020. u potpunosti obustavljena. Iako je bilo najavljeno 150 pristajanja, to nije provedeno.

Bez obzira na povećan broj brodova i putnika, osječka luka još uvijek nema uređeno pristanište u vrijeme visokih voda. Stoga je Grad Osijek u rujnu 2019. naručio izradu *Studije predizvedivosti komunalnog pristaništa u Osijeku* da bi se ukazalo na potrebu gradnje pristaništa na rijeci Dravi na području grada Osijeka radi stvaranja preduvjeta za razvoj nautičkoga turizma. Ovim bi se projektom vrijednim oko 8 milijuna kuna stvorili uvjeti za izgradnju 40 vezova za siguran i nesmetan privez plovila do 12 metara, izgradnju veza za siguran i nesmetan privez plovila do 15 metara (turistički brodovi) i osiguranje uvjeta za siguran ukrcaj i iskrcaj putnika. Za Tvrđu bi to značilo i priljev većega broja posjetitelja koje treba privući i zadržati novim i atraktivnim sadržajima.

Analiza stanja kulturne baštine osječke Tvrđe

*Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*⁴⁶ uređuje i definira vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite, obveze i prava vlasnika, mjere zaštite i očuvanja, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju, obavljanje upravnih i inspekcijskih poslova, rad i djelokrug Hrvatskoga vijeća za kulturna dobra, financiranje zaštite i očuvanja, kao i druga pitanja u svezi zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

Prema tom zakonu, kulturna dobra su:

- pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenoga značenja,
- arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost,
- nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnoga stvaralaštva u prošlosti, kao i dokumentacija i bibliografska baština i
- zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.

Pri upravljanju, skrbi i vrjednovanju, osim niza nacionalnih i međunarodnih propisa (navedenih poglavlju 10.4), nužno je poštivati i smjernice definirane *Generalnim urbanističkim planom grada Osijeka (Službeni glasnik Grada Osijeka br. 5/06, 12/06-isp., 1/07-isp., 12/10, 12/11, 12/12, 2/13-isp., 4/13-isp., 7/14, 11/15, 2/17, 6A/18-pročišćeni tekst i 13A/20), Prostornim planom uređenja Grada Osijeka (Službeni glasnik Grada Osijeka 8/05., 5/09., 17A/09.-*

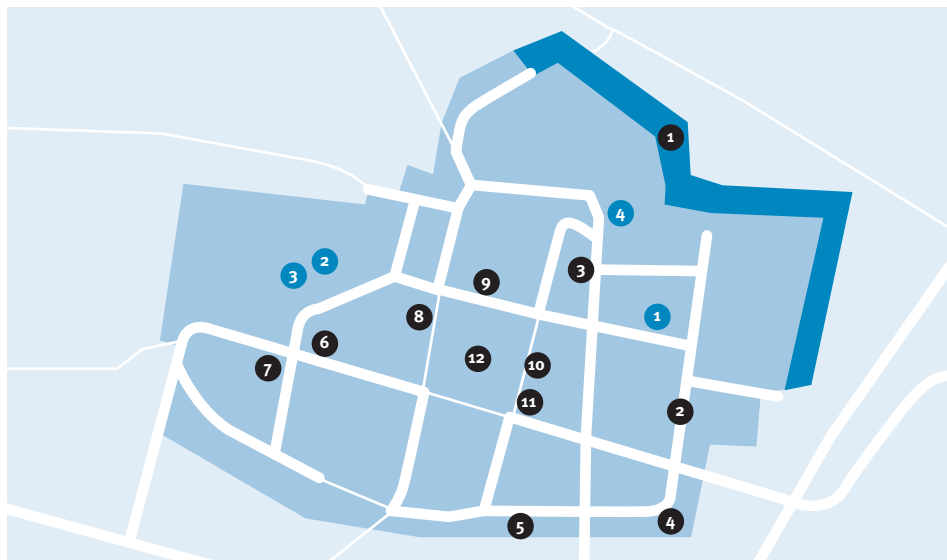
⁴⁶ *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11, NN 25/12, NN 136/12, NN 157/13, NN 152/14 i 44/17)*

isp., 12/10., 12/12. i 20A/18.) te Izmjenama i dopunama Urbanističkog plana uređenja osječke Tvrde iz lipnja 2019. Smjernice za uređenje, mjere zaštite i način prezentacije određuje nadležna ustanova za zaštitu kulturno-povijesne baštine, tj. Konzervatorski odjel u Osijeku.

Kada govorimo o kulturnim dobrima i nepokretnoj kulturnoj baštini i njihovoj obnovi, prije svega je riječ o infrastrukturnoj, a zatim i funkcionalnoj obnovi lokaliteta koja u obzir uzima namjenu, odnosno sadržaje koji će na tom lokalitetu biti ostvareni. Ove se dvije komponente moraju odrediti istodobno uz participativno uključivanje korisnika/potencijalnih korisnika i šire javnosti da se ne bi dogodilo da se objekt obnovi, ali nema dovoljno sadržaja, što utječe na upravljanje, održavanje i financijsku održivost.

U slučaju Tvrde, u razdoblju od 2015. do 2020. dva su projekta realizirana (završena), dva su u tijeku provedbe. za šest je ishodovana građevinska dozvola, a za jedan je ishodovana pravomoćna lokacijska dozvola (detaljan prikaz u poglavlju 6.1.). Radi se i na kontinuiranom kreiranju novih sadržaja i promociji novoobnovljenih lokaliteta da bi se privukao što veći broj vanjskih posjetitelja, ali prije svega Osječana. Jedan je od ciljeva ovoga strateškoga i akcijskoga plana bio, između ostaloga, prikazati detaljnu analizu stanja infrastrukturne obnove ili mogućnosti za obnovu nepokretne kulturne baštine, kao i analizu trenutačne kulturne ponude te mogućnosti za kreiranje nove kulturno-turističke i druge ponude u Tvrđi. U sljedećem će se razdoblju nastaviti provedba strateških projekata te sukreiranje nove ponude.

Slika 6. Nepokretna kulturna dobra na prostoru Tvrđe

Izvor: Google Maps, obrada EYS⁴⁷**Profana graditeljska baština**

1. Bastioni sv. Karla i sv. Eugena s Vodenim vratima
2. Donja oružarnica
3. Zgrada plemić
4. Judenkaserne
5. Konjička vojarna
6. Rodna kuća Franje Kuhača
7. Zgrada Raiith
8. Zgrada glavne straže
9. Zgrada Generalkomande
10. Trgovačka kuća
11. Zgrada Magistrata
12. Kužni pil, Trg Presvetog Trojstva

Sakralna graditeljska baština

1. Novi samostan sv. Križa
2. Isusovački samostan
3. Crkva sv. Mihaela
4. Crkva sv. Križa sa samostanom

47 Studija izvodljivosti „Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe“, Grad Osijek, Ernst & Young Savjetovanja d.o.o, 14. lipnja 2018.

5.1 Analiza stanja infrastrukturne obnove

Infrastrukturna obnova osječke Tvrđe započela je 2015. obnovom pojedinih lokaliteta definiranih i navedenih u *Strateškom i akcijskom planu obnove osječke Tvrđe 2014. - 2020.* Obnovi je prethodilo razdoblje strateškoga i projektanoga planiranja uz izradu projektne i tehničke dokumentacije. Od ukupno 12 strateških projekata, obnovljeno je ili je u nekoj fazi obnove devet:

DVA REALIZIRANA (ZAVRŠENA) PROJEKTA

1. *Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara pekara* - edukativne i znanstvene aktivnosti s ciljem razvoja kulturnoga turizma i kulturnoga poduzetništva te mogućnosti za razvoj kreativne industrije
2. *Trg Vatroslava Lisinskog* - mogućnosti za raznovrsne kulturno-turističke, sajmišne, festivalske i druge sadržaje

DVA PROJEKTA U TIJEKU PROVEDBE

1. *Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe* - revitalizacija komunalne i druge infrastrukture, na površini većoj od 30.000 m²
2. *Centar za posjetitelje „Tvrđa“* - mještoviti, informacijski i prezentacijski, turistički, komercijalni (trgovački, ugostiteljski) i drugi sadržaji

ŠEST PROJEKATA: IZRAĐEN GLAVNI PROJEKT, ISHODOVANA GRAĐEVINSKA DOZVOLA

1. *Krunska utvrda (Kronenwerk)* - kulturna događanja, amfiteatar, ugostiteljski objekti, parking, kamp-odmorište, sportsko-rekreativne aktivnosti
2. *Garaža Hornwerk* - parkiralište za autobuse, taksije i osobna vozila, s oko 340 parkirnih mjesta

3. *Muzej Slavonije (Donja oružarnica)* - kulturni sadržaj
4. *VIII. bastion i unutrašnje dvorište (bastion sv. Eugena)* - kulturno-umjetnički centar, ugostiteljsko-trgovački sadržaj
5. *Franjevački samostan (Bösendorferova 2)* - mješoviti kulturno-kreativni, ugostiteljski, smještajni i komercijalni sadržaj
6. *Rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata*

JEDAN PROJEKT: ISHODOVANA PRAVOMOĆNA LOKACIJSKA DOZVOLA

1. *Bastiona trasa osječke Tvrđe* (dio projekta *Vanjski obrambeni prsten Tvrđe*) - garaža s cca 400 parkirnih mjesta, mješoviti trgovačko-kulturni sadržaj

U svim navedenim slučajevima radi se o zgradama u vlasništvu Grada Osijeka.

Osim ovih kulturnih dobara u javnom vlasništvu, postoji i nekoliko objekata u privatnom ili miješanom vlasništvu (privatno-državno ili privatno-gradsko-državno) koji bi se zbog svog značaja mogli obnoviti te time dodatno pridonijeti oživljavanju Tvrđe kroz novu kulturno-turističku, trgovačku, ugostiteljsku i drugu ponudu, ali i kroz poboljšanje uvjeta stanovanja. Agencija za obnovu osječke Tvrđe u sklopu cjelovitoga istraživanja stambene arhitekture osječke Tvrđe inicirala je izradu niza monografskih konzervatorskih studija pojedinačnih stambenih građevina u Tvrđi. Zbog opsega projekta (70-ak stambenih zgrada) i vremenskog raspona nastanka, dograđivanja i obnavljanja građevina (od kraja XVII. do početka XX. st.) realizacija je zamišljena u dvije etape:

1. izrada što većega broja monografskih konzervatorskih elaborata pojedinačnih zgrada te
2. obrada i sinteza podataka, klasifikacija i valorizacija građevina prema tipološkim karakteristikama, izvornom izgledu, graditeljskim, funkcionalnim i stilskim povijesnim mijenama, konstrukcijskom sklopu, primijenjenim materijalima, itd⁴⁸.

U Akcijskom planu, poglavlje 7.4.2. nalazi se detaljniji opis pojedinih važnijih zgrada s prijedlogom obnove i moguće namjene.

⁴⁸ Ured ovlaštenog arhitekta Tone Papić, Konzervatorska studija, Zgrada u osječkoj Tvrđi, Kuhačeva ulica br. 11, 2015.

Kulturna ponuda i potražnja

Kulturna ponuda u Tvrđi može se podijeliti na ponudu kulturno-muzejskih i obrazovnih institucija te kulturne manifestacije i događanja drugih ponuđača. Osim trenutne ponude treba navesti i novu ponudu koja se očekuje nakon dovršetka obnove nekoliko ključnih projekata Grada Osijeka i AOOT-a, Centra za posjetitelje Tvrđa i Krunske utvrde.

6.1. Ponuda kulturno-muzejskih, galerijskih i obrazovnih institucija u Tvrđi

MUZEJ SLAVONIJE - najveći je nacionalni muzej općega tipa, s više od 300 tisuća predmeta u 116 muzejskih zbirki te jedna od najstarijih i po veličini fundusa najznačajnijih muzejskih ustanova u Hrvatskoj. Pruža usluge korištenja građe, fotografiranja, ekspertize te prodaje muzejskih publikacija i suvenira. Osim aktualnih izložbi (*Priča o Židovima*, *Priča o nezaboravu - ostavština Hermanna Weissmanna u muzejskim ustanovama Osijeka*), posjetiteljima nude virtualne šetnje (*Donacije i Lado/Reljefi/Tragovi*, a u pripremi su i druge⁴⁹), mnoge gostujuće izložbe, kao i edukativne radionice. Muzej Slavonije uspješno surađuje u međunarodnim projektima financiranim iz programa Europske unije, poput programa Erasmus+.

⁴⁹ Virtualna šetnja Lado/Reljefi/Tragovi, web.facebook.com/ansambl.lado/; culex360.com/lado/

Preseljenjem na novu lokaciju Donje oružarnice (tzv. Vege) omogućit će se valorizacija i adekvatnija prezentacija značajnih muzejskih zbirki te mogućnost da Muzej Slavonije konačno dobije status jednoga od najznačajnijih muzeja Republike Hrvatske. Nova će lokacija omogućiti tematske izložbe, čitaonicu koja trenutno nedostaje te kvalitetniju suvenirnicu i ugostiteljsku ponudu. U izradi je muzeološki koncept Muzeja Slavonije. Od online ponude, u pripremi su kvizovi, puzzle i memorijske kartice za djecu i mlade.

DRŽAVNI ARHIV - od 1975. nalazi se u Judenkaserne, zgradi od oko 2000 četvornih metara, građenoj početkom 18. stoljeća u sklopu izgradnje osječke Tvrđe kao jednokatnica uglastoga oblika u starom baroknom slogu⁵⁰. Završena 1722., zgrada je teško oštećena u ratnim razaranjima 1991./'92., no uz pomoć države, županije i grada obnovljena je 1996. U *Strateškom i akcijskom planu obnove osječke Tvrđe 2014. - 2020.* jedan od projekata bio je i preseljenje Državnog arhiva na novu lokaciju u Firingеровoj 3. U međuvremenu se odustalo od tog projekta te će se namjena i konstrukcija ove zgrade odrediti naknadno, kao i izrada potrebne dokumentacije. Umjesto preseljenja, provest će se sanacija postojeće zgrade.

⁵⁰ www.dao.hr/index.php/arhiv/o-arhivu/zgrada-arhiva

Osim djelatnosti zaštite, čuvanja i nadzora arhivske građe, DAO kontinuirano radi na organizaciji izložbi, predavanja, tečajeva i drugih oblika stručnoga osposobljavanja i usavršavanja arhivskoga osoblja, te provode i druge oblike kulturne djelatnosti radi poticanja zanimanja za arhivsko gradivo i arhivsku djelatnost. Surađuju i s drugim ustanovama kulture, znanstvenim i srodnim ustanovama. Postoje mogućnosti za njihovu daljnju promociju i u turističkom smislu kroz digitalizaciju i interpretaciju građe.

ARHEOLOŠKI MUZEJ - ranije Arheološki odjel Muzeja Slavonije, nalazi se na Trgu Svetog Trojstva u Tvrđi, u zgradi Glavne straže. U dvadesetak zbirki prikazana su povijesna razdoblja Prapovijesti i Antike te Soba naroda i Srednji vijek. Muzej je u listopadu organizirao manifestaciju *Srednjovjekovna sakralna arhitektura i groblja*, koja je bila vezana uz manifestaciju *Dani europske baštine 2020*, s glavnom temom *Baština i obrazovanje - učenje za život* te nagradnu igru.

MUZEJ LIKOVNIH UMJETNOSTI - specijalizirana je muzejska institucija koja se bavi prikupljanjem, čuvanjem, istraživanjem i prezentiranjem umjetničke baštine u rasponu od baroka do recentnoga stvaralaštva. Fundus MLU-a je podijeljen na nekoliko zbirki čiji sadržaj čine slike, crteži, grafike, skulpture i

medalje 18., 19., 20. i 21. stoljeća⁵¹. Nude izložbe iz vlastitoga fundusa, ali i izložbe slavonskih i drugih umjetnika u suradnji s brojnim muzejima u Hrvatskoj i šire. Također nude edukativne radionice s ciljem populariziranja likovne umjetnosti i kulturne baštine djeci i mladima.

KULTURNI CENTAR OSIJEK - novi je element u slagalici osječke kulture. Osnovni je zadatak KC-a stvoriti novo mjesto koje kreira, razvija i promovira autentičnu kulturu Osijeka u zemlji i inozemstvu. Cilj je Kulturnoga centra prepoznati nove izvore kulture te njima ispuniti ne samo vlastite prostore, već i parkove, ulice, trgove i škole. Kulturni centar se gradi u rasadnik ideja, projekata te aktivne platforme za stjecanje iskustva osječkih studenata, mladih na početku karijere, afirmiranih umjetnika i umjetničkih suradnika, kao i u mjesto brojnih sadržaja visoke umjetničke vrijednosti. Što se tiče nadolazećih projekata, svakako treba istaknuti provedbu projekta odobrenog od strane EU-a, *Rotor kreativne industrije* u sklopu kojega će se kroz 22 mjeseca provoditi brojne radionice za 60 mladih iz područja filma, fotografije, općih vještina. www.facebook.com/1397615923887207/posts/2770543043261148/

GRADSKE GALERIJE OSIJEK – obuhvaćaju dva izložbena prostora: Galeriju Waldinger koja se bavi prodajom umjetničkih

⁵¹ www.mlu.hr/index.php/o-muzeju

slika i promidžbom kroz izložbe, te Galeriju Kazamat kojom se koristi HDLU. Također koristi Barutanu, prostor namijenjen scenskim izvedbama, kao i prostor budućega art-kina smješten u sjevernom bedemu Tvrđe. Kroz te prostore Gradske galerije Osijek razvijaju dva sukladna područja djelovanja - izložbeno-galerijski i filmsko-scenski.

HRVATSKO DRUŠTVO LIKOVNIH UMJETNIKA - neprofitna je strukovna udruga čiji su članovi likovni umjetnici različitih umjetničkih izraza i svih generacija, koja kontinuirano djeluje više od 140 godina. HDLU godišnje organizira ili sudjeluje u organizaciji tridesetak izložbi u četiri različito profilirana galerijska prostora, čime pokriva gotovo sve segmente umjetničkoga izraza: od velikih nacionalnih i međunarodnih manifestacija, do projekata u novim medijima.

MUZEJ ŠKOLJAKA (STALNA IZLOŽBA VODENOGA SVIJETA) - od 2007. udruga Gloria Maris predstavlja javnosti jedinstvenu prirodoslovnu zbirku različitih prirodnina, sustavno prikupljenih i obrađivanih više od 50 godina. Zbirka sadrži više od tri milijuna primjeraka, što ju čini najvećom zbirkom ovog tipa u Hrvatskoj i u ovom dijelu Europe. Dio zbirke izložen je u stalnom postavu na adresi Fakultetska ulica 4, u nekoliko izložbenih cjelina: Panonsko more - fosilni ostatci morskih organizama; Drava, Dunav, Kopački rit - ribe, školjke i dr.; Jadransko more te druga, svjetska mora i oceani - koralji,

spužve, neobične ribe, najotrovnije životinje itd. Udruga kontinuirano provodi različite edukativne i izložbene programe, s ciljem popularizacije prirodnih znanosti. Zbog svoga opsega te edukativne i znanstvene vrijednosti, zbirka zaslužuje dodatnu valorizaciju, interpretaciju i potporu u smislu postizanja financijske i prostorne stabilnosti, ali i jačanja vidljivosti na nacionalnoj i europskoj razini.

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA - smještena u jednoj od secesijskih palača u Europskoj aveniji, osnovana je 1949. nastavljajući tradiciju javnih, pučkih knjižnica i čitaonica grada od sredine 19. do prve polovine 20. stoljeća. U knjižnici se uz predstavljanje knjiga često održavaju prigodne izložbe. Zbog nedovoljno velikog prostora čitaonice, iskazana je potreba za pokretanjem nove čitaonice koja bi obuhvatila studente, ali i širu javnost, no treba utvrditi primjerenu lokaciju.

OSJEČKA TVORNICA IDEJA (OTI) - udruga Osječka tvornica ideja predstavlja platformu pojedinaca koji s jedne strane djeluju na području lokalnoga i regionalnoga razvoja, te aktivne promocije umjetnosti i kulture s druge strane. Nude izložbe i druženja s mladim umjetnicima u usponu u prostoru nekadašnjeg kazamata (VIII. bastion - unutar gradskih zidina, u dvorištu Isusovačke gimnazije i kulturnog centra Stara pekara).

GALERIJA KNIFER (otvorena 2020.) - Iako je smještena nedaleko Tvrđe, u kompleksu Eurodoma, potrebno je spomenuti ovu novootvorenu galeriju kojom je u suradnji s tvrtkom Eurodom d.o.o., Akademiji za umjetnost i kulturu prvi puta nakon osnutka 2004. (tada kao Umjetničkoj akademiji, prvaj umjetničko-znanstvenoj sastavnici Sveučilišta J. J. Strossmayera) dodijeljen prostor za izlaganje umjetničkih djela. Novi je izložbeni prostor naziv dobio po svjetski poznatom slikaru Juliju Kniferu, rođenomu Osječaninu.

MIŠLJENJA I PRIJEDLOZI GRAĐANA OSIJEKA

Građani Osijeka vide Tvrđu prvenstveno kao kulturno-kreativno turističko središte u kojem treba zaštititi kulturno-povijesna dobra te kontinuirano nuditi različit sadržaj koji bi se, osim velikih godišnjih manifestacija i noćnoga života, sastojao i od stalne ponude manjih događanja uz prilagodbu rada kulturno-muzejskih institucija. Neki ispitanici Ankete građana provedene u sklopu izrade ovog strateškog i akcijskog plana smatraju da bi se *zabavni/noćni život trebao premjestiti na drugu obalu Drave da Tvrđa ne bi postala samo još jedan prostor koji služi za koncerte i druga događanja*. Tvrđu vide i kao „*neiscrpan ambijent koji može primiti mnoštvo kulturnih, kreativnih i umjetničkih događanja*“. Jedan od prijedloga je da se, *osim trenutačne ponude manifestacija kao što su Advent u Tvrđi i HeadOnEast, kreira prepoznatljiva manife-*

stacija usko vezana za Tvrđu, Osijek i bogatu austro-ugarsku baštinu (npr. tematska ruta Eugena Savojskog). Predloženo je i da se Tvrđa uredi za posjetitelje - npr. da se ozeleni jer je „*zelenilo integralni, organski dio tvrđava*“, ali i da se uredi prilazi, postave na sve strane svijeta ploče s nazivima povijesnih vrata i sl.

6.2 Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara pekara s Trgom Vatroslava Lisinskog

Projekt obnove Stare pekare austro-ugarske vojske unutar jednoga pojedinačno zaštićenoga kulturnoga dobra (I. i VIII. bastion) te Trga Vatroslava Lisinskog, koji su dio Tvrđe kao zaštićene kulturno-povijesne cjeline, realiziran je 2019. Cilj je ovoga kapitalnoga projekta bio revitalizacija Tvrđe kao kulturno-turističkoga i obrazovnoga središta Osijeka kroz pripremu i provedbu Integriranoga razvojnoga programa. Ovom će se obnovom oba lokaliteta omogućiti nova i bogatija ponuda edukativno-znanstvenoga, kulturno-umjetničkoga i smještajno-ugostiteljskoga sadržaja.

NOVA PONUDA

Među edukativnim i znanstvenim aktivnostima kroz projekt se planiraju sljedeće aktivnosti:

- osam različitih programa, 43 radionice, tri programa stručnih usavršavanja,
- opremljen *coworking* prostor za kulturni turizam, programi obuke *Mala škola baštine* i *Mala škola turizma*,
- program obuke *Primjena ICT-tehnologije pri valorizaciji kulturnih sadržaja*,
- programi obuke vezani uz kulturni menadžment, promidžbu i brendiranje destinacije,
- program poticanja poduzetničkih aktivnosti - edukacije za *start-up* kulturnoga turizma,
- program obuke za tradicijske obrte, zanate i radionice izrade umjetničkih uporabnih predmeta,
- stalni rezidencijalni programi,
- izložbeni prostori za stalni i izmjenjivi postav - zgrada, dvorište i lapidarij Stare pekare,
- ciklusi koncerata raznih vrsta i žanrova u multimedijalnoj dvorani,
- ciklusi gostujućih predstava, alternativnoga kazališta, umjetničke akademije u multimedijalnoj dvorani,
- mobilna aplikacija proširene stvarnosti (tzv. *augmented reality*) povijesnih razdoblja na trenutačnoj lokaciji.

U rujnu 2020. otvoren je **Muzej osobnih priča** kao rezultat projekta *Štruca kulture* koji je provodila Fantastično dobra institucija - FADE IN d.o.o. kao vodeći partner s Gradom Osijekom, Nansen dijalog centrom iz Osijeka, Romskim resursnim centrom iz Darde i Hrvatskim društvom kulturnog turizma iz Osijeka. Projekt je nastojao odgovoriti na problem nedostatka javno-civilnoga partnerstva u procesu stvaranja kulturno-umjetničkih sadržaja u Osijeku te kroz model proširene suradnje i participativnoga odlučivanja udruga i zainteresiranih građana postići održivost u razvoju, implementaciji i proizvodnji međukulturnih i urbanih sadržaja u društveno-kulturnom centru Stara pekara. *Muzej osobnih priča* prikuplja, čuva i interpretira priče građana Osijeka i okolice, pripadnika romske i židovske, a u budućnosti svih 22 nacionalnih manjina koje svojim sjećanjima, tradicijom, ritualima i osobnim iskustvima izravno utječu na posjetitelje. **Tako će se dati i poseban značaj multikulturalnosti koju je Tvrdča imala kroz svoju bogatu povijest.**

Hostel Stara pekara u koordinaciji Ferijalnog saveza nudi 15 smještajnih jedinica za veće skupine posjetitelja i ugostiteljski sadržaj, restoran sa 100 mjesta koji će biti otvorenoga tipa i za vanjske posjetitelje. Planiraju se i tri edukativna kulturno-turistička programa temeljena na kulturnoj, industrijskoj i prirodnoj baštini regije, kao i ponovna uporaba obnovljenih austrougarskih peći. Hostel će zaposliti 23 osobe, a novom se

ponudom nastoji produžiti turistička sezona na cijelu godinu te godišnje povećati broj noćenja za 10%. Ovi će pokazatelji naravno ovisiti o cjelokupnoj turističkoj sezoni pogođenoj COVID-19 pandemijom. Hostel će uspostaviti sustav praćenja gostiju i poslovanja, što će pridonijeti učinkovitijem praćenju broja posjetitelja u Tvrđi. Na drugom katu zgrade nalaze se edukativne radionice za umjetničke sadržaje, poput glazbenih i likovnih, a u potkrovlju će biti konferencijska dvorana sa 150 mjesta, za organizaciju raznih oblika seminara i predavanja.

Sadržajima će se kroz edukativni i informativni turistički centar i hostel razviti vidljivost i promocija Stare pekare, ali i Tvrđe kroz promidžbene aktivnosti, kao i aplikaciju proširene stvarnosti (3D prikaz povijesnoga razdoblja).

6.2.1 Trg Vatroslava Lisinskog

U okviru realizacije *Akcijskog plana obnove osječke Tvrđe 2019.* je uređen i povijesno neriješen i nedefiniran prostor od gotovo 7000 m² koji se nalazi u sjevernom dijelu Tvrđe, u blizini rijeke Drave, oko prostora Stare pekare. Kako se navodi u studiji *Trg Vatroslava Lisinskog u osječkoj Tvrđi - Povijesni i prostorni razvoj*⁵², iako se povijesno službeno nazivao trgom,

⁵² Lončar-Vicković, S; Jurković, Ž; Stober, D, *Trg Vatroslava Lisinskog u osječkoj Tvrđi - Povijesni i prostorni razvoj*, broj 6, 2013., str. 47. - 56.

radilo se o plohi za koju do sada nije bilo pokazatelja da je u prošlosti predstavljala značajan gradski prostor okupljanja i komuniciranja. Prostor je povremeno bio popunjen pomoćnim zgradama ili hortikulturnim uređenjem, a sve unutar definirane i izgrađene perimetarne strukture okolnih zgrada⁵³. Prije uređenja trg je uglavnom bio neuređena prometna parkirališna površina, no obnovom je, kroz spoj suvremenoga i povijesnoga ambijenta, dobiven otvoren prostor s pozornicom za provođenje kulturno-turističkih i društvenih sadržaja. Trg je projektirao i realizirao Tim studio temeljem javnoga arhitektonskoga natječaja iz 2013., na kojem je pobijedio idejni projekt Bojane Šantić i Tee Tomić (Ujević).

NOVA PONUDA

Nove dimenzije i otvorenost prema Dravi nude razne mogućnosti kulturno-umjetničkoga (plesnoga, dramskoga, glazbenoga...) i izložbeno-sajmišnoga sadržaja. Sukladno uspješnoj realizaciji Sajma antikviteta i manifestacije HeadOnEast otvara se mogućnost organiziranja vikend-sajmova u suradnji s TZ-om Osječko-baranjske županije, TZ-om Grada Osijeka i lokalnim obiteljsko-poljoprivrednim gospodarstvom (OPG-ovima), ali i kulturno-umjetničkim i drugim udrugama te Akademijom za umjetnost i kulturu koji bi na ovom trgu mogli izlagati svoje proizvode i tako sustavno nuditi nove i

⁵³ *Ibid.*

raznovrsne sadržaje. *Tako bi se vratila i povijesna uloga Osijeka i Tvrđe kao trgovačkoga i sajmišnoga grada te privukla građane i posjetitelje u Tvrđu.*

6.3 Centar za posjetitelje

Projektom *Centar za posjetitelje „Tvrđa“* planira se pridonijeti povećanju iskoristivosti *brownfield* lokacija (nekadašnja vojna i industrijska područja) na području grada Osijeka u javne i gospodarske svrhe, što podrazumijeva rekonstrukciju građevine, izgradnju prateće infrastrukture te uređenje okoliša prostora *Hornwerk* osječke Tvrđe. Projektom je obuhvaćena rekonstrukcija zgrade velike vojarne, izgradnja prometnica i parkirališta te krajobrazno uređenje prostora *Hornwerka*.

U prvoj će se etapi realizirati regionalni informativni i prijemni centar za posjetitelje kojim će se na jednom mjestu predstaviti turistička ponuda istoka Hrvatske (vrijednost oko 15 milijuna kuna). U sljedećoj će se etapi riješiti pitanje parkiranja u sklopu Tvrđe, s parkiralištem za autobuse, taksije i osobna vozila (oko 340 parkirališnih mjesta). Ovaj projekt proizlazi iz potrebe za revitalizacijom zapuštenoga (bivšega vojnoga) područja, kvalitetnijim upravljanjem zaštićenom kulturno-povijesnom cjelinom grada Osijeka, ali i za uspostavom regionalnoga prijemnoga centra koji nedostaje u ponudi, a sve s ciljem pružanja potrebnoga standarda osnovnih usluga posjetiteljima grada i

regije, ali i evidencije priljeva posjetitelja. Procijenjena vrijednost projekta je 18,833.381,43 kune.

NOVA PONUDA

Projektom će se osim prostora za informaciju i edukaciju te parkirališta dobiti i dodatna ponuda koja trenutačno nedostaje - trgovački dio za lokalne, regionalne i nacionalne proizvode, ali i nužno potrebne usluge za posjetitelje, kao što su sanitarni čvorovi (jedna od učestalih zamjerki za prostor Tvrđe), turističke agencije, turistički vodiči, mjenjačnica, bankomati. U smislu provedbe integrirane ponude te povezivanja kulturnoga i sportsko-rekreativnoga sadržaja, bit će u ponudi i info-točka za cikloturiste sa stanicom za servisiranje bicikala.

6.4 Obnova drugih lokacija u Tvrđi s novom namjenom

Projekt *Priprema Programa obnove i upravljanja kulturnim dobrima osječke Tvrđe* uključio je izradu strateških smjernica upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka te izradu glavnih i izvedbenih projekata za predmetne lokacije projekta na temelju kojih su ishodene građevinske i druge dozvole. Partner Grada Osijeka na ovom je projektu bila Agencija za obnovu osječke Tvrđe.

1. Donja oružarnica/Vega - preseljenje i proširenje Muzeja Slavonije.
2. Novi franjevački samostan (Bösendorferova 2) - javno-privatno partnerstvo u pogledu smještajnih te ugostiteljsko-trgovačkih sadržaja i prostora kreativnih aktivnosti. Studija izvedivosti i analiza troškova i koristi kojima će se detaljnije odrediti namjena nije izrađena.
3. VIII. bastion i vodotoranj - kulturni i umjetnički centar višenamjenskoga sadržaja, ugostiteljski sadržaji.
4. Kronenwerk - kulturna događanja, amfiteatar, ugostiteljski objekti, parking, kamp-odmorište, sportsko-rekreativne aktivnosti.
5. Garaža *Hornwerk* - parkiralište montažna garaža (prizemlje + kat) za osobna vozila s oko 340 parkirnih mjesta.
6. Rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata - prezentacijska rekonstrukcija bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata u obliku parkovne arhitekture.

Tablica 8. Procijenjena vrijednost investicija u obnovu pojedinih lokacija u Tvrđi

#	Lokacija	Procijenjena vrijednost investicije
1	Donja oružarnica/Vega	85,000.000 kuna/11,333.333,33 eura
2	Bösendorferova 2	33,381.633,05 kuna/4,450.884,41 eura
3	VIII. bastion i vodotoranj	33,596.663,63 kuna/4,479.555,15 eura
4	Kronenwerk	148,875.000 kuna/19,850.000 eura
5	Hornwerk garaža	22,525.625 kuna/3,003.416,67 eura
6	Bastion sv. Karla	7,650.000 kuna /1,000.000 eura

Slika 7. Prikaz lokacija za obnovu

Vanjski obrambeni prsten Tvrđe

Projekt obnove i restitucije bastione trase osječke Tvrđe pokrenut je u sklopu realizacije *Akcijskog plana obnove osječke Tvrđe 2015. - 2020.* (odnosno projekta *Vanjskog obrambenog prstena*) s ciljem „kreiranja suvremenoga života lokalne zajednice u staroj povijesnoj jezgri vraćanjem vizualnoga identiteta grada tvrđave, uz povećanje atraktivnosti lokacije pridodavanjem sadržaja koji nedostaju“ (Dani europske baštine 2016.). Kako se navodi u natječajnoj dokumentaciji, restitucijom i rekonstrukcijom nastojalo se povijesnu cjelinu Tvrđe iznova valorizirati i ambijentalno obnoviti kao cjelinu i osobito pojedine najvrjednije dijelove njezine nekadašnje bastionske trase, te vratiti one

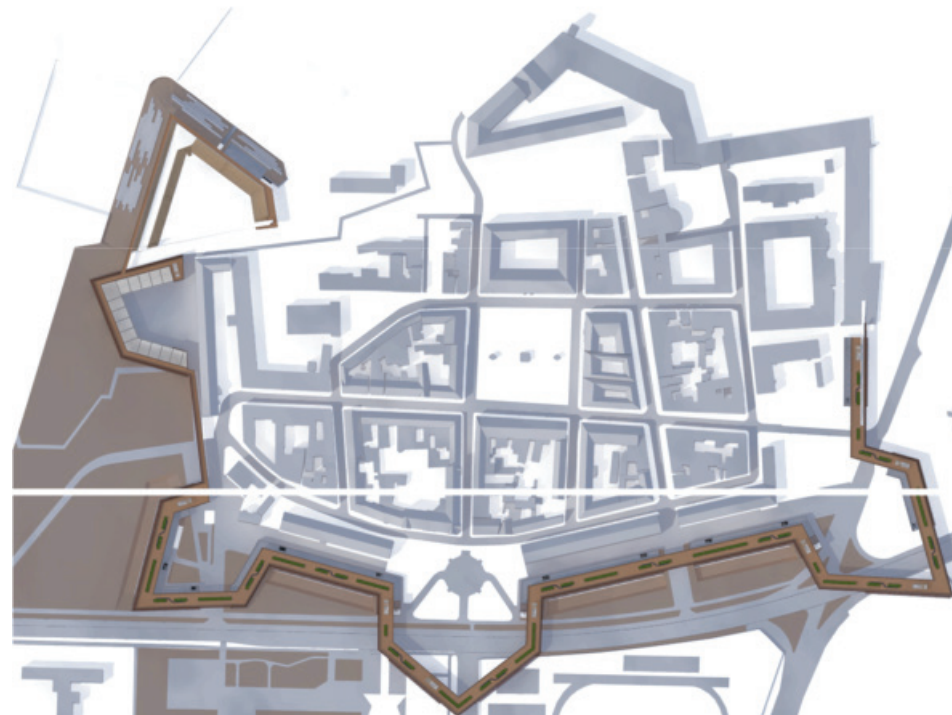

osnovne prostorne odnose i ambijentalne vrijednosti koje su ju činile osobitom i koje će iznova obogatiti gradski prostor novim i izuzetnim obnovljenim vrijednostima. Obnovom porušenih bastiona vratio bi se ovim projektom Tvrđi vizualni identitet grada-tvrđave, a u dobivenim bi se prostorima dodali sadržaji koji nedostaju. Šetnicom po bastionima omogućilo bi se posjetiteljima Tvrđu doživjeti iz nove perspektive.

Idejno rješenje rekonstrukcije bastione trase osječke Tvrđe izrađeno je 2016. i prezentirano na Danima europske baštine iste godine u Muzeju Mimara u Zagrebu u organizaciji Ministarstva kulture⁵⁴ (danas Ministarstvo kulture i medija). Idejno je rješenje prema zadanim elementima i projektnom zadatku koji je postavila Agencija za obnovu osječke Tvrđe izradio osječki arhitekt Bruno Andrašić. Godinu poslije je raspisana javna nabava na koju se javilo pet arhitektonskih ureda, a kao najpovoljnija odabrana ponuda zajednice podnuditelja od 1,500.000,00 kuna, predvođena tvrtkom Inženjersko-projektni biro d.o.o. iz Osijeka. Temeljem idejnoga projekta izdana je lokacijska dozvola. Nakon toga se je pristupilo izradi glavnih projekata. U međuvremenu je izmijenjen Urbanistički plan uređenja Tvrđe da bi se u njega ucrtala porušena bastiona trasa i da bi projekt bio usuglašen s UPU-om.

⁵⁴ Dokumentacija o nabavi u otvorenom postupku javne nabave velike vrijednosti. Usluga izrade projektne dokumentacije za obnovu prostora bastione trase u osječkoj Tvrđi, prosinac 2017.

Slika 8. Grafički prikaz idejnog rješenja obnove bastione trase osječke Tvrđe

Izvor: AOOT

Projektom su kroz šest etapa predviđeni razni sadržaji, od prostora za parkiranje, do *roh bau* prostora trgovačke, ugostiteljske i javne namjene od gotovo 33.000 m², botaničkoga vrta, amfiteatra i drugoga sadržaja te kontinuiranoga pješačkoga ophoda cijelom dionicom restituiranih bedema.

Vlada Republike Hrvatske sufinancirala je izradu projektne dokumentacije za obnovu prostora bastione trase osječke Tvrđe u iznosu od 2.000.000,00 kuna, iz državnoga proračuna za 2017.

Zbog negativne reakcije dijela stručne zajednice i dijela šire javnosti na idejno rješenje projekta bastione trase i cjelokupan proces ishođenja lokacijske dozvole, u sljedećem će se razdoblju na prijedlog Društva arhitekata Osijek izraditi procjena projekta te pristupiti izradi studijske dokumentacije i izmjenama i dopunama UPU-a vezano uz vanjski obrambeni prsten Tvrđe (Akcijski plan, poglavlje 7.4.1.7).

6.5 Kulturne manifestacije, festivali i projekti u Tvrđi

U ovom se dijelu navode projekti, festivali i manifestacije koji se održavaju na raznim lokacijama Tvrđe. Konkretni podatci za Tvrđu načelno ne postoje jer se ulazak u Tvrđu ne naplaćuje. Prema podacima Turističke zajednice grada Osijeka, procjena dnevnoga ulaska posjetitelja u Tvrđu koji nisu evidentirani u sustavu eVisitor, a dolaze autobusima s turističkih brodova iz luke Vukovar i iz osječke luke, kreće se između 15.000 i 20.000 godišnje.

Među najznačajnijim i najposjećenijim manifestacijama i događanjima u Tvrđi treba spomenuti sljedeće:

Tablica 9. Popis najznačajnijih događanja i manifestacija koje se održavaju na raznim lokacijama u Tvrđi

Naziv događanja	Mrežne stranice
Osječko ljeto kulture - najveći kulturni događaj u istočnoj Hrvatskoj nudi kvalitetne kulturne programe tijekom ljeta s ciljem oživljavanja grada Osijeka, posebice kompleksa Tvrđe, gdje se održavaju koncerti u sklopu manifestacije.	ljetokulture.osijek.hr
Koncertni ciklus grada/Osječka glazbena srijeda - dio koncertnog ciklusa održava se u Muzeju Slavonije u organizaciji Grada Osijeka, Muzeja Slavonije, Akademije za umjetnost i kulturu, Odjela za kulturologiju Sveučilišta u Osijeku te Glazbene škole Franje Kuhača, a na kojoj gostuju hrvatski i inozemni solisti i ansambli.	www.osijek.hr/koncertni-ciklus-grada-7-osjecka-glazbena-srijeda-4
Večer vina i umjetnosti - Turistička zajednica Osječko-baranjske županije i Osječko-baranjska županija pod pokroviteljstvom Grada Osijeka organiziraju ovu manifestaciju kako bi promovirali lokalna vina i umjetničke programe.	web.facebook.com/events/211631299613244
ReArt festival - promovira lokalne umjetnike i kreativce te potiče kupnju proizvoda lokalnih proizvođača i obrtnika pritom oživljavajući razna zaboravljena mjesta unutar grada. ReArt festivalom želi se postići prepoznatljivost Osijeka i Slavonije i Baranje kao kulturnog i urbanog središta te mjesta za umjetnost i raznolikost, a ujedno promovirati i obogatiti turističku i gospodarsku ponudu grada.	udrugareart.blogspot.com

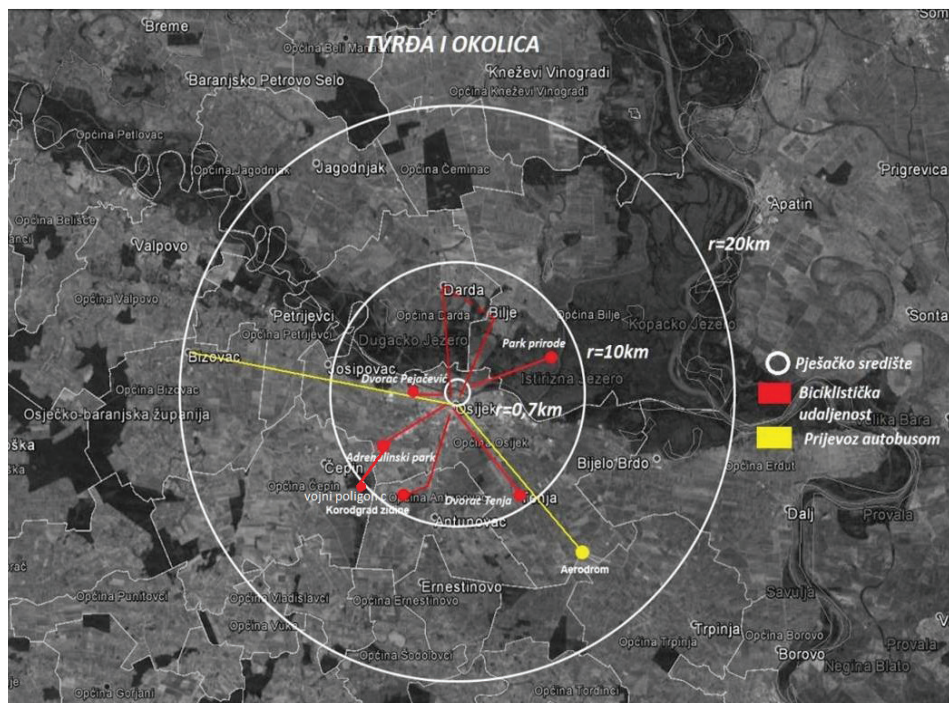
<p>Osječko ljeto mladih - studentski događaj u organizaciji Studentskog zbora Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku koji obuhvaća širok spektar aktivnosti na različitim lokacijama u gradu, s tradicijom dugom gotovo 40 godina. Manifestaciju organiziraju studenti za studente koji imaju priliku sudjelovati u edukativnim, sportskim, kulturno-umjetničkim i glazbenim programima.</p>	<p>www.tzosijek.hr/stranica.php?id=581</p>	<p>In da sofa - kreativno igralište za sve generacije, plesni podij za amatere i profesionalce, održano je 26. srpnja 2019. u prolazu Matice hrvatske.</p>	<p>tzosijek.hr/in-da-sofa-summer-night-kicking---omiljeni-pop-up-bar-2806-1063</p>
<p>Sajam antikviteta - tradicionalno događanje koje se održava svake prve srijede u mjesecu na središnjem trgu u Tvrđi. Osim rijetkih i antiknih predmeta, na sajmu se mogu pronaći i domaći etnoproizvodi poput kolača, meda i vina. Na sajmu redovito izlaže od 70 do 100 izlagača, a posjetitelji dolaze iz cijele Slavonije i Baranje.</p> <p>Osim sajma, svake prve subote u mjesecu vodiči Udruge putovanja Slavonijom organiziraju turističke šetnje Tvrdom. Da bi dobio dozvolu za šetnju, svaki šetač najprije kao pravi bečar morati platiti bečarinu u iznosu od simboličnih 10 kuna, no ta mu kazna donese i dodatne popuste kod poznatih ugostitelja.</p>	<p>www.tzosijek.hr/u-subotu-jos-jedan-sajam-antikviteta-te-turistica-setnja-tvrdom--154</p>	<p>Zemlja bez granica - jedinstveni festival spaja obitelji i povezuje generacije. U 12 godina koliko se održava zabilježio je 68.000 posjetitelja, 22.000 sudionika i 189 umjetnika.</p>	<p>www.zemljabezgranica.com</p>
<p>Advent u Tvrđi - najveća je predbožićna manifestacija u Slavoniji i Baranji. Organizira se na prostoru Tvrđe te nudi široku ponudu različitih sadržaja poput vinskoga festivala, nacionalnoga dana fiš-paprikaša, bogatoga programa božićnih koncerata i božićnoga sajma.</p>	<p>www.adventosijek.hr</p>	<p>Performance Art Festival - tradicionalni festival posvećen kazalištu i izvedbenoj umjetnosti održan je 19 puta. Realizira se sredstvima Ministarstva kulture i medija i Grada Osijeka.</p>	<p>culturenet.hr/default.aspx?id=94476</p>
<p>HeadOnEast - godišnje trodnevno događanja prigodno nazvano HeadOnEast ili jednostavno - Hedonist koje promovira bogatu enogastro ponudu Slavonije, Baranje i Srijema, a organizator je TZ Osječko-baranjske županije.</p>	<p>visitslavoniabaranja.com</p>	<p>Festival secesije - festival s fokusom na secesijski stilski pravac približava arhitekturu i dizajn, umjetnost i kulturnu baštinu te život i svakodnevnicu vremena koje je ostavilo neizbrisiv trag na ovim prostorima. Secesija je utjecala na izgled i cjelokupan identitet grada Osijeka, koji sada, kako bi propisno odao počast tom umjetničkom pravcu, organizira izložbe, koncerte, predstave, predavanja, radionice, projekcije i stručna vodstva po secesijskim ulicama i objektima.</p>	<p>tzosijek.hr/stranica.php?id=1097</p>

<p>Dani europske baštine - u organizaciji Konzervatorskog odjela u Osijeku i Ministarstva kulture i medija tradicionalna su manifestacija kojoj je cilj na kreativan način podsjetiti publiku na brojne hotele, restorane, krčme i kavane, danas nepokretna zaštićena kulturna dobra koja su obilježila zabavni i kulturni život grada Osijeka. U sklopu Dana europske baštine 2019. je predstavljen i projekt revitalizacije i rekonstrukcije bastione trase Tvrđe, čiji je nositelj Agencija za obnovu osječke Tvrđe.</p>	<p>osijeknews.hr/dani-europske-bastine-u-organizaciji-konzervatorskog-odjela-u-osijeku</p>
<p>Turistički obilazak Tvrđe - <i>Walking Osijek</i> naziv je promotivnoga turističkoga filma studenata završne godine diplomskog studija na Ekonomskom fakultetu u Osijeku. Projekt je primjer dobre prakse koji afirmira društvenu odgovornost studenata i realiziran je isključivo njihovim volonterskim angažmanom. Cilj mu je dobrobit cijele zajednice, kao i pozicioniranje Osijeka na kartu europskih turističkih destinacija.</p>	<p>tzosijek.hr/stranica.php?id=998</p>
<p>Pannonian Challenge - natjecanje u ekstremnim sportovima koje se profiliralo kao vodeća manifestacija za ljubitelje ekstremnih sportova i koje svake godine privuče vrhunske natjecatelje i izvođača iz cijeloga svijeta.</p>	<p>pannonian.hr</p>
<p>Urban fest - festival urbane glazbe održava se unutar kompleksa Tvrđe i okuplja mlade neafirmirane glazbenike. Zamišljen je kao svojevrsna platforma koja mladim glazbenicima pruža priliku za nastup pred brojnom publikom u festivalskom okruženju i promociji svoje glazbe.</p>	<p>web.facebook.com/urbanfestosijek</p>

6.6 Kulturna i prirodna dobra u Osječko-baranjskoj županiji

Za razvoj Tvrđe kao regionalnoga kulturnog središta Slavonije i Baranje potrebno je navesti i turističku ponudu u bližem okruženju od oko 50 km, ali i šire, čime se spaja urbani karakter grada Osijeka s ruralnim okruženjem. Dok je za Tvrđu karakteristična vojna i industrijska baština baroknoga razdoblja spojena sa zdanjima izgrađenima za obrtničko-trgovački i činovnički stalež, u gradovima i okolici Slavonije i Baranje dominiraju plemićki dvorci, kurije kao graditeljska baština (u Valpovu, Našicama, Donjem Miholjcu, Osijeku) te crkve i katedrale kao sakralna baština (osobito katedrala u Đakovu i konkatedrala u Osijeku). Kulturno-povijesni značaj Osječko-baranjske županije obilježen je i bogatom materijalnom i nematerijalnom baštinom pohranjenom u muzejima, galerijama, knjižnicama i srodnim ustanovama te urbanom cjelinom osječke Tvrđe.

Uz Tvrđu, najznačajnija su kulturna dobra na području urbane aglomeracije Osijeka: arheološka nalazišta i zone (Tvrđa - Gornji grad, Mursa, Pristanište i Vijenac Ivana Meštrovića - rimska Mursa, rimski Dunavski limes, Sarvaš, Bijelo Brdo, Belišće - Staro Valpovo, Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, Osijek - Retfala, Tenja, Dalj Planina, Zmajevac), osječki klasicizam, secesija i historicizam (Gornji i Donji grad), dvorac

Slika 9. Karta Tvrđe i okolice⁵⁵

Prandau-Normann s perivojem i središte Valpova, Erdutska kula, dvorac Adamovich/Bartolović u Tenji, dvorac Tikveš, dvorac princa Eugena Savojskog u Bilju, dvorac baruna Eszterházyja s perivojem u Dardi, kurija i niz gospodarskih zgrada grofova Prandau-Normann od Ehrenfelsa u Bizov-

⁵⁵ Lončarić-Planić d.o.o., Krovni plan (master plan) za obnovu osječke Tvrđe, 2015.

cu, utvrda Kolodvar za koju je u tijeku izrada projektne i tehničke dokumentacije kojom je predviđeno obnavljanje stare utvrde - jedine močvarne utvrde u Europi s uređenjem pristupnih puteva i okoliša, arheološkoga nalazišta te niz vrlo vrijednih sakralnih objekata⁵⁶.

Najznačajnije kulturno-povijesne znamenitosti na području Osječko-baranjske županije i drugih, okolnih županija s ponudom u Tvrđi predstavljaju ili mogu predstavljati značajne integrirane kulturno-turističke i druge ponude koje se mogu podijeliti prema kulturnim i prirodnim znamenitostima. Bitno je spomenuti da se do većine ovih lokaliteta iz Tvrđe može doći automobilom ili biciklom, a do nekih i vodenim putem.

Vinski turizam također je jedan od glavnih pokretača razvoja turizma u Osječko-baranjskoj županiji, na području koje je 12 turističko-vinskih cesta: Kneževi Vinogradi - Karanac - Kotlina - Kamenac; Zmajevac; Suza; sjeverna Baranja; Martinovo brdo; općina Erdut; Mandićevac; Zlatarevac; Sveti Martin; Zlatno brdo; Vinski put Batina i Frankovka koje se nalaze na četiri vinogorja: baranjskom, erdutskom, đakovačkom i feričanačkom. Prepoznavši važnost vinskoga turizma, izrađen je projekt *Wine tour* vrijedan 1,3 milijuna kuna, a uključuje četiri glavne

⁵⁶ Strategija razvoja urbane aglomeracije Osijek, 2016., str. 26.

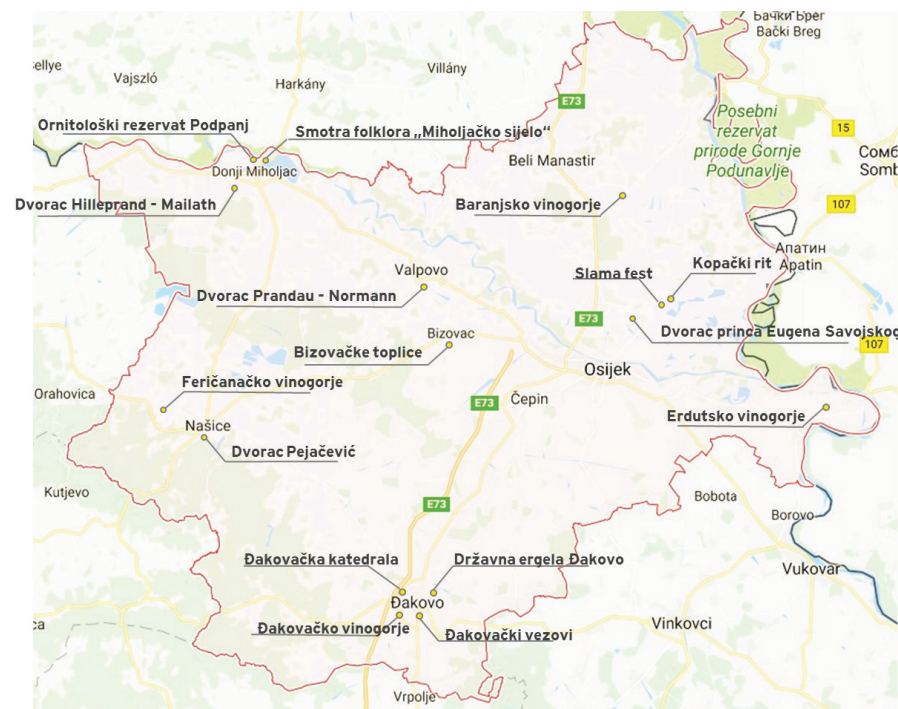
aktivnosti: uređenje putova postojećih vinskih cesta, uređenje četiriju mini muzeja u četiri vinogorja (Drenje, Feričanci, Dalj i Zmajevac) i regionalne vinoteke u Osijeku (Tvrđa), edukaciju turističkih djelatnika i ostalih sudionika te promociju. Uređeno je 17,13 km vinskih cesta i uređene su četiri manje vinoteke na sva četiri vinogorja Osječko-baranjske županije⁵⁷.

Od prirodnih se znamenitosti u neposrednoj blizini osječke Tvrđe nalazi Park prirode Kopački rit, zaštićeni rezervat s netaknutom prirodom koji sa svojom okolinom predstavlja sjajan potencijal za razvoj ekoturizma, seoskoga, lovnoga i ribolovnoga turizma, izletničkoga turizma i sl. U sklopu Parka prirode djeluje i Ekocentar Zlatna greda kao edukacijska i ekoturistička destinacija s adrenalinskim parkom⁵⁸. U prekograničnom području s Republikom Srbijom zanimljiv je i Posebni rezervat prirode Gornje Podunavlje, jedna od zadnjih velikih dunavskih močvarnih divljina koja prati tok Dunava i u kojoj se je očuvao biološki raznolik svijet s autentičnim kulturnim nasljeđem.

⁵⁷ www.hgk.hr/zupanijska-komora-osijek/turizam-i-ugostiteljstvo

⁵⁸ *Ibid.*; zlatna-greda.org/

Slika 10. Kulturne znamenitosti i manifestacije u OBŽ-u⁵⁹

⁵⁹ Studija izvodljivosti „Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe“, Grad Osijek, Ernst & Young savjetovanja d.o.o, 14. lipnja 2018.

6.6.1 Nematerijalna baština

U Tvrđi je primarno naglasak na urbanoj kulturi i kulturnoj baštini odnosno, kulturnom i kreativnom turizmu, no bitno je spomenuti i nematerijalnu baštinu karakterističnu za ovaj dio Hrvatske koja se može uklopiti i u suvremeni izričaj kulturno-turističkih proizvoda kroz različite pristupe interpretaciji kulturne baštine, kao što su oživljena povijest, *storytelling*, digitalna interpretacija i sl. Ovakvim se pristupom uz kombinaciju s gastro-eno ponudom karakterističnom za Slavoniju i Baranju (kao što su čobanac, riblji paprikaš, pileći paprikaši, domaći kulen, domaća šunka, suhe kobasice i dr. uz brojna lokalno proizvedena vina i rakije) posjetitelju može ponuditi autentičan multiosjetilni doživljaj. Potrebno je interpretirati i integrirati nematerijalnu baštinu na suvremen način da bi se uklopilo u široku ponudu Tvrđe kroz razne sadržaje raznih dionika u kulturi i turizmu (od muzeja do Sveučilišta i Kulturnog centra pa do druga i kreativnih industrija).

6.7 Dionici i njihova uloga u oživljavanju osječke Tvrđe

Osim Agencije za obnovu osječke Tvrđe, čije su djelatnosti navedene u poglavlju 2., u ovom su poglavlju izlistani svi relevantni dionici, kako oni koji već koriste prostore Tvrđe, ali i oni koji mogu postati potencijalni korisnici Tvrđe. Definirana

je njihova moguća uloga u obnovi Tvrđe te prijedlog mogućih mjera za daljnje uključivanje i rješavanje interesa vezanih uz obnovu, oživljavanje i promociju Tvrđe.

Tablica 10. Ključni dionici i njihove moguće uloge u obnovi Tvrđe

Ključni dionici i njihove moguće uloge
<p>Ministarstvo kulture i medija i Konzervatorski odjel u Osijeku za područje Osječko-baranjske županije</p> <p>Podrška u obnovi zgrada u javnom i privatnom vlasništvu; aktivno uključivanje u rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i stambenog pitanja u Tvrđi. Pravodobno informiranje i konzultiranje prije pokretanja aktivnosti.</p>
<p>Osječko-baranjska županija</p> <p>Uključivanje u komunikaciju po pitanju projekata od županijskog interesa i povezivanja kulturno-turističke ponude Tvrđe s ponudom u županiji.</p>
<p>Grad Osijek</p> <p>Kao vlasnik Agencije za obnovu osječke Tvrđe i većine značajnih kulturnih dobara u Tvrđi, Grad Osijek je aktivno uključen u sve faze obnove Tvrđe, od izrade tehničke i projektne dokumentacije, do financiranja i provedbe projekata, kao i izrade drugih smjernica definiranih prostorno-planskim i strateškim dokumentima. Potrebna je bolja koordinacija i komunikacija gradskih odjela i AOOT-a, kao i drugih ključnih dionika o svim poslovima vezanima uz Tvrđu (mjera 1.4.3.).</p>
<p>Kulturno-muzejske institucije</p> <p>Prema svojim zakonskim i drugim osnovama djelovanja pridonose zaštiti, valorizaciji, interpretaciji i promociji kulturne i povijesne baštine u Tvrđi. Sudjeluju u procesu obnove i kreiranja nove ponude u suradnji s korisnicima i drugim dionicima. Važno je jačanje ljudskih potencijala u ovim institucijama s ciljem osuvremenjivanja poslovanja i kreiranja inovativnije i kreativnije ponude, ali i konkretnih kulturno-kreativno-turističkih proizvoda. Također treba naglasiti potrebu za digitalizacijom eksponata i proširivanjem online ponude.</p>
<p>TZ Grada Osijeka</p> <p>Tijelo zaduženo za promociju i razvoj destinacije Osijeka, uključujući i jačanje prepoznatljivosti i brendiranje osječke Tvrđe. Bitan dionik u organizaciji, promociji i objedinjavanju turističke ponude, kao i brendiranju Tvrđe. Potrebna je dobra informiranost i koordinacija o kulturnim i drugim sadržajima u Osijeku i na regionalnoj razini, ali i analiza trendova i potražnje na tržištu radi pravodobne prilagodbe ponude. Potrebno je i jačanje ljudskih potencijala za izradu inovativnije ponude i brendiranje destinacije.</p>

TZ Osječko-baranjske županije (TZ OBŽ-a)

Tijelo zaduženo za promociju i razvoj destinacije višega reda. Uloga TZ OBŽ-a je izuzetno bitna za daljnje jačanje prepoznatljivosti i brenda Tvrđe na regionalnoj razini. Stoga je potrebna kontinuirana razmjena informacija i koordinacija s drugim ključnim dionicima u turizmu, prvenstveno s TZ-om grada Osijeka o turističkim projektima koji se planiraju i realiziraju na području Tvrđe, ali i o novim mogućnostima i projektima koji mogu prerasti u jedinstvene atrakcije na regionalnoj razini (npr. projekt Eugen Savojski ili interpretacijski centar Panonskoga mora).

Škole i fakulteti

Profesori s učenicima i studentima u suradnji Muzejom Slavonije i drugim kulturnim institucijama i udrugama mogu sudjelovati u kreiranju novih sadržaja i proizvoda, ali mogu potencijalno sudjelovati i u drugim područjima vezanima za ICT, turizam, kulturne i kreativne industrije i komunikaciju.

Druge relevantne kulturne i druge institucije, nezavisni profesionalci u kulturnoj i kreativnoj industriji

Nastavak suradnje na projektima, ali i u izradi novih programa, suvenira, kulturno-turističkih i drugih proizvoda (kreativne radionice i dr.). Također su bitne u segmentu razvoja društvenoga i kulturnoga poduzetništva i novih modela upravljanja u obnovljenim prostorima u Tvrđi kroz javno-privatno-civilno partnerstvo.

Poduzetnici u turizmu

- vlasnici hotela i hostela u Tvrđi (Maksimilian, Boutique hotel Tvrđa, hostel Stara pekara, hostel Tufna)
- privatni iznajmljivači smještaja, turističke agencije, tour operatori i ostali poslovni subjekti u turizmu koji djeluju na području Osijeka i Osječko-baranjske županije koji nisu nužno smješteni u Tvrđi, ali mogu nuditi i promovirati ponudu u Tvrđi
- ugostitelji, vlasnici noćnih klubova

Potrebna je kontinuirana podrška poduzetnika (ugostitelja, hotelijera, drugih poduzetnika i obrtnika) koji djeluju u Tvrđi, ali i svih onih koji su potencijalno zainteresirani za ulaganja i djelovanje u Tvrđi. Prijedlog poduzetnika je da se potpora ostvari kroz olakšice u pripremi projekata; oslobađanju plaćanja spomeničke rente; olakšice za buduće zakupnike uz priznavanje ulaganja (npr. prva godina 100%, druga 50% i sl.). Također kompenzacija u vrijeme trajanja obnove Tvrđe prema načelu pomoći po modelu COVID-19 krize (nadoknade bruto plaća, zakupnina, fiksnih troškova i dr.). I dodatno, da se ulaganja u kulturnu baštinu priznaju kao porezna olakšica.

Ostali poduzetnici/obrnici, OPG-ovi i grupe za podršku (LAG-ovi)

Uključenost i suradnja s ciljem razvoja integrirane ponude i proizvoda (npr. sajmovi i druga zajednička događanja). Jačanje znanja poduzetnika o projektima valorizacije baštine kako bi se istima dala prilika za nove poduzetničke inicijative.

Društveni poduzetnici

Uključenost u kreiranje sadržaja, novih proizvoda, ali i inovativnih modela sudioničkoga upravljanja koji mogu pridonijeti obnovi kulturne baštine uz bitan društveni utjecaj i održivo poslovanje.

Jačanje svijesti o važnosti društvenoga poduzetništva i načinu na koji se može povezati s kulturnim i kreativnim turizmom, kreativnim industrijama i drugim područjima - bitno područje za kreiranje cijeloga procesa, od istraživanja do izrade proizvoda i plasmana na tržištu.

Poduzetnički centri i inkubatori

Iako nemaju prostore u Tvrđi, nude podršku svim poslovnim subjektima na području grada Osijeka te mogu potencijalno postati značajni partneri drugim dionicima Tvrđe (AOOT, Grad Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera, kulturne institucije) u projektima kojima se razvija poduzetništvo, coworking/labovi i inovacije vezane uz djelatnosti turizma, kulture i poduzetništva, kao i digitalnih tehnologija.

Organizacije civilnog društva (OCD)

Iako podatak broja udruga koje djeluju u Tvrđi nije dostupan, može se pretpostaviti da ih najviše djeluje u području kulture i umjetnosti, obrazovanja, znanosti i istraživanja, održivoga razvoja, gospodarstva te socijalne djelatnosti. Tu se mogu uključiti organizacije civilnoga društva:

- koje na području grada Osijeka razvijaju projekte i organiziraju manifestacije u području kulture, kreativne industrije, poljoprivrede, društvenoga poduzetništva i dr.;
- koje u suradnji s dionicima u kulturi mogu razviti integrirane turističke proizvode, npr. biciklistički i drugi sportsko-rekreativni klubovi i udruge i dr.;
- ostale udruge, među kojima i budući stanari te povremeni korisnici prostora Stare pekare.

OCD-ovi imaju izuzetno bitnu ulogu u kreiranju kulturno-umjetničkog i drugog sadržaja, ali i stvaranju dodane društvene vrijednosti kroz kulturno i društveno poduzetništvo. Bitne su i zbog jačanja svijesti i uključivanja prijedloga i mjera vezanih uz osobe s invaliditetom ili etničke manjine. Stalnom je komunikacijom potrebno omogućiti integraciju potreba udruga kroz valorizaciju baštine gdje god je to moguće, ali i povećati njihovu ulogu i financiranje.

Vjerske zajednice

Multikulturalnost ovoga dijela Hrvatske potvrđuju i podatci o postojanju i djelovanju brojnih vjerskih zajednica. Na području Tvrđe nalazi se Franjevački samostan sv. Antuna na Trgu V. Lisinskog koji nude razna kulturna događanja, koncerte, predavanja i izložbe.

Radi jačanja multikulturalnosti i tolerancije te vraćanja Tvrđe u povijesno multikulturalnu i multivjersku zajednicu, potrebno je aktivnije uključivanje vjerskih zajednica u kulturnu i drugu ponudu u suradnji s drugim dionicima i TZ-om grada Osijeka.

Etničke grupe

Danas u Osijeku, uz pripadnike većinskoga hrvatskoga naroda, žive pripadnici čak 22 nacionalne manjine, od kojih je, prema posljednjem popisu stanovništva, njih 11 u porastu, dok je druga polovica u nešto manjem broju. Svih se 20 jezika koji nose status službenih manjinskih jezika govore u gradu Osijeku. Sve je to temelj za brojne projekte i aktivnosti koje se mogu između ostalog nuditi i u Tvrđi. Primjeri takvih projekata već postoje: Židovski Osijek, Muzej osobnih priča, Priča o romskoj kulturi i mnogi drugi koji se nude u Staroj pekari, Muzeju Slavonije i drugim kulturnim i muzejskim institucijama.

Aktivno uključivanje u sukreiranje novoga sadržaja i ponude kojom se promovira multikulturalnosti i tolerantnost. Kao i u slučaju vjerskih zajednica, povrat Tvrđi kao povijesno multi-kulturalnom i multi-etničkom/ jezičnom centru. Potrebna je sustavna podrška svim dionicima koji aktivno rade na promociji multi-kulturalnosti kroz jačanje ljudskih potencijala, umrežavanje, podršku u kreranju nove ponude i sadržaja u Tvrđi, kao i brendiranje Tvrđe kao multietničke destinacije.

Osobe s invaliditetom (OSI)

Aktivno i pravodobno uključivanje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i drugih organizacija civilnoga društva u smislu podnošenja prijedloga za osiguranje pristupačnosti za osobe s invaliditetom tijekom radova na obnovi Tvrđe (javne površine i trgovu), ali i prilagodba objekata koji su u procesu obnove za osobe s invaliditetom (Centar za posjetitelje „Tvrđa“, Kronenwerk, Hornwerk, Vega, bastiona trasa...). Potrebna je sustavna podrška i uključivanje svih udruga i institucija koji se bave osobama s invaliditetom neovisno o njihovim oštećenjima radi odgovarajuće prilagodbe zgrada, javnih površina, trgova za osobe s invaliditetom, ali i u smislu njihovoga uključivanja u sukreiranje sadržaja (primjer online ponuda MSU-a u Zagrebu za slijepe i slabovidne osobe).

Lokalno stanovništvo i posebne ciljane skupine kao mladi, stanari Tvrđe i drugi

Ove je ciljane skupine potrebno uključiti u različite procese koji se odnose na obnovu i razvoj Tvrđe, od rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i poboljšanja osnovnih uvjeta za stanovanje odnosno kvalitete života pa do valorizacije osobnoga nasljeđa i uključivanja u kulturne i druge aktivnosti, ali i sukreiranje sadržaja u Tvrđi. Lokalno stanovništvo također ima veliku ulogu u definiranju namjene zgrada i lokaliteta koji se obnavljaju te ih je potrebno uključiti u proces participativnoga planiranja javnih prostora. I mlade je potrebno uključiti kroz edukacije, sukreiranje novih sadržaja, otvaranje novih mogućnosti za zapošljavanje kroz kulturno poduzetništvo, kreativne industrije, društveno poduzetništvo i ICT sektor na poslovima vezanima uz obnovu i promociju Tvrđe.

6.8 Uloga kulturne baštine u poticanju razvoja osječke Tvrđe

Primarna uloga kulturne baštine očituje se u informiranju, kao i u obrazovanju o vrijednostima koje ona nosi. No, kulturnu baštinu treba shvatiti i kao razvojni resurs, čija se valorizacija treba temeljiti na načelima održivoga razvoja, multidisciplinarnosti i integriranoga/holističkoga pristupa.

Korištenje kulturne baštine može se promatrati kroz tri oblika:

1. kulturni i kreativni turizam,
2. poduzetništvo utemeljeno na kulturnoj baštini,
3. integrirani pristup kroz povezivanje kulturne i prirodne baštine.

U nastavku teksta slijedi detaljan prikaz ovih međusobno povezanih oblika uporabe kulturne baštine u kontekstu razvoja i obnove, odnosno oživljavanja osječke Tvrđe.

6.8.1 Kulturni i kreativni turizam

Bitna odrednica u razvoju kreativnoga grada zaštita je okoliša i održivost resursa, što se postiže održivom uporabom postojećih, kako društvenih, tako i prostornih potencijala. Strategija razvoja turizma RH do 2020. izdvaja kulturni turizam

kao jednu od posebno važnih skupina proizvoda. U okviru kulturnoga turizma prepoznati su različiti oblici, uključujući turizam baštine, događanja te kreativni turizam (2013: 35). Kulturni turizam, kao specifični oblik turističke ponude u kojoj se kultura nudi između ostaloga i kao turistički proizvod, treba imati za cilj kompatibilnu suradnju između turizma i kulture. Stav ključnih dionika u kulturi o povezivanju kulturnih proizvoda i usluga i turizma usmjeren je na uključivanje kulturnih resursa u turističke procese na održiv način, s ciljem privlačenja različitih skupina potencijalnih posjetitelja.

Osim kulturnoga turizma, sve je prisutniji oblik kreativnoga turizma koji omogućuje aktivnije uključivanje posjetitelja u lokalnu kulturu te interakciju lokalnoga stanovništva i posjetitelja. Stručnjakinja za kulturni i kreativni turizam Daniela A. Jelinčić u svom istraživanju *Kreativni turizam i hobby turizam* navodi da sve veći broj ljudi sudjeluje u raznim kreativnim radionicama koje utječu na njihovo zadovoljstvo i psihofizički život⁶⁰. To mogu biti različite aktivnosti, od sportsko-rekreativnih, kompjutorskih hobija, plesa, crtanja, tkanja i fotografije pa do kreativnoga pisanja, keramike, izrade nakita, pjevanja i dr.

U kontekstu obnove i oživljavanja osječke Tvrde, bitno je na-

⁶⁰ Jelinčić, D. A., (2005.), *Kreativni turizam i hobby turizam docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fbib.irb.hr%2Fdatoteka%2F191737.Kreativni_turizam_i_hobby_turizam.doc*

glasiti da je Tvrda pozicionirana kao jedno od najznačajnijih središta kulturnoga i kreativnoga turizma, ne samo kontinentalne Hrvatske, nego i šire, sa svojom bogatom kulturnom baštinom, ali i brojnim kulturno-umjetničkim i muzejskim institucijama, kulturnim i kreativnim događanjima, festivalima, manifestacijama i drugim kulturnim projektima usmjerenima na razvoj kulturnoga i kreativnoga turizma, kao i na obnovu kulturne baštine. *Međutim, bez obzira na položaj i potencijale, u Tvrđi nedostaje sadržaja te je u sljedećem razvojnog razdoblju, osim infrastrukturnih obnova, naglasak potrebno staviti i na integrirani pristup u analizi trenutačne i kreiranju nove kulturne i kreativne ponude usmjerene na građane Osijek, ali i vanjske posjetitelje, te na modele održivoga upravljanja kroz suradnju javnoga, privatnoga i civilnoga sektora.*

6.8.2 Poduzetništvo temeljeno na kulturi i kulturnim i kreativnim industrijama

Sam je razvoj kulturnoga, odnosno kreativnoga turizma u bliskoj vezi *s razvojem poduzetništva temeljenoga na kulturi, odnosno razvojem kulturnih i kreativnih industrija.*

Kreativne industrije definirane su kao „industrije koje kulturu koriste kao input te sadrže kulturnu dimenziju, premda njihove proizvode obilježava veća funkcionalnost“. Djelatnosti

ovoga sektora generalno se dijele na kreativne industrije: dizajn, oglašavanje, mediji, arhitektura, primijenjene umjetnosti, računalne igre, te kulturne industrije: glazbena industrija, filmska industrija, knjige i nakladništvo, tržište umjetnina, baština i kazalište. Osim industrijskih djelatnosti ovoga sektora, postoji i istraživački, obrazovni i avangardni segment.

U Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. naglasak je stavljen na razvoj raznih područja konkurentnosti turizma, kao što su poslovno okruženje, ljudski potencijali u turizmu, digitalizacija poslovanja, (pr)ocjena Hrvatske kao turističke destinacije, turistička infrastruktura, turistička valorizacija kulturne i prirodne baštine te održivost i sigurnost hrvatskoga turizma. Između ostaloga se razmatraju i područja u kojima je moguće primijeniti javno-privatno partnerstvo u sektoru turizma te primjena inovacija i kreativnih industrija u rješavanju izazova u turizmu.

Bitno je spomenuti da je Industrijska strategija EU-a objavljena 10. ožujka 2020. uvela novi koncept industrijskih ekosustava. (Prema definiciji, “ovi ekosustavi obuhvaćaju sve igrače koji rade u vrijednosnom lancu: od najmanjih *start-upa* do najvećih tvrtki, od akademija do istraživanja, pružatelja usluga do dobavljača“.) Između 14 ekosustava koje je Europska komisija identificirala, osim turizma i digitalne industrije, nalaze se i kreativne industrije. Dugoročno se očekuje da će

svaki ekosustav biti popraćen programom alata i prilagođenih mjera potpore.

Poticanje razvoja lokalnih kulturnih i kreativnih djelatnosti na području osječke Tvrđe, temeljenih na kulturnim posebnostima ovoga područja, ali i primjeni novih komunikacijskih i digitalnih alata, može utjecati na stvaranje turističkih proizvoda nove vrijednosti, ali i omogućiti gospodarski rast i zapošljavanje te smanjiti odljev mladih iz Osijeka. Područjem kreativnih i kulturnih industrija bavi se više dionika iz raznih sektora, uključujući kulturne i druge neprofitne organizacije, osječke znanstvenike, predstavnike ICT sektora i kreativce, kao npr. Osječka tvornica ideja i udruga KultAkt, Muzej Slavonije, TZ grada Osijeka i TZ Osječko-baranjske županije, tvrtka Culex d.o.o. iz Osijeka i mnogi drugi. Osijek je i u Mreži kreativnih gradova koju čine 22 grada Hrvatske. Jedan od bitnih projekata kojim se popularizira ovaj sektor je Kreativna riznica, *popularizacijski simpozij znanstvenika i praktičara okupljenih oko milenijske uloge kreativne industrije*⁶¹, kako navode organizatori. Održava se jednom godišnje na Ekonomskom fakultetu u Osijeku, u suradnji većega broja javnih ustanova.

Posebno treba naglasiti i djelovanje Odsjeka za kulturu, medije i menadžment koji nudi interdisciplinarni model studija

61 kreativna-riznica.com/

i primjenu inovativnih modela učenja kroz primijenjena istraživanja i praksu u sektorima kulture i kreativnoj industriji. Na preddiplomskoj i diplomskoj razini izvodi se studij Kultura, mediji i menadžment, a na diplomskoj razini ponuđena su dva studijska programa: Menadžment u kulturi i kreativnim industrijama te Mediji i odnosi s javnošću.

Područje koje je potrebno posebno razvijati u kontekstu obnove i oživljavanja Tvrđe je **poduzetništvo u muzejima**. U svijetu je za to područje čak iskovan i novi naziv *mu-se-o-pre-ne-ur* ili onaj/ona koja koristi poduzetničke vještine u razvijanju poslovanja poslovanja u muzeju. U nastojanju da budu agilniji, digitalniji i vođeni podatcima, muzeji u svijetu eksperimentiraju s tehnikama posuđenima iz svjetskog *start-upa* i tehnologije i primjenjuju ih na svim mjestima. To se ogleda u dizajnerskom razmišljanju koje pokreće marketinšku strategiju, dizajnu izložbi i želji za stvaranjem novih izvora prihoda⁶².

Grad Osijek je već u ranijem razvojnem razdoblju prepoznao značajan potencijal ovoga sektora te se tako u *Strateškim smjernicama upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020.* navodi: „U svrhu iskorištavanja kako

⁶² www.aam-us.org/2019/05/03/museopreneur-how-museums-are-leaping-into-new-business-models-with-entrepreneurial-spirit/?fbclid=IwARoQ7hvKMEg1ELmJYOo5DNgs7tbzD31h-ni_YGcw9DOzrykZMs6LByPSEes

kulturno-povijesnog tako i ekonomskog potencijala Tvrđe, iznimno je bitno poticati malo i srednje poduzetništvo“. U tom će smislu Grad poticati razvoj privatnoga poduzetništva temeljenoga na kulturnoj baštini te razvoj proizvoda koji će nadopunjavati i podržavati razvoj kulturno-turističkih proizvoda. Razvijanjem povijesnih tema i priča otvaraju se mogućnosti privatnom sektoru koji se treba uključiti razvojem ne samo kompatibilnih smještajnih kapaciteta i kvalitetnih ugostiteljskih objekata, već i razvojem kreativnih industrija, proizvodnjom i prodajom suvenira i predmeta tradicijskoga obrta te demonstracijom i djelovanjem obrtničkih zanata⁶³.

Bez obzira na inicijative, u cjelini su kulturne i kreativne industrije na području Urbane aglomeracije Osijek prilično slabo razvijene te postoje mogućnosti za daljnjim razvojem i jačanjem u svim segmentima (vertikalno i horizontalno u pojedinim sektorima, od turizma i kulture do ICT sektora i razvoja ljudskih potencijala).

6.8.3 Društveno poduzetništvo

Jedan od manje razvijenih, ali značajnih aspekata poduzetništva je društveno poduzetništvo koje također može imati izuzetno bitan prinos razvoju nove ponude s dodanom

⁶³ *Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020.*, TMC

društvenom vrijednošću. Prema službenoj definiciji Zakona o društvenom poduzetništvu, “društveno poduzetništvo je poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti, kod kojeg je stvorena dobit/višak prihoda u cijelosti ili većim dijelom ulaže za dobrobit zajednice”. Osim u kreiranju nove ponude s društvenom vrijednošću (od razvoja ideje do plasmana proizvoda), ulaganja u zajednicu i pokretanja inicijativa koje će utjecati na održivi razvoj Tvrđe kroz uporabu zelene energije, kreiranje uvjeta za zapošljavanje mladih, osoba s invaliditetom ili drugih osjetljivih skupina, bitan je i njihov prinos u razvoju i primjeni novih modela sudioničkoga upravljanja.

Model društvenoga poduzetništva ili društvene zadruge mogao bi se primijeniti, primjerice, u obnovi VIII. bastiona ili drugim prostorima kojima tek predstoji obnova i prenamjena s ciljem uključivanja korisnika i stvaranje nove održive ponude, ali i jačanjem sudioničkoga upravljanja kroz suradnju javnoga, privatnoga i civilnoga sektora.

6.8.4 Integrirani pristup kroz povezivanje kulturne i prirodne baštine

Osječka se Tvrđa nalazi u blizini prirodnih lokaliteta koji mogu zadovoljiti zahtjeve suvremenog turističkog tržišta, po-

put Parka prirode Kopački rit. Kao što je navedeno u ranijim poglavljima, s jedne strane to su selektivni oblici turizma koji promoviraju aktivan odmor (cikloturizam, odnosno aktivan turizam u prirodi/*outdoor* turizam, riječni/vodeni turizam, gastro-eno turizam i dr.), a s druge strane bogata kultura i povijest pružaju mogućnosti za upoznavanjem tradicije i povijesti određenih turističkih destinacija. Kombinacija raznih oblika selektivnoga turizma može rezultirati atraktivnim turističkim proizvodima koji se mogu dalje nadograđivati i integrirati u širu ponudu na županijskoj ili nacionalnoj, ali i europskoj pa čak i međunarodnoj razini.

S ključnim elementima ponude kao što su biciklističke rute povezane s kulturno-povijesnim lokalitetima, raznim manifestacijama osječke Tvrđe kao što su Sajam antikviteta ili HeadOnEast pa i Pannonian Challenge kao glavnim atrakcijama, kvalitetnom lokalnom hranom i vinima, te kulturnim, znanstvenim i muzejskim institucijama i njihovom bogatom baštinom, osječka Tvrđa ima izuzetne potencijale za razvoj poduzetništva temeljenoga na kulturno-povijesnim resursima i drugim selektivnim oblicima turizma, što izravno pridonosi poticanju gospodarske aktivnosti te povećanju turističke ponude.

6.9 Interpretacija i prezentacija kulturne baštine

Dobro ispričana priča oduvijek je bila temelj dobroga marketinga i poslovanja, odnosno *prodaje* proizvoda i odredišta. Suočeni s povećanjem konkurentnosti i sve zahtjevnijim posjetiteljima koji traže turizam aktivne prirode i integrirane sadržaje, turistički se dionici suočavaju s izazovima oblikovanja inovativnih turističkih sadržaja koji će, prije svega, *ispričati priču* i stvoriti cjelovito, višeosjetilno iskustvo. Glavni se sastojak ovoga holističkoga pristupa razvoju destinacije ogleda ponajprije u činjenici da je zajednica uključena u sve aspekte razvoja. Nakon što se lokacija uskladi s potrebama turista, tada postaje destinacija. Uključivanje posjetitelja u život destinacije smanjuje negativan utjecaj koji turizam može imati, te stvara održivost.

Unaprjeđenje interpretacije kulturne baštine jedan je od trenutačnih izazova svih dionika, uključujući i one organizacije i institucije koje su nudile sadržaj oživljene povijesti, poput primjerice kazališno-turističke inicijative *Zaboravljena Tvrđa*, prvenstveno zbog nedostatka ljudskih, ali i financijskih resursa.

Zbog COVID-19 pandemije uporaba je digitalnih tehnologija, kao i digitalna interpretacija kulturne baštine, postaje još zna-

čajnija te je potrebno osposobiti sve kulturno-muzejske i druge dionike za uporabu raznih alata, ali i kreiranje online ponude. Diljem Europe muzeji, organizacije i galerije pokreću inicijative kako bi angažirali publiku i omogućili im pristup izvorima i aktivnostima, čak i kada su prisiljeni ostati kod kuće.

6.9.1 Digitalna interpretacija kulturne baštine

Tehnologija je nevjerojatan alat koji nam omogućuje povezivanje s ljudima i mjestima diljem kontinenta te nastavak slavljenja naše europske baštine. Ustanove baštine i kulture bile su inovativne i inspirativne prebacujući operacije i aktivnosti iz fizičkoga u digitalni svijet.

U Osijeku su se kulturno-muzejske i druge institucije i udruge prilagodile novonastalog situaciji i ponudile online sadržaje. Primjer ponude za rujan/studen 2020.:

- virtualna šetnja *Lado/Reljefi/Tragovi* u suradnji Ansambla LADO i Muzeja Slavonije;
- virtualna šetnja izložbom *Donacije* u Muzeju Slavonije;
- virtualna šetnja izložbom *Priča o nezaboravu - ostavština Hermanna Weissmanna u muzejskim ustanovama Osijeka* u Muzeju Slavonije;
- suradnja HNK u Osijeku sa srednjim školama Osječ-

ko-baranjske županije, čiji su učenici koristili online sadržaje kazališta kao materijal za učenje u online Školi za život, rezultirala je idejom za projekt *HNK u Osijeku za maturante* u sklopu kojega su snimljeni videozapisi kao pomoć maturantima u ponavljanju gradiva za državnu maturu iz Hrvatskog jezika. Sadržaj je dostupan na YouTube kanalu HNK.

- Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku nastavlja s djelovanjem preko dostupnih medijskih kanala pa se predstave mogu pratiti na programu Televizije Slavonije i Baranje (STV) u terminu emisije *Ritam grada* u 21 sat te svaki utorak i četvrtak putem emisije *Umjetnost iz karantene* u terminu od 10,40 i reprizno u 21 sat. Predstave se mogu pratiti i putem YouTube kanala.
- Kulturni centar koji djeluje u obuhvatu Gradske četvrti Tvrđa, a koji je osnovan netom prije COVID-19 pandemije i djelovao tijekom cijele godine kroz niz programa i projekata, uključujući i digitalne sadržaje.

Ponuda online kulturnih programa u Hrvatskoj sve je veća, a može se pronaći na mrežnim stranicama www.koronavirus.hr/popis-online-kulturnog-sadrzaja/134 i min-kulture.gov.hr/vijesti-8/mjere-za-potporu-kulturnom-i-kreativnom-sektoru-uslijed-pandemije/kulturni-sadrzaji-online-19327/muzeji-i-izlozbeni-sadrzaji/19349

6.9.2 Informacijske ploče

Mapiranjem kulturne baštine utvrđeno je da na prostoru Tvrđe nema info-ploča ni odgovarajuće signalizacije, npr. QR kodova. Informacijske ploče moraju biti višezjezične, suvremeno i kvalitetno dizajnirane uz uporabu fotografija i crteža, ne smiju sadržavati preveliku količinu teksta, informacije moraju biti slojevite (*layered*), odnosno nuditi nekoliko razina kompleksnosti kako bi zadovoljile različite profile posjetitelja te, iz konzervacijskoga aspekta, moraju biti dizajnirane tako da ne utječu negativno na cjelokupni vizualni doživlja, odnosno da su u skladu sa smjernicama konzervatora, ali da budu lako uočljive i svima dostupne, uključujući posjetitelje s posebnim potrebama.

Informacijske ploče potrebno je smjestiti na samom ulazu na lokalitet, na info-točkama, uz značajne pojedine objekte, na mjestima znamenitih događaja, na mjestima arheoloških istraživanja te na mjestima konzervacijskih intervencija. Uz informacijske ploče interpretacijskoga sadržaja, potrebno je postaviti i orijentacijske ploče te QR kodove.

6.9.3 Oživljena povijest (*living history*)

Aktivnosti *oživljene povijesti* utemeljene su na autentičnim artefaktima, dokumentima i zapisima. Prednost je ove me-

tode što posjetiteljima nudi aktivno sudjelovanje u nizu aktivnosti te im omogućava slobodnu uporabu replika povijesnih artefakata, od oružja do kuhinjskih pomagala. Kako je navedeno, infrastrukturna obnova je zahtjevna i skupa za većinu kompleksnih objekata kulturne baštine, na većini objekata nisu u potpunosti provedena arheološka ispitivanja niti postoje konzervatorske podloge, veliki broj lokaliteta nije dostupan ni vidljiv niti su imovinsko-pravni odnosi u potpunosti riješeni. Sve su to prepreke za fizičku rekonstrukciju tih lokaliteta i jačanje njihove vidljivosti te se pristupa drugim metodama interpretacije poput ove.

Odličan primjer oživljene povijesti je autentična kazališno-turistička inicijativa *Zaboravljena Tvrđa* koja je posjetitelje vo-

dila manje poznatim gradskim ulicama i prostorima Tvrđe te interpretirala zaboravljene priče o vinskom trgu ili Mačkama. Među je prvima u Hrvatskoj ponudila virtualni doživljaj ulica starog Osijeka 18. i 19. stoljeća.

Međutim, vrlo često koncept sadržaja nije prilagođen potrebama/željama/preferencijama posjetitelja ili su rješenja neadekvatna, zastarjela i nedovoljno interaktivna. Radi učinkovitoga korištenja resursa i privlačenja publike, potrebno je ciljane skupine uključiti što ranije u proces planiranja i izrade sadržaja (*sukreiranje*) te jačati kapacitet ključnih dionika u kulturi i turizmu.

7 Strateški okvir

7.1. SWOT Analiza

SNAGE

prometna povezanost i strateški položaj Osijeka i Tvrde kao središta kontinentalne Hrvatske

vrijednost graditeljske baštine i općenito bogatstvo kulturno-povijesne baštine (vojna, industrijska)

svakodnevni život (moving)

povijesno nasljeđe, a samim tim i povijesne inspiracije, interpretacije, doživljaji

potencijalno turističko tržište Osijeka i Baranje

sveučilišni grad s mnogo studenata, znanstvenika, akademika...

mladi i obrazovani ljudi - ljudski resursi

brojni kreativci koji djeluju ili su zainteresirani za djelovanje u Tvrđi

pojava novih građanskih inicijativa i udruga koje nude atraktivne inicijative i sadržaje

postojanje javnih ustanova i kulturno-muzejskih institucija koje nude stručnost, financiranje, podršku i dr. u obnovi Tvrde i kreiranju sadržaja

prepoznatljivost i atraktivnost jedinstvene arhitekture - kombinacija povijesnoga i suvremenoga (primjer Trg V. Lisinskog)

uključenost struke i javnosti

manifestacije, događaji

postojeći stupanj poduzetničke aktivnosti i društveno-poduzetničke inicijative

inicijative kulturno-kreativnih industrija kroz suradnju više dionika (udruge, instituti, faulteti, privatne tvrtke, turističke zajednice...)

već realizirani EU projekti (ili oni u realizaciji u ovom trenutku) - postojanje barem dijela projektne dokumentacije i dozvola

simbolika Vodenih vrata kao metafore za otvorenost slavonske duše

nobelovci i druge poznate osobe koje su živjele, obrazovale se i djelovale u Tvrđi

osim javnoga sektora, privatnici (ugostitelji, hotelijeri i dr.) koji su u Tvrđu uložili više od 50 mil. kuna

mjere za mikro, male i srednje poduzetnike koje provodi Grad Osijek

bogata baština i njezini prezentabilni ostatci iz različitih epoha (od prapovijesti i rimskoga doba do danas) kao temelj za stručne ekskurzije/posjete učenika, studenata i stručnjaka (uključujući okolne arheološke i povijesne lokalitete, npr. Vučedol, Vinkovci - Cibliae, utvrda Korodvar, u cijeloj istočnoj Slavoniji i Baranji)

SLABOSTI

trenutačno je Tvrđa deponij, a ne prepoznatljivo kulturno-turističko središte kontinentalne Hrvatske

loši uvjeti stanovanja i neriješeni imovinsko-pravni odnosi (npr. Koreja)

točkasti projekti prometa u mirovanju prethode studiji, umjesto obrnuto

neriješeno pitanje prometa i parkinga

nedostatak poduzetničkoga duha i kreativnosti – u viziji „uvrda kulture, obrazovanja, turizma i poduzetništva“, ne smatra se utvrdom poduzetništva, jer nema dovoljno poduzetničkih inicijativa, duha i kadra („poduzetništvo možemo promatrati kao neizostavan čimbenik razvoja kulture i turizma, ali ne smatramo da Tvrđa ima identitet poslovne zone/poduzetništva“)

usprkos obnovi i realiziranim ili projektima u planu i provedbi, u Tvrđi nema dovoljno sadržaja

infrastrukturna obnova je skupa i složena

nedovoljna podrška dijela nadležnih institucija postojećoj viziji razvoja Tvrđe

nedovoljna prepoznatljivost i marketinške aktivnosti

negativni stavovi građana, manjak konstruktivnosti

slaba promocija sadržaja i nedostatno brendiranje Tvrđe na svim razinama

projekt bastiona trasa - slabosti u stručnom i provedbenom pogledu; nije ga prihvatio dio struke i šire javnosti; upada u oči kao neadekvatan projekt protivan proceduri, planovima i potrebama, ali isto tako i projekt koji u širem opsegu treba ostati u Strateškom i akcijskom planu

niska razina infrastrukturne opremljenosti

---

neadekvatni uvjeti financiranja za obnovu kulturne baštine koji ne dopuštaju komercijalne projekte u sklopu obnovljenih kulturno-turističkih projekata (npr. Edukacijsko-informativni turistički centar Stara pekara može imati samo 20% komercijalnoga sadržaja)

---

nedostatna i loša hortikultura rješenja; nedostatak zelene gradnje zbog uvjeta konzervatora, ali i nedostatne inicijative

---

nedovoljna međuinstitucionalna suradnja

---

otežano kretanje invalida, ali i drugih korisnika Tvrđe

---

nedovoljna umreženost nadležnih institucija s drugim projektima vezanima uz gradove-utvrde

---

nedovoljno EU projekata koji potiču izradu i promociju kulturno-turističkih, tematskih ruta i stavljaju Tvrđu na mapu prepoznatljivih kulturno-povijesnih destinacija

---

nedovoljno znanje o Tvrđi (o povijesti, projektu, razvoju), nezainteresiranost i neuključenost svih strana

---

nedovoljna koordiniranosti i informiranost svih dionika o Tvrđi - nema središnjega mjesta za npr. literaturu o Tvrđi, projekte, publikacije, sadržaje, priče i drugo s ciljem umrežavanja, informiranja, edukacije, valorizacije i kreiranja novoga sadržaja, ali i promocije Tvrđe

---

nema adekvatnih prostora - npr. čitaonice; udruge u kulturi i kreativnim industrijama nemaju odgovarajući prostor za rad; Stara pekara neće moći ponuditi adekvatne prostore svim zainteresiranima; potreba za sukreiranjem sadržaja

---

nedovoljna uključenost građana i korisnika u sukreiranje sadržaja

---

mladi, obrazovani ljudi odlaze, neke inicijative propadaju jer nema dovoljno kadra (npr. kulturno-turistička inicijativa Zaboravljena Tvrđa)

---

kulturno-muzejske institucije nedovoljno odgovaraju potrebama tržišta - npr. minimalni online kulturni i kreativni programi; nedovoljna digitalizacija građe; nema suvenira; nema proizvoda zbog nedovoljnoga kadra i neadekvatnoga modela upravljanja

---

nema digitalnoga arhiva - potreba za rješavanjem takvoga problema

---

kreativne i kulturne industrije su nedovoljno zastupljene i prepoznate kao generator gospodarstva, kao i kulturni turizam - nema sustavne podrške (financijske, edukacijske, mentoriranje, u promociji i lansiranju proizvoda na tržištu)

Osječani, posebice mladi, s Tvrđom se identificiraju kao mjestom društvene interakcije i zabave, a takva percepcija prerasta lokalnu razinu i postaje brend na nacionalnoj razini

---

skupa obnova prostora u Tvrđi - neusporedivo skuplja od novogradnje (troškovi hidroizolacije, ventilacije itd.)

---

problemi poduzetnika, trenutano ugostitelji i hoteli preživljavaju, u ugostiteljstvu su uglavnom domaći gosti

---

privatne tvrtke su uložile oko 50-60 mil. kuna u Tvrđu, ali se uvijek spominje samo javni novac

problem slabe promocije sadržaja i nedostatnoga brendiranja Tvrđe na svim razinama

nedovoljno poticajne mjere za ugostitelje koje bi olakšale ulaganja i djelovanje u Tvrđi

PRILIKE

nove poduzetničke inicijative - turizam, ICT, kultura, ugostiteljstvo

novi budući stanari ili korisnici prostora

edukacija o baštini

iskoristiti planirane projekte za osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata u Tvrđi za osobe s invaliditetom i ostale koji se otežano kreću

parkirališta za bicikle (više mjesta)

razvoj kreativne industrije i kulturnoga turizma

socijalna angažiranost građana u očuvanju Tvrđe

razvoj zdravoga poduzetništva

sufinanciranje (porezne olakšice) za one koji rade obnovu (privatno i poslovno)

nova partnerstva (javno-privatna i javno-privatno-civilna)

ekonomska i financijska održivost kao ključan čimbenik

obrazovni kulturni turistički centar (sport, trgovina, hoteli)

definirati i provesti odgovarajuće modele budućega stanovanja i partnerstva u realizaciji preobrazbe Tvrđe i rješavanja stanovanja

zelena Tvrđa - provedba projekata zelene infrastrukture i zelene energije - Tvrđa se nalazi u zelenilu i uz rijeku te je to potrebno iskoristiti. Nove mogućnosti financiranja kroz EU program Obzor 2020 Green deal

međugeneracijska povezanost kao tradicija

---

primjena modela društvenoga poduzetništva

---

umrežavanje sa sličnim primjerima (gradovi-utvrde) u EU

---

novi projekti - autentične atrakcije poput tematske ruta Eugena Savojskog ili interpretacijski centar na temu Panonskoga mora

---

problem slabe promocije sadržaja i nedostatnoga brendiranja Tvrđe na svim razinama trebao bi biti riješen kroz realizaciju trenutačnih i budućih projekata rekonstrukcije, posebice otvorenjem Centra za posjetitelje Tvrđa i njegovim aktivnostima, ali i boljom suradnjom s Turističkom zajednicom grada Osijeka i posebice Turističkom zajednicom Osječko-baranjske županije

---

PRIJETNJE

COVID-19 pandemija

---

klimatske promjene i promjene u svijetu općenito (ekonomske, geopolitičke...)

---

politika koja ne uvažava struku

---

odstupanje od autentičnosti

---

prekruti koncepti koji se neće moći mijenjati sukladno vanjskim čimbenicima (treba razmišljati fleksibilno)

---

navika ljudi i gledanje samo na osobne interese

---

demografske (ne)prilike i odlazak mladih

---

konkretne prijetnje za Tvrđu:

- nedostatak vizije, političke volje da se Tvrđi pridaje veća važnost kao središtu kontinentalne Hrvatske u kulturno-turističkom, obrazovnom, znanstvenom i širem gospodarskom smislu
  - nedovoljno uključivanje ključnih dionika i razina (od Grada do Turističke zajednice, Sveučilišta i kulturno-muzejskih institucija i udruga) u integrirani pristup obnovi i oživljavanju Tvrđe - ne zna se „tko što radi“
  - parcijalno, interesno rješavanje problema
  - kapital (gentrifikacija)
  - nedostatak upravljanja razvojem (neadekvatni modeli, nema primjene modela javno-privatnoga i javno-privatno-civilnoga partnerstva u obnovi i upravljanju kulturnom baštinom); nerazumijevanje modela upravljanja, nedostatak podrške i financiranja
  - monopolizacija od strane manjeg broja „utjecajnih“ poduzetnika (pojedinačni interes u odnosu na društveni)
-

7.2 Srednjoročna vizija razvoja, usklađena s relevantnim dugoročnim aktima strateškoga planiranja

U skladu sa svojim povijesnim nasljeđem multietničkoga, višjezičnoga i kozmopolitskoga grada, Tvrđa je prepoznatljivo središte kulture, kulturnoga i kreativnoga turizma kontinentalne Hrvatske, ali prije svega mjesto ugodno za boravak svojih građana. Spajanjem urbanih, akademskih, kulturnih, umjetničkih, tradicionalnih i digitalnih sadržaja, Tvrđa je jedinstven i prepoznatljiv grad-utvrda koji svojim posjetiteljima otvara vrata u prošlost, sadašnjost i budućnost.

Tvrđa: utvrda kulture i kreativnosti, inovativnosti i održivosti.

7.3 Opis srednjoročnih razvojnih potreba i razvojnih potencijala

Iako se 2014. krenulo u intenzivnu obnovu i oživljavanje Tvrđe, neki ključni izazovi koje treba rješavati u predstojećem razdoblju i dalje postoje. Na radionicama, fokusnim skupinama i putem Ankete građana postavljena su sljedeća pitanja vezana uz strateški bitne izazove:

- Kako poboljšati kvalitetu turističke i kulturne ponude?

- Kako potaknuti obrtnike i poduzetnike da ulažu u poslovanje u Tvrđi?
- Kako povezati suživot stanovnika, ugostitelja, poduzetnika, mladih, akademske zajednice, gradske uprave i kulturnih institucija?
- Kako riješiti problem stanovanja i poboljšati kvalitetu života stanovnika Tvrđe?
- Kako početi rješavati imovinsko-pravne odnose?
- Kako povezati sadržaje u Tvrđi sa sadržajima u široj regiji?
- Koji su mogući modeli poreznih olakšica za poduzetnike/obrnike; modeli privremenoga korištenja prostora?
- Kako potaknuti razvoj kulturne i kreativne industrije?
- Kako osigurati dugoročno održivo upravljanje obnovljenim prostorima u Tvrđi?
- Kako povećati prepoznatljivost Tvrđe?

7.3.1 Opis prioriteta u srednjoročnom razdoblju

Ključni prioriteti na koje je do 2027. potrebno odgovoriti putem konkretnih mjera mogu se podijeliti u tri kategorije:

1. REKONSTRUKCIJA,
2. REVITALIZACIJA,
3. PROMOCIJA I BRENDIRANJE TVRĐE.

U kontekstu ovih kategorija utvrđeni su sljedeći prioriteti za razdoblje od sedam godina:

1.

REKONSTRUKCIJA

1. daljnja infrastrukturna obnova i realizacija strateških projekata kroz uključivanje javnosti te sukreiranje prostora/sadržaja s korisnicima;
2. identificiranje i uvođenje inovativnih i održivih modela upravljanja i održavanja obnovljenom kulturnom baštinom;
3. rješavanje uvjeta stanovanja i stambenoga pitanja;
4. rješavanje problema prometa i parkinga u Tvrdi;
5. uvođenje održivih oblika zelene energije i hortikulturalno uređenje javnih površina.

2.

REVITALIZACIJA

1. kreiranje novih sadržaja i inovativne ponude;
2. kontinuirana podrška poduzetnicima, ugostiteljima, vlasnicima hotela/hostela koji trenutačno djeluju ili žele pokrenuti poslovanje u Tvrdi;
3. jačanje ljudskih resursa za kreiranje kulturo-kreativno-turističke ponude; upravljanje; promocija i druge ključne djelatnosti vezane uz projekte i aktivnosti u Tvrdi.

3.

PROMOCIJA I BRENDIRANJE

1. jačanje međusektorske suradnje kroz EU projekte;
2. jačanje institucionalnoga kapaciteta (od javnoga sektora do kulturno-muzejskih institucija za održivo upravljanje, umrežavanje, promociju, izradu novih proizvoda...);
3. jačanje kapaciteta za bolje korištenje društvenih medija i inovativnih načina promocije;
4. brendiranje i jačanje prepoznatljivosti Tvrdi na svim razinama;
5. povećanje iskorištenosti digitalnih tehnologija u kreiranju i promociji nove ponude;
6. bolja umreženost s drugim lokalitetima i ponudom u OBŽ-u.

7.3.2. Posebni ciljevi

U suradnji s ključnim dionicima određeni su i posebni ciljevi:

1. primijeniti integralni pristup u procesu obnove Tvrđe - **REKONSTRUKCIJA;**
2. unaprijediti kulturno-turističku ponudu u Tvrđi primjenom inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine i povezivanjem selektivnih oblika turizma - **REVITALIZACIJA;**
3. razviti prepoznatljivost Tvrđe - brendirati Tvrđu kao regionalno središte kulture i turizma kontinentalne Hrvatske - **PROMOCIJA I BRENDIRANJE.**

PC1. Primijeniti integralni pristup u obnovi Tvrđe - REKONSTRUKCIJA

U ovom segmentu obnove Tvrđe u fokusu je, prije svega, veća sigurnost u prometu za sve sudionike, s naglaskom na nemotorizirani promet i najranjivije sudionike (pješačke i bicikliste), održivu mobilnost, veću kvalitetu stanovanja, manju potrošnju energije, zelenije javne površine, ali i stvaranje ugodne sredine za boravak Osječana. Naglasak je i na većoj uključenosti građana i korisnika/potencijalnih korisnika u fazi planiranja i definiranja namjene objekata koji se obnavljaju. Osim zakonski obvezne javne rasprave, to bi uključilo i druge načine uključivanja, komentiranja i sukreiranja. Dodatno je naglasak na unaprjeđenju tehnološko-komunikacijske infrastrukture, digitalizaciji uprave, uvođenju besplatnoga, brzoga Interneta, ali i jačanju kapaciteta svih dionika, uključujući i djelatnike u javnoj upravi za korištenje iste. Djelomično će ovo pitanje biti riješeno putem projekta infrastrukturne komunalne obnove Tvrđe (projekt *Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe*), ali je potrebno dalje pratiti i prilagođavati se promjenama u tehnologiji i komunikaciji.

Potom je potrebno učinkovitije unaprijediti održavanje javne komunalne infrastrukture te provesti mjere i rješenja za motorizirani i nemotorizirani promet u Tvrđi na temelju *Studije prometa osječke Tvrđe*, ali i jačati svijest građana o pojačanom korištenju nemotoriziranih vozila (bicikli, e-bicikli i sl.). Jedna od najznačajnijih mjera je daljnja obnova kulturno-turističke infrastrukture, od provedbe i praćenja provedbe strateških projekata navedenih u poglavlju 7.4, do prenamjene drugih zapuštenih zgrada od posebne važnosti (npr. rodna kuća Franje Kuhača, br. 14, zgrada u ulici F. Kuhača br. 11 ili 23, te Blok 5,

poglavlje 7.5.), kao i definiranje učinkovitijih modela upravljanja, održavanja i financiranja dosadašnje obnove kroz integrirani pristup i inovativne/održive pristupe. Ove će se mjere i projekti nadograditi na započetu inicijativu AOOT-a u suradnji sa stručnjacima - izrade niza monografskih konzervatorskih studija pojedinačnih stambenih građevina u Tvrđi (70-ak izgrađenih od kraja XVII. do početka XX. st.), a u sklopu cjelovitoga istraživanja stambene arhitekture osječke Tvrđe. I konačno, predlažu se mjere usmjerene na hortikulturalno i energetski održivo unaprjeđenje zgrada i javnih površina kroz poticaje, ali i uz jačanje svijesti građana.

Za ovaj su posebni cilj utvrđene sljedeće mjere i konkretne aktivnosti:

MJERE/AKTIVNOSTI:

1.1 Prostorno planiranje i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa (IPO)

U okviru ove mjere potrebno je prije svega ažurirati i aktivno koristiti bazu podataka koju vodi AOOT (vlasništvo, uvjeti gradnje/restauracije, katastar/zgrada/registar zgrada) u suradnji s Gradom Osijekom, Upravnim odjelom za gospodarenje imovinom i vlasničko-pravnim odnosima i Konzervatorskim odjelom u Osijeku te drugim relevantnim dionicima na lokalnoj i nacionalnoj razini (npr. Građevinski i arhitektonski fakultet u Osijeku, Društvo arhitekata grada Osijeka i dr.). Uz podatke vezane uz IPO, potrebno je voditi i stanje projektne/tehničke dokumentacija te prikupiti svu literaturu koja se odnosi na Tvrđu radi izrade središnjega online repozitorija o Tvrđi. S ciljem privlačenja novih potencijalnih investitora (od privatnih ulagača, kao što su npr.

banke, korporacije i dr., do mikro i malih poduzetnika i novih stanara), potrebno je objediniti relevantne informacije, ali i omogućiti uvid u te podatke, sukladno propisima GDPR-a.

1.1.1 Unaprjeđenje komunikacije i suradnje s nadležnim tijelima na razini Republike Hrvatske s ciljem rješavanja IPO-a:

- osnovati radnu skupinu za rješavanje IPO-a i donošenje akata za njihovo djelovanje,
- definirati kriterije za izradu akcijskoga plana i provedbu konkretnih koraka.

1.1.2 Mapiranje i ažuriranje sveobuhvatne baze podataka vezane uz IPO i Tvrđu općenito:

- uspostaviti bolje informiranje i promociju mogućnosti investiranja u postore u Tvrđi (u skladu s GDPR-om),
- stvoriti središnji repozitorij sa svim informacijama, publikacijama i drugom literaturom vezanom uz Tvrđu (info-punkt za Tvrđu).

1.2 Rješavanje stambenoga pitanja i poboljšanje kvalitete života u Tvrđi

U okviru ove mjere potrebno je pokrenuti inicijativu i detaljno ispitivanje stanja i uvjeta stanovanja u suradnji s gradskim,

državnim i drugim nadležnim institucijama (npr. Centrom za socijalnu skrb, znanstveno-obrazovnim institucijama i sl.), a sa stručnjacima za povoljno stanovanje stvoriti bolje uvjete stanovanja i sigurnosti stanara koji žive u Tvrđi. Potrebno je i stvoriti uvjete za privlačenje novih stanara i korisnika (poduzetnika, obrtnika, umjetnika i kreativaca) zainteresiranih za poslovanje, ali i život u Tvrđi. U tom smjeru, predlaže se formiranje radne skupine koja će se baviti pitanjima stanovanja u Tvrđi, koordinirati poboljšanje uvjeta i kvalitete života u suradnji s Gradskom četvrti Tvrđa, Gradom Osijekom i relevantnim komunalnim tvrtkama, te istražiti mogućnosti i modele financiranja/subvencioniranja obnove stanova po modelu povoljne stanogradnje, stambene zadruge, povoljnijih kredita ili na neki drugi način. Jedan od modela privlačenja novih stanara je primjerice da Grad Osijek za određeni iznos uložen u obnovu stana doda određeni postotak sredstava, uz uvjet da stanar živi u Tvrđi barem 10 godina) te drugi modeli.

1.2.1 *Poboljšanje uvjeta stanovanja i sigurnosti građana koji žive u Tvrđi, kao i njihovoga socio-ekonomskoga statusa:*

- u suradnji s gradskim i državnim institucijama te Zavodom za stanovanje i drugim stručnjacima provesti detaljno ispitivanje uvjeta stanovanja i svih problema (vlaga, krovnište, pročelje...) za svaku kuću i stan,

- osnovati radnu skupinu i odrediti korake u rješavanju pojedinih problema i pitanja (kako, kako financirati, tko je nadležan, Grad i gradska poduzeća, nadležni stanari...).

1.2.2 *Definiranje i provedba modela financiranja stambenih objekata po načelu povoljne*

- *stanogradnje, stambene zadruge ili nekom drugom modelu:*
- omogućiti poduzetnicima i potencijalnim novim stanarima kupovnu ili najam objekata; privlačenje novih stanara/korisnika,
- odrediti model preraspodjele sredstava Grada i države za stambeno pitanje.

1.3 **Participativni pristup u rekonstrukciji i revitalizaciji Tvrđe**

Potrebno je uvesti participativan pristup i uključiti što šire dionike i korisnike u fazu planiranja i definiranja namjene i obnove pojedinih objekata.

1.3.1 *Utvrđivanje konkretnih koraka i načina uključivanja javnosti u fazi planiranja i određivanja namjene u obnovi objekata:*

- utvrditi uvjete i način uključivanja javnosti (AOOT i Grad Osijek u suradnji s Društvom arhitekata grada Osijek i drugim interesnim skupinama i stručnjacima),
- odrediti način provedbe, praćenja i evaluacije (nadzorno tijelo, multidisciplinarni tim stručnjaka i korisnika).

1.3.1 *Integriranje modela participacije u javne politike i prostorno-planske dokumente:*

- definirati način provedbe i praćenja.

1.4 Unaprjeđenje tehnološko-komunikacijske infrastrukture

U okviru ove mjere potrebno je unaprijediti GIS (geografski informacijski sustav), u skladu sa smjernicama modernizacije i razvoja *smart* uprave, digitalizirati upravne djelatnosti, kao i unaprijediti znanje i vještine djelatnika za uporabu *smart* tehnologija. Aktivnosti i koraci su:

1.4.1 *Unaprjeđenje GIS-a - digitalizacija uprave:*

- evaluacija dosadašnjega sustava,
- angažiranje stručnjaka za digitalizaciju uprave i izradu *smart* sustava,
- uvođenje besplatnog i brzog Interneta.

1.4.2 *Jačanje kapaciteta upravnih tijela za uporabu novih tehnologija:*

- provođenje edukacije i mentoriranja,
- praćenje i stimulacija djelatnika.

1.4.3 *Unaprjeđenje komunikacije ključnih dionika oko Tvrđe:*

- Unaprijediti komunikaciju i dogovor gradskih odjela interno i eksterno s korisnicima usluga o poslovima vezanim uz Tvrđu (npr. nakon redovnih kolegija, održati „kolegij Tvrđa“),

- unaprijediti koordinaciju svih poslova oko Tvrđe u suradnji s Odjelom za EU fondove, AOOT-om i Konzervatorskim odjelom.

1.5 Unaprjeđenje javne komunalne infrastrukture

U okviru ove mjere potrebno je uspostaviti učinkovitiji sustav za održavanje i financiranje održavanja obnovljenih zgrada i javnih površina kroz razne oblike financiranja radi postizanja održivosti.

1.5.1 *Uspostavljanje učinkovitijega sustava za održavanje i financiranje održavanja javnih površina:*

- procijeniti trenutačan način održavanja i financiranja te uspostaviti bolji sustav.

1.5.2 *Osiguranje bolje prometne povezanosti Tvrđe s drugim gradovima i okolnim destinacijama u Slavoniji i Baranji:*

- uspostaviti način koordinacije turističkih zajednica, turističkih operatera, agencija i drugih dionika u turizmu,
- unaprijediti sve aktivnosti oko prihvata turista, organiziranja izleta, promocije, komunikacije sa svim dionicima u Tvrđi i dr. (kroz Centar za posjetitelje „Tvrđa“).

1.5.3 Unaprjeđenje održive mobilnosti:

- unaprijediti i bolje povezati biciklističke staze i rute između Tvrđe i okolnih destinacija,
- uspostaviti bolju informiranost i komunikaciju o mogućnostima motoriziranoga i nemotoriziranoga prometa u Tvrđi i šire,
- unaprijediti vodeni/riječni promet i turizam,
- unaprijediti sustav e-bicikala i e-romobila u Tvrđi,
- uvesti druga alternativna vozila u Tvrđi,
- razviti svijest o održivoj mobilnosti u povijesnim gradovima.

1.6 Obnova kulturno-turističke infrastrukture

Ova je mjera usmjerena na realizaciju strateških projekata i daljnu nadogradnju realiziranih projekata kroz integrirani pristup održivoj obnovi, upravljanju i održavanju. Odnosi se i na obnovu drugih zgrada i objekata u privatnom ili miješanom vlasništvu te analizu primjera dobre prakse u primjeni inovativnih načina obnove pročelja s ciljem postizanja dugovječnosti. Izuzetno je bitno pristupiti analizi i definiranju inovativnih modela upravljanja i financiranja daljnega održavanja i upravljanja obnovljenim objektima radi postizanja održivosti i uključivosti svih dionika. Sukladno mjerama novoga Operativnoga programa Konkurentnost i kohezija te programa za *Integrirani teritorijalni razvoj, projekti i inicija-*

tive obnove Tvrđe bit će zasnovani na konceptu razvoja kružnoga gospodarstva prostorom i zgradama programa (poput kružne obnove neiskorištenih zgrada, kružne obnove neiskorištenih zona - monofunkcionalne ili multifunkcionalne, razvoj studija, strategija i/ili planova za kružno upravljanje prostora i zgrada.)⁶⁴

1.6.1 Realizacija strateških projekata i nadogradnja na realizirane projekte - integrirani

pristup obnovi, upravljanju i održavanju:

- detaljan opis strateških projekata u Poglavlju 7.4.

1.6.2 Valorizacija, definiranje namjene i obnova zapuštenih zgrada i objekata u privatnom ili miješanom vlasništvu (npr. Kuhačeva 11, Kuhačeva 14, Kuhačeva 23 ili Blok 5, opis u poglavlju 8.4.3.):

- istraživanja i studije Hrvatskoga restauratorskoga zavoda, Instituta za povijest umjetnosti i drugih institucija,
- ispitati mogućnosti financiranja kroz ITU mehanizam i druge EU strukturne i investicijske fondove.

1.6.3 Obnova kulturne baštine temeljem znanstvenih i drugih spoznaja s ciljem dugovječne/održive

- trajnosti stanja obnovljenih objekata:
- istraživanje i analiza primjera dobre prakse u drugim povijesnim gradovima,

⁶⁴ Nacrt OPKK i ITP, travanj 2021.

- pilot-zgrade i primjena inovativnih modela obnove u suradnji s Konzervatorskim uredom u Osijeku.

1.6.4 Održivo upravljanje i financiranje obnove projekata:

- izraditi plan upravljanja kulturnom baštinom Tvrde 2021. - 2027.,
- analizirati primjere dobra prakse i primjeniti adekvatne modela ovisno o prostoru i zgradi (JPP, javno-privatno-civilno partnerstvo).

1.7 Hortikulturalno i energetska održivo unaprjeđenje zgrada i javnih površina (zelena infrastruktura)

Sukladno europskim praksama, kroz ovu će se mjeru poticati hortikulturalno uređenje i održavanje javnih površina te osigurati uvjete za primjenu zelene energetske obnove zgrada/dvorište i javnih površina te jačati kapacitet svih dionika o primjeni zelene energije i provedbi projekata zelene infrastrukture.

1.7.1 Hortikulturalno uređenje i održavanje javnih površina:

- izraditi plan hortikulturalnoga uređenja i održavanje javnih površina,
- provedba i praćenje.

1.7.2 Osiguranje uvjeta za primjenu zelene energetske obnove zgrada/dvorišta i javnih površina:

- analiza modela primjene inovativnih praksi u hortikulturalnoj obnovi kulturne baštine u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Osijeku,

- definirati mogućnosti i način financiranja (EU fondovi, subvencije i sl.),
- provedba i praćenje.

1.7.3 Jačanje kapaciteta i svijesti građana i drugih korisnika za primjenu modela zelene energetike i zelene infrastrukture:

- online edukacija,
- online kampanje putem društvenih medija.

PC2. Unaprijediti kulturno-turističku ponudu u Tvrđi primjenom inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine i povezivanjem selektivnih oblika turizma - REVITALIZACIJA

U okviru ovoga posebnoga cilja naglasak je na uspostavljanju sustava za kontinuiranu zaštitu, očuvanje, valorizaciju i interpretaciju materijalne i nematerijalne kulturne baštine te nadogradnju na provedene i/ili planirane projekte rekonstrukcije i revitalizacije. Iako Tvrđa obiluje kulturnim, kreativnim i drugim turističkim događanjima i manifestacijama od kojih su neke sve značajnije (npr. Advent u Tvrđi, HeadOnE-ast, Pannonian challenge i dr.), radi se uglavnom o godišnjim

dogadanjima koja nisu prepoznana izvan okvira Slavonije i Baranje. Mjerama i aktivnostima u okviru ovoga cilja odgovorit će se na ključni problem nedovoljne prepoznatljivosti Tvrđe kao atraktivne destinacije i mjesta za ugodan boravak građana i posjetitelja, ali i kulture i kreativnih industrija kao generatora gospodarskih aktivnosti. Tvrđa se i dalje identificira uglavnom s ugostiteljskom ponudom i noćnim klubovima, što je potvrđeno i Anketom građana provedenom u sklopu izrade ovoga Strateškog plana s obrazovnim institucijama (npr. Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti, Akademijom za umjetnost i kulturu u Osijeku, Ekonomskim fakultetom Osijek i drugima).

Odgovorit će se i na manjak sadržaja, ali i problem nedostatka suradnje svih ključnih dionika u kulturi/kreativnim industrijama i turizmu, kako u Osijeku, tako i između Osijeka i Osječko-baranjske županije u smislu stvaranja integriranoga proizvoda i povezivanja, odnosno promocije različitih oblika turizma. U ovom će dijelu biti naglašena i važnost primjene inovativnih metoda intepretacije kulturne baštine kroz *storytelling*, oživljenu povijest i dr., u kreiranju jedinstvenih atrakcija te primjenu digitalne tehnologije u izradi novih sadržaja (virtualna i proširena stvarnost i dr.) te kreiranja cjelovitnoga programa za daljnje jačanje kadrova u kulturnom turizmu i kulturnim kreativnim industrijama.

MJERE/AKTIVNOSTI

2.1 Razvoj i unaprjeđenje cjelokupne turističke ponude kroz integrirani pristup i povezivanje svih oblika turizma

Kao što je navedeno u ranijem poglavlju, integrirani i multiosjetilni pristup turizmu koji današnji posjetitelji traže, vidljiv je u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz različite oblike turizma - od gastronomije i vinske kulture/kulture vina, kulturno-umjetničkih i kreativnih događanja, sportsko-rekreativnih manifestacija, urbane kulture i kreativne ponude pa do drugih oblika turizma - ekoturizma i aktivnoga turizma u prirodi/*outdoor* turizma. Sve je te oblike potrebno integrirati i ponuditi i građanima Osijeka i posjetiteljima Tvrđe kroz razne paket-aranžmane, vikend-izlete pa i online atrakcije. Iako kontinentalna Hrvatska i dalje zaostaje za jadranskom ponudom *sunca i mora*, bogatstvo ponude ne treba zanemariti, nego prije svega mapirati i objediniti na jedinstven i inovativan način. Tvrđu je prije svega potrebno razvijati kao kulturno središte kontinentalnoga turizma u kojem će posjetitelji imati priliku saznati o drugim znamenitostima u širem krugu i tako upotpuniti doživljaj kroz posjete dvorcima i kurijama, vinskim cestama ili prirodnim destinacijama.

Zbog utjecaja COVID-19 pandemije sve je više kulturno-muzejskih i drugih institucija koje nude sadržaje online. To zahtijeva dodatne resurse, ali i znanje i u digitalnoj interpretaciji kulturne baštine, odnosno sadržaja, ali i njezinoj promociji. Iako su se i osječke kulturne i muzejske institucije, udruge i drugi prilagodili novoj situaciji, trenutačno je manjak online ponuda kulturnih i kreativnih sadržaja u Osijeku te ih je potrebno dalje podržavati i jačati na razne načine.

2.1.1. *Sukreiranje nove i unaprjeđenje postojeće kulturno-turističke i kreativne ponude:*

- razviti kapacitet i suradnju između TZ-a grada Osijeka i TZ OBŽ-a u koordinaciji razvoja i sukreiranja nove ponude,
- uključiti druge dionike, npr. Odjel za kulturologiju u Tvrđi, Muzej Slavonije, udruge, nezavisne profesionalce i stručnjake u kulturnim i kreativnim industrijama i dr.

2.1.2 *Primjena inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine uporabom digitalnih tehnologija:*

- mapirati ponudu i potražnju,
- izraditi i sukreirati nove ponude.

2.1.3 *Jačanje obrtničke i poduzetničke klime u urbanoj jezgri Tvrđe (tradicijski zanati) i razvoj*

kontinuirane sajmišne ponude:

- mapirati ponudu i potražnju,
- uspostaviti bolju koordinaciju i suradnju s TZ OBŽ-a, OPG-ovima, HOK-om, HGK-om, drugim TZ-ima.

2.1.4 *Jačanje društvenoga poduzetništva i inicijativa zasnovanih na inovacijama, zelenoj i kružnoj ekonomiji:*

- mapirati tržište i moguće korisnike,
- pokretanje inicijativa i projekata zasnovanih na zelenoj i kružnoj ekonomiji, npr. makerspace model koji potiče društveno poduzetništvo kroz suradnju poduzetnika, obrtnika i kreativaca

(kreativne industrije) u stvaranju proizvoda nove vrijednosti.

2.2 Jačanje svijesti lokalnoga stanovništva o važnosti osječke Tvrđe

Radi jačanja prepoznatljivosti Tvrđe kao mjesta ugodnoga boravka građana, bitno je uključiti lokalno stanovništvo, ne samo kao korisnike, nego i sukreatore ponude. Stanovnici, posebice stariji, poznaju priče i legende koje mogu poslužiti u interpretaciji baštine i sukreiranju autentičnih doživljaja. Tako dobivaju i veći osjećaj pripadnosti i uključivosti te su spremniji uložiti svoje vrijeme, ali i sredstva kroz inicijative kao *Adopt heritage* ili *Klub prijatelja Tvrđe* koje pridonose održivoj obnovi i promociji Tvrđe.

2.2.1 Edukacija i uključivanje lokalne zajednice:

- kontinuirano uključivanje kroz razne sadržaje koje organizira Kulturni centar Osijek i drugi dionici (Muzej Slavonije, udruge, TZ Osijek i dr.).

2.2.2 Uključivanje lokalne zajednice u interpretaciju kulturne baštine:

- fontana informacija projekt,
- uspostavljanje programa *Adopt heritage (Usvoji baštinu)* ili *Klub prijatelja Tvrđe*.

2.3 Jačanje ljudskih resursa i mogućnosti zapošljavanja

U okviru ove mjere potrebno je dalje jačati ljudske resurse i mogućnosti zapošljavanja naročito kroz suradnju sa Sveučilištem J. J. Strossmayera u Osijeku, ali i drugim dionicima u kulturi, turizmu i kreativnim industrijama.

2.3.1 Edukacija djelatnika u kulturi, turizmu i kulturnim i kreativnim industrijama:

- razviti program cjeloživotnoga obrazovanja za dionike u turizmu, poduzetništvu/kulturnom i kreativnom poduzetništvu, interpretaciji kulturne baštine, EU fondovima i drugim područjima od važnosti za obnovu i oživljavanje Tvrđe (npr. Interpret Europe tečaj za vodiče interpreatore i drugi programi),
- sustavno kreirati ponudu,
- jačati kapacitet i mogućnosti zapošljavanja - nadogradnja na program Stare pekare.

2.3.2 Povezivanje obrazovnih institucija s privatnim i civilnim sektorom; jačanje mogućnosti za praktičan rad i strukovno obrazovanje u ovim područjima:

- uspostaviti koordinacijski tim na Sveučilištu,
- evaluirati dosadašnji rad i mogućnosti,

- uspostaviti način suradnje s potencijalnim poslodavcima; unaprijediti praktični rad.

2.3.3 Uvođenje poticajnih mjera za zapošljavanje i stručno usavršavanje u deficitarnim

područjima s ciljem obnove i oživljavanja Tvrđe:

- paket mjera Grada Osijeka - sukladno paketima mjera za poduzetnike, ali i drugim mjerama namijenjenima djelatnicima u kulturi i turizmu,
- provedba i praćenje.

2.4 Jačanje podrške poduzetnicima, ugostiteljima i hotelijerima u Tvrđi

Ovim će se mjerama odgovoriti na niz problema vezanih uz rad poduzetnika, ugostitelja i hotelijera u Tvrđi - od smanjenja poslovanja zbog utjecaja COVID-19 pandemije, ali i infrastrukturne obnove Tvrđe koja će zbog intenzivnih radova u sljedećih nekoliko godina također utjecati na poslovanje ugostiteljskih objekata, hotela/hostela. Mjerama će se odgovoriti i na nedostatnu podršku poduzetnicima u Tvrđi, kako u poslovanju, tako i u budućim ulaganjima. Obnova u Tvrđi je složena i skupa te negativno utječe na ulaganja postojećih, ali i aktivnije uključivanje novih poduzetnika. Uz paket COVID-19 mjera, prijedlog poduzetnika, ugostitelja i hotelijera je da se poduzetnicima pruži podrška zbog smanjenoga obima poslovanja, ali i da se dodatno stimuliraju ulaganja kroz preraspodjelu sredstava Grada Osijeka iz prireza ili na neki drugi način. Predlažu i da se zainteresiranim poduzetnicima/zakupcima priznaju olakšice za ulaganja (npr. prva godina 100%; druga 50% i sl.) te da se oslobode pla-

ćanja spomeničke rente. Dodatno predlažu da se omogući kompenzacija u vrijeme trajanja obnove Tvrđe prema načelu pomoći po modelu COVID-19 krize (nadoknade bruto plaća, zakupnina, fiksnih troškova i dr.) te da se ulaganja u kulturnu baštinu priznaju kao porezna olakšica.

2.4.1 Prilagodba poticajnih mjera Grada za podršku poduzetnicima te uvođenje dodatnih mjera za

poduzetnike/obrtnike/ugostitelje/hotelijere u Tvrđi:

- analiza potreba i prilagodba trenutnih mjera za poduzetnike koje se provode kroz Odjel za gospodarstvo Grada Osijeka⁶⁵,
- analiza potreba i uvođenje novih mjera/paketa mjera za poduzetnike koji djeluju u Tvrđi (od mjera kompenzacije za radove do olakšica za ulaganja u prostor te drugih mjera).

2.4.2 Stvaranje poticajne klime za nova ulaganja i poduzetničke/obrtničke inicijative:

- rješavanje imovinsko-pravnih odnosa,
- nastavak programa sufinanciranja kamata za poduzetničke kredite,
- analiza potreba i uvođenje poticajnih mjera i olakšica za nove poduzetnike (od olakšica za ulaganja, do mjera oslobađanja ili djelomičnoga oslobađanja od plaćanja spomeničke rente).

2.5 Jačanje društvenog apoduzetništva i inicijativa temeljenih na kreativnosti, inovacijama, zelenoj i kružnoj ekonomiji

Kroz izradu novih mjera Grada i drugih dionika u poduzetništvu i kulturi, potrebno je poticati društveno poduzetništvo i inovativne inicijative temeljen na zelenoj i kružnoj ekonomiji u kontekstu kulture, kulturnoga turizma i kreativnih industrija, npr. *makerspace model* koji potiče društveno poduzetništvo kroz suradnju poduzetnika, obrtnika i kreativaca (kreativne industrije) u stvaranju proizvoda nove vrijednosti.

2.5.1 Stvaranje poticajne klime za društvene poduzetnike u kontekstu kulture, kulturnoga turizma i kreativnih industrija:

- mapirati tržište i moguće korisnike,
- poticati inicijative i inovativne modele, npr. *makerspace model* koji potiče društveno poduzetništvo kroz suradnju poduzetnika, obrtnika i kreativaca u stvaranju proizvoda nove vrijednosti.

2.5.2 Izrada paketa mjera za društvene poduzetnike:

- mapirati primjere dobre prakse,
- izraditi paket mjera.

⁶⁵ Grad Osijek, Odjel za gospodarstvo, www.osijek.hr/wp-content/uploads/2021/03/Javni-poziv-POT-OS-20211.pdf

2.6 Jačanje upravljačkih i organizacijskih kapaciteta Agencije za obnovu osječke Tvrđe i drugih dionika koji upravljaju obnovljenim objektima u Tvrđi (npr. Kulturni centar Osijek u Staroj pekari, Muzej Slavonije i drugi)

Potrebno je dalje jačati i dokapacitirati AOOT s ciljem postizanja jake organizacije koja će djelovati u svim aktivnostima pripreme, projektiranja, provedbe i upravljanja Tvrđom u najširem smislu (po uzoru na modele drugih gradova, npr. Šibenika, Dubrovnika i drugih). Potrebno je jačati upravljački i menadžerski kapacitet drugih dionika koji upravljaju obnovljenim objektima.

2.6.1 Izrada plana upravljanja AOOT-om:

- izrada plana upravljanja i praćenja provedbe,
- jačanje kapaciteta u domeni pripreme, projektiranja, provedbe i upravljanja kao glavnih aktivnosti AOOT-a.

2.6.2 Jačanje kapaciteta drugih dionika u domeni pripreme i provedbe projekata, event managementa, promocije i marketinga, upravljanja i dr.:

- edukacija i organizacijski razvoj.

PC3. Razviti prepoznatljivost Tvrđe - brendirati Tvrđu kao središte kulture istočne/ kontinentalne Hrvatske - PROMOCIJA I BRENDIRANJE

U okviru ovoga je cilja naglasak na sustavnoj promociji i brendiranju Tvrđe kao jedinstvene destinacije. Za sada Tvrđa i dalje nije prepoznata zbog niza razloga, uključujući nedostatak sadržaja koji će se povećati s novoobnovljenim prostorima i lokacijama te imidžem mjesta za noćne izlaske. Kako bi Tvrđa postala brend, potrebno je uključiti sve dionike - od lokalnoga stanovništva kao aktivnih aktera u stvaranju priče i doživljaja pa do kulturno-muzejskih i turističkih institucija, studenata, udruga i nezavisnih profesionalaca koji već djeluju u području kulture i kreativnih industrija/poduzetništva, ali i drugih dionika koji na svoj način također mogu pridonijeti jačanju prepoznatljivosti Tvrđe kao brenda (ICT tvrtke, potporne organizacije i dr). Konkretno mjere i aktivnosti također mogu uključiti inicijative kao što su *adopt heritage in Tvrđa* ili *Klub prijatelja Tvrđe* koje razvijaju osjećaj pripadnosti „usvojitelja“ ili članova Kluba, te mogu pridonijeti u financiranju sadržaja i održivosti u upravljanju kulturnom baštinom Tvrđe.

3.1 Bolja promocija Tvrđe putem društvenih i tradicionalnih medija

3.1.1 Jačanje vidljivosti putem društvenih medija:

- ulaganja u izradu planova komunikacije; bolja uporaba društvenih medija, blogera, vlogera, influensera, jačanje vidljivosti na turističkim i drugim portalima...,

- integrirani pristup, ujednačena promocija i koordinacija,
- pokrenuti HUB kreativne industrije.

3.1.2 *Jačanje vidljivosti putem umrežavanja sa sličnim destinacijama (gradovima-utvrdama) s ciljem stvaranja kulturno-turističkih ruta i proizvoda:*

- identificiranje i umrežavanje s drugim destinacijama,
- priprema i provedba zajedničkih projekata.

3.1.3 *Razvoj kvalitetnijega rješenja suvenira, brendiranje Tvrđe:*

- natječaj i nagrade,
- uključivanje mlađe populacije/studenata, kulturnoga i kreativnoga sektora.

3.2 Jačanje promocije i prepoznatljivosti (brenda) Tvrđe

3.2.1 *Izrada marketinškog plana i komunikacijske strategije (u sklopu plana upravljanja):*

- mapirati potencijale u Tvrđi, trenutnu ponudu i potražnju na tržištu vezanu uz kulturne i kreativne sadržaje i povezivanje svih dionika u kulturi i turizmu,
- unaprijediti alate za informiranje i komunikaciju.

3.2.2 *Promocija i brendiranje proizvoda i destinacije:*

- primijeniti inovativna rješenja u online marketingu,
- uspostaviti kontinuirani razvoj i promociju kulturno-turističkih usluga i proizvoda,

- jačati kapacitet dionika u kulturi i turizmu u domeni razvoja, promocije i brendiranja proizvoda.

3.3 Razvoj novih, unaprjeđenje postojećih manifestacija i njihovo brendiranje

3.3.1 *Razvijanje i promocija jedinstvene atrakcije u Tvrđi od regionalnoga i europskoga značaja:*

- razvoj projekta i tematskih ruta kroz povezivanje s TZ-om Osječko-baranjske županije (primjeri: kulturno-turistička tematska ruta Eugena Savojskog, interpretacijski centar Panonskog mora i sl.),
- umrežavanje i prijave na EU projekte,
- promocija i brendiranje.

Jačanje ponude i prepoznatljivosti (brenda) postojećih manifestacija u Tvrđi:

3.3.2

- Advent, HeadOnEast, Sajam antikviteta, Večer vina i umjetnosti, Osječko ljeto kulture, Sveti Ante i druge manifestacije.

Tablica 11. Ciljevi, prioriteti i mjere Strateškog i akcijskog plana obnove osječke Tvrđe 2021.–2027.

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
PC1. Primijeniti cjelovit pristup infrastrukturnoj obnovi Tvrđe kao regionalnoga središta kulture i turizma kontinentalne Hrvatske - REKONSTRUKCIJA						
1.1. Prostorno planiranje i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa (IPO)	1.1.1. Unaprjeđenje komunikacije i suradnje s nadležnim tijelima na razini Republike Hrvatske, s ciljem rješavanja IPO-a	<ul style="list-style-type: none"> – Pokrenuti radnu skupinu za rješavanje IPO-a i donošenje akata za njihovo djelovanje – Provedba 	AOOT, Grad Osijek, ADO i drugi	#kriteriji za rješavanje IPO slučajeva #riješanih IPO slučajeva	3. i 4. tromjesečje (Q) 2021.	Grad Osijek
	1.1.2. Mapiranje i ažuriranje sveobuhvatne baze podataka vezanih uz IPO i Tvrđu općenito	<ul style="list-style-type: none"> – Bolje informiranje i promocija mogućnosti investiranja u prostore u Tvrđi – Pokrenuti središnji digitalni repozitorij s informacijama o Tvrđi (info-punkt) 	AOOT, Grad Osijek	#izrađena i ažurirana baza podataka #središnji repozitorij informacija o Tvrđi	3. i 4. Q 2021.	AOOT
1.2. Rješavanje stambenog pitanja i poboljšanje kvalitete života u Tvrđi	1.2.1. Poboljšanje uvjeta stanovanja i sigurnosti građana koji žive u Tvrđi	<ul style="list-style-type: none"> – Mapirati uvjete stanovanja i problema – Organizirati radnu skupinu i riješiti probleme pojedinačno za svaku zgrada 	Grad Osijek, AOOT	#poboljšana kvaliteta života stanara #zadovoljstvo stanara	4. Q 2021./1. Q 2022.	Grad Osijek; Javni poziv za sufinanciranje projekata kulturnih dobara; drugi modeli
	1.2.2. Definiranje i provedba modela financiranja stambenih objekata (načelo povoljne stanogradnje ili neki drugi model; stambene zadruge i sl.)	<ul style="list-style-type: none"> – Definirati model povoljnog stanovanja i načina financiranja 	Grad Osijek, drugi vlasnici	#broj novih stanovnika u Tvrđi #stanova prema modelu povoljne stanogradnje ili drugom modelu #zadovoljstvo stanara	2023.	Grad Osijek; Javni poziv za sufinanciranje projekata kulturnih dobara; drugi modeli
1.3. Participativni pristup u rekonstrukciji i revitalizaciji Tvrđe (primarno za definiranje namjene)	1.3.1. Definiranje konkretnih koraka i načina uključivanja javnosti	<ul style="list-style-type: none"> – Definirati način i uvjete uključivanja javnosti (radna skupina) 	Grad Osijek, AOOT, drugi dionici	#uključenih građana i drugih dionika	4. Q 2021. - kontinuirano	Grad Osijek

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
	1.3.2. Integrirati model participacije u javne politike i prostorno-planske dokumente	— Definirati način provedbe i praćenja	Grad Osijek, AOOT, DAO, drugi dionici	#uključenih građana i drugih dionika #broj sudionika na radionicama #broj komentara, izvješća #predloženih rješenja	4. Q 2021. - 2025.	Grad Osijek
1.4. Unaprjeđenje tehnološko-komunikacijske infrastrukture	1.4.1. Unaprjeđenje GIS-a - geografskoga informacijskoga sustava - digitalizacije uprave	— Evaluacija dosadašnjeg sustava — Angažirati stručnjake za digitalizaciju uprave i izradu smart sustava — Uvesti besplatan i brzi Internet	Grad Osijek	#poboljšani GIS sustav #digitalizacija uprave povećana	4. Q 2021./2022.	Grad Osijek
	1.4.2. Jačanje kapaciteta upravnih tijela za uporabu novih tehnologija	— Edukacija i mentoriranje — Praćenje i stimulacija djelatnika	Grad Osijek, drugi suradnici	#povećanje uporabe digitalnih alata #broj sudionika na edukaciji	4. Q 2021./2025.	Grad Osijek, Poduzetnički centar Osijek
	1.4.3. Unaprjeđenje komunikacije ključnih dionika oko Tvrde	— Unaprijediti komunikaciju gradskih odjela — Uspostaviti bolju koordinaciju poslova oko Tvrde	Grad Osijek, AOOT	#poboljšana komunikacija	4. Q 2021. Kontinuirano	
1.5. Unaprjeđenje javne komunalne infrastrukture	1.5.1. Uspostavljanje učinkovitijega sustava za održavanje i financiranje održavanja javnih površina	— Procijeniti trenutni način održavanja i financiranja — Unaprijediti i pratiti sustav	Grad Osijek	#učinkovitost sustava poboljšana	2022. - 2027.	Grad Osijek
	1.5.2. Osiguranje bolje prometne povezanosti Tvrde s drugim gradovima i okolnim destinacijama Slavonije i Baranje	— Uspostaviti mehanizam koordinacije i rada turističkih zajednica, operatera, agencija i dr. dionika u turizmu — Unaprijediti aktivnosti oko prihvata turista, izleta, promocije, komunikacije i dr. u Tvrđi	TZGO, TZOBŽ	#broj posjetitelja	Kontinuirano	Grad Osijek, OBŽ, TZ Grada Osijeka

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
	1.5.3. Unaprjeđenje održive mobilnosti	– Uspostaviti bolju informiranost i komunikaciju o mogućnostima (ne) motorizirnoga prometa – Promet u mirovanju - rješenja prema Prometnoj studiji	Grad Osijek, AOOT	#smanjeno korištenje automobila u Tvrđi za #alternativnih vozila #održiva mobilnost povećana	2022. – 2027.	Grad Osijek, EU fondovi
– Uspostaviti bolji sustav biciklističkih staza i e-biciklističkog/e-romobili sustava - provedba projekata		Razni prijavitelji	#km biciklističkih staza	2021./2027.	Provedba natječaja: KK.07.4.2.16; Kohezijski fondOP: Konkurentnost i Kohezija 2014. - 2020.	
– Obilježiti rute prelaska Drave ili obilježavanja mjesta prelaska rijeke Drave koja bi se mogla identificirati - dodatna arheološka istraživanja na lijevoj i desnoj obali rijeke Drave		Konzervatorski odjel u Osijeku, Institut za povijest umjetnosti	#obilježena ruta prelaska Drave	2023.	EU fondovi, Grad Osijek	
– Vodeno stajalište – stanica vodenog tramvaja (u sklopu projekta Vodeni tramvaj na rijeci Dravi od rkm 16+400 do rkm 24+200)		Grad Osijek	#vodeno stajalište uvedeno #putnika	do 2025.	EU fondovi, nacionalna sredstva, FZOEU, proračun Grada Osijeka	
– Flaša u rijeci Dravi - detalji prema studiji Zlatka Uzelca, Institut za povijest umjetnosti		Grad Osijek, AOOT	#posjetitelja	2022./2023.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka	
– Pothodnik na Trpimirovoj ulici koji povezuje Centar za posjetitelje i Donjogradska vrata		Grad Osijek, AOOT	#korisnika		EU fondovi, proračun Grada Osijeka	

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
		– Poveznica između Tvrde i Krunske utvrde (pješački most, skela, žičara...)	Grad Osijek, AOOT	#korisnika	do 2025.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka
		– Zipline - Dravski most	Grad Osijek, TZGO, Lučka uprava GO, privatni ulagači	#korisnika	do 2025.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka
1.6. Obnova kulturno-turističke infrastrukture	1.6.1. Realizacija strateških projekata i nadogradnja na realizirane projekte - integrirani pristup obnovi, upravljanju i održavanju temeljen na kružnoj ekonomiji	Strateški projekti (poglavlje 7.4.) 1. Krunska utvrda (Kronenwerk) 2. Garaža Hornwerk 3. Muzej Slavonije (Donja oružarnica) 4. VIII. bastion i unutrašnje dvorište (bastion sv. Eugena) 5. Franjevački samostan (Bösendorferova 2) 6. Vanjski obrambeni prsten Tvrde	AOOT, Grad Osijek, drugi dionici	#pokazatelji navedeni u Tablici strateških projekata, poglavlje 7.4.	2021. – 2025.	EU fondovi, ITU mehanizam, Grad Osijek, sufinanciranje
	Drugi mogući projekti - projektne ideje	– Uređenje zajedničkoga dvorišta Galerije Waldinger (Gradske galerije) i Franjevačkoga samostana u Tvrđi	Grad Osijek/ Đakovačko- -osječka nadbiskupija	#posjetitelja #sadržaja	2022. – 2025.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka
		Tematski muzeji: – Muzej tramvaja - prostor GPP-a, – prirodoslovni muzej i botanički vrt – regionalni depo/arhiv za kulturne institucije – Muzej školjaka/interpretacijski centar Panonskoga mora	Razni nositelji i partneri	#posjetitelja #sadržaja	2023. – 2027.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka, TZ Grada Osijeka, TZ OBŽ-a
		– Donjogradska vrata - arheološki park	Razni nositelji i partneri	#posjetitelja #sadržaja	2023. – 2027.	EU fondovi, proračun Grada Osijeka, TZ Grada Osijeka, TZ OBŽ-a

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
		– Čitaonica	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Grad Osijek, drugi partneri	#korisnika #sadržaja	do 2022.	Grad Osijek
		– Glazbena škola/koncertna, plesna dvorana	Glazbena škola Franje Kuhača, Grad Osijek, drugi partneri	#korisnika	2022.	Grad Osijek
	1.6.2. Valorizacija, definiranje namjene i obnova zapuštenih zgrada i objekata u privatnom ili miješanom vlasništvu (npr. Kuhačeva 11, 14, 23 ili Blok 5)	– Istraživanja i studije Hrvatskog restauratorskog zavoda, Instituta za povijest umjetnosti i dr. – Ispitati mogućnosti financiranja kroz ITU i druge programe i modele ulaganja	AOOT, Grad Osijek, vlasnici prostora	#studija #definirana namjena za barem jednu zgradu #barem jedna provedena obnova	2024. – 2027.	EU fondovi, ITU mehanizam
	1.6.3. Obnova kulturne baštine temeljem znanstvenih i drugih spoznaja s ciljem dugovječne/ održive trajnosti stanja obnovljenih objekata	– Istraživanje i analiza primjera dobre prakse u drugim povijesnim gradovima – Pilot-zgrade i primjena inovativnih modela obnove u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Osijeku	AOOT, Grad Osijek, Konzervatorski odjel u Osijeku	#provedena obnova za barem jednu zgradu (pilot-projekt)	do 2027.	EU fondovi, Grad Osijek
	1.6.4. Održiva obnova, upravljanje i financiranje obnove projekata	– Izrada plana upravljanja osječkom Tvrdom 2021. - 2027. – Analiza primjera dobre prakse i primjena odgovarajućega modela obnove i upravljanja	AOOT, Grad Osijek, vlasnici prostora, drugi poduzetnici, banke...	#provedena obnova za barem jednu zgradu	do 2027.	PPP modeli (javno-privatno; javno-privatno-civilno partnerstvo)
1.7. Hortikulturalno i energetske održivo unaprjeđenje zgrada i javnih površina (zelena infrastruktura)	1.7.1. hortikulturalno uređenje i održavanje javnih površina	– Izrada plana hortikulturalnoga uređenja i održavanja javnih zelenih površina	Grad Osijek	#m ² zelenih površina	2022. kontinuirana provedba	Grad Osijek

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
	1.7.2. osiguranje uvjeta za primjenu zelene energetske obnove zgrada/dvorišta i javnih površina	<ul style="list-style-type: none"> — Uređenje dvorišta, pilot-zgrade/projekti zelene obnove — Mapiranje modela primjene inovativnih praksi — Mjere, poticaji, projekti financirani iz Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, EU fondovi 	Grad Osijek, AOOT, drugi	#obnovljenih objekata #energetskih certifikata	2022./2023.	EU fondovi, Green deal Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, Grad Osijek, OBŽ
	1.7.3. jačanje kapaciteta i svijesti građana i drugih korisnika za primjenu modela zelene energetike i zelene infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> — Edukacija, online kampanje, inicijative 	udruge, Grad Osijek	#sudionika #inicijativa/ kampanja	Kontinuirano	Udruge, Grad Osijek
PC2. Unaprijediti kulturno-turističku ponudu u Tvrdi primjenom inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine i povezivanjem selektivnih oblika turizma - REVITALIZACIJA						
2.1. Razvoj nove i unaprjeđenje postojeće kulturno-turističke i kreativne ponude	2.1.1. Sukreiranje nove i unaprjeđenje postojeće kulturno-turističke i kreativne ponude	<ul style="list-style-type: none"> — Nova gastro i enoponuda u Tvrdi (npr. nacionalni restoran u VIII. bastionu, wine & gourmet „zeleni bedem“ - Krunska utvrda... azijski restoran i sl.) — Tvrdi Wine Tour - eno-gastro multimedijalni interpretacijski centar Plaža, centar za posjetitelje i javna turistička infrastruktura u funkciji aktivnoga turizma 	TZ GO-a i TZ OBŽ-a, Sveučilište J. J. Strossmayera, AUKOS, Muzej Slavonije, druge kulturne institucije, udruge, nezavisni profesionalci, IT tvrtke	#posjetitelja #novih sadržaja	Kontinuirano	razno, opći program razvoja poduzetništva, Grad Osijek
	2.1.2. Primjena inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine kroz primjenu digitalnih tehnologija	<ul style="list-style-type: none"> — Mapiranje ponude i potražnje — Izrada i sukreiranje nove ponude na temelju priča (npr. Eugen Savojski, antička Mursa, rekonstrukcija bitaka i drugih priča kroz VR i AR 3D suvenire, holograme i sl.; digitalna interpretacija prostornoga prikaza Tvrdi kroz povijest, interpretacija zbirke muzeja i kulturnih institucija - kolekcija priča 	TZ GO-a u suradnji s FERIT-om i IT tvrtkama, BIOS Poduzetnički centar Osijek, Osijek Software City, drugi	#ponude #korisnika	Kontinuirano	EU fondovi (INTERREG), drugi izvori financiranja, opći program razvoja poduzetništva, Grada Osijek

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
	2.1.3. Jačanje obrtničke i poduzetničke klime u urbanoj jezgri Tvrde (tradijski zanati) i razvoj kontinuirane sajmišne ponude	<ul style="list-style-type: none"> – Poticajne mjere Grada za osnivanje tradicijskih obrta i zanata - opremanje poslovnih prostora, edukacija zaposlenika, potpora za odlazak na sajmove i promidžba – Poticanje izrade tradicijskih proizvoda uz suvremeni izričaj (izrada, radionice kao turistički proizvod, promocija) – Vraćanje imena ulica (Kožarska, Medarska, Obrtnička, Trgovačka...) i revitalizacija nekih ulica npr. Trgovačke (Kuhačeva – Tržnica artizanskih proizvoda - prodaja lokalnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda s okolnim OPG-ovima 	TZ GO-a, TZ OBŽ-a, županijska obrtnička i gospodarska komora, potporni centri, udruge i društveni poduzetnici	#provedenih mjera #novih obrta/ zanata #proizvoda #korisnika #specijaliziranih trgovina	2022. - kontinuirano	opći program razvoja poduzetništva, Grad Osijek, VIII. bastion - program
2.2. Jačanje svijesti lokalnoga stanovništva o važnosti osječke Tvrde	2.2.1. Edukacija i uključivanje lokalne zajednice	<ul style="list-style-type: none"> – radionice, čitaonica, druženja – sadržaji organizirani od strane Kulturnog centra i dr. (Muzej Slavonije, TZ Osijek, udruge i drugi) 	AOOT, Udruge, Kulturne institucije, Sveučilište J. J. Strossmayera, Gradska knjižnica, Muzej Slavonije, drugi	#sudionika		Kroz program Stare pekare
	2.2.2. Uključivanje lokalne zajednice u interpretaciju kulturne baštine	<ul style="list-style-type: none"> – Fontana informacija projekt – Uspostavljanje programa <i>adopt heritage</i> (usvoji baštinu) ili Klub prijatelja Tvrde 	Udruge Kulturne institucije	#sudionika #članova	Kontinuirano	

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
2.3. Jačanje ljudskih resursa i mogućnosti zapošljavanja u djelatnostima kulture, kreativnih industrija i turizma	2.3.1. edukacija djelatnika u kulturi, KKI i turizmu	<ul style="list-style-type: none"> – Centar izvrsnosti kreativnih djelatnosti - nadogradnja na projekt Rotor kreativne industrije – Edukativne radionice i online webinar i na temu turizma, poduzetništva/ kulturnoga i kreativnoga poduzetništva, interpretacije kulturne baštine, EU fondovima i drugim područjima od važnosti za obnovu i oživljavanje Tvrđe – Npr. Interpret Europe tečaj za vodiče interpretatore 	Grad Osijek - suradnja s Odsjekom za kulturu, medije i menadžment, kulturnim i muzejskim institucijama; poduzetnicima; udrugama i nezavisnim profesionalcima, IT tvrtkama i potpornim institucijama	#sudionika #radionica	Kontinuirano	Kroz program Stare pekare - projekt ROTOR kreativne industrije
	2.3.2. povezivanje obrazovnih institucija s privatnim i civilnim sektorom; jačanje mogućnosti za praktičan rad i strukovno obrazovanje u ovim područjima	– Programi stručnoga i strukovnoga osposobljavanja	Grad Osijek, AUKOS, Muzej Slavonije...	#sudionika #radionica	Kontinuirano	Kroz projekte u kojima surađuju Grad Osijek, OBŽ, TZ, kulturne institucije, udruge i dr. (npr. Štruga kulture i novi projekti)
	2.3.3. uvođenje poticajnih mjera za zapošljavanje i stručno usavršavanje u deficitarnim područjima s ciljem obnove i oživljavanja Tvrđe	– Paketi mjera konkretno za djelatnike u kulturi i turizmu (primjer Njemačka)	Koordinacijski tim AKU i drugi (kapacitet 400 studenata) – suradnja s kulturnim institucijama, privatnim sektorom	#korisnika	2022. – kontinuirano	

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
2.4. Jačanje podrške poduzetnicima, ugostiteljima i hotelijerima	2.4.1. Prilagodba poticajnih mjera Grada za podršku poduzetnicima te uvođenje dodatnih mjera za poduzetnike/obrtnike/ugostitelje/hotelijere u Tvrđi	<ul style="list-style-type: none"> – Analiza potreba i prilagodba trenutačnih mjera za poduzetnike koje se provode kroz Upravni odjel za gospodarstvo Grada Osijeka – Analiza potreba i uvođenje novih mjera/ paketa mjera za poduzetnike koji djeluju u Tvrđi (od mjera kompenzacije za radove do olakšica za ulaganja u prostor te drugih mjera) 	Grad Osijek Kordinacijski tim poduzetnika, ugostitelja i hotelijera u Tvrđi	#poslovnih subjekata	4. Q 2021. – 2022. - kontinuirano	opći program razvoja poduzetništva, novi programi i mjere paket mjera - preraspodjela sredstava Grada (iz pripreza) ili na neki drugi način
	2.4.2. Stvaranje poticajne klime za nova ulaganja i poduzetničke/ obrtničke inicijative	<ul style="list-style-type: none"> – Nastavak programa sufinanciranja kamata za poduzetničke kredite – Analiza potreba i uvođenje poticajnih mjera i olakšica za nove poduzetnike (od olakšica za ulaganja do mjera oslobađanja ili djelomičnog oslobađanja od plaćanja spomeničke rente 	poduzetničke potporne institucije, OBŽ	#poslovnih subjekata	2023. – kontinuirano	Povoljniji krediti, Fond za ulaganja, druge mjere Grada
2.5. Jačanje društvenoga poduzetništva i inicijativa temeljenih na kreativnosti, inovacijama, zelenoj i kružnoj ekonomiji	2.5.1. Stvaranje poticajne klime za društvene poduzetnike u kontekstu kulture, kuturnog turizma i kreativnih industrija	<ul style="list-style-type: none"> – Mapirati tržište i moguće korisnike – Poticati inicijative i inovativne modele, npr. makerspace model koji potiče društveno poduzetništvo kroz suradnju poduzetnika, obrtnika i kreativaca u stvaranju proizvoda nove vrijednosti 	društven poduzetnici, udruge kreativne industrije, drugi dionici (poduzetnici, obrtnici)	#novi proizvodi #korisnici #projekti	2022. – kontinuirano	EU fondovi
	2.5.2. Izrada paketa mjera za društvene poduzetnike	<ul style="list-style-type: none"> – mapirati primjere dobre prakse – izraditi paket mjera 	Grad Osijek, društveni poduzetnici i drugi dionici	#mjere i projekti	2022. – kontinuirano	mjere za društvene poduzetnike Grada Osijeka

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
2.6. Jačanje upravljačkih i organizacijskih kapaciteta Agencije za obnovu osječke Tvrđe i drugih dionika koji upravljaju obnovljenim objektima	2.6.1. Izrada plana upravljanja osječkom Tvrdom	— Plan upravljanja AOOT-om	AOOT	#poboljšanje kapaciteta AOOT-a #plan upravljanja	3. Q 2021. – 4. Q 2021.	AOOT/Grad Osijek
	2.6.2. Jačanje kapaciteta AOOT-a i drugih dionika u domeni pripreme i provedbe projekata, event managementa, promocije i marketinga, upravljanja i dr.	— jačati organizacijski kapacitet AOOT-a i drugih dionika (EU fondovi, event management, marketing i dr.)	AOOT, Kulturni centar Osijek (Stara pekara), Muzej Slavonije, drugi dionici	#poboljšan kapacitet #novi projekti #proizvodi #korisnici	3. Q 2021. – 4. Q 2021. Kontinuirana provedba	AOOT/Grad Osijek
PC 3. Razviti prepoznatljivost Tvrđe - brendirati Tvrđu kao središte kulture istočne/kontinentalne Hrvatske - PROMOCIJA I BRENDIRANJE						
3.1. Bolja promocija Tvrđe putem društvenih i tradicionalnih medija	3.1.1. Jačanje vidljivosti putem društvenih medija	— Promocija putem društvenih medija, blogera, vlogera i influensera, vidljivost na turističkim i drugim portalima	AOOT, Grad Osijek, svi	#algoritmi na društvenim mrežama	3. Q 2021. – 4. Q 2021. – kontinuirano	TZ, program Stara pekara, Grad Osijek, OBŽ, drugi izvori
	3.1.2. Jačanje vidljivosti putem umrežavanja sa sličnim destinacijama (gradovima-utvrdama) s ciljem stvaranja kulturno-turističkih ruta i proizvoda	— Znanstvena obrada i promidžba Tvrđe kroz znanstvene radove i skupove — Središnji info-punkt/digitalni repozitorij o Tvrđi	AOOT, Sveučilište/AUKOS, Institut za povijest umjetnosti, drugi	#kulturno-turističke rute/proizvodi #partnera	2022. – kontinuirano	TZ Grada Osijeka, drugi izvori
	3.1.3. Razvoj kvalitetnijega rješenja suvenira	— Natjecanja za inovativne suvenire — Sukreiranje suvenira — Kreativni hackathon	TZ, Udruge, kulturne institucije	#suvenira #kupaca	Kontinuirano	TZ Grada Osijeka
3.2. Jačanje promocije i prepoznatljivosti (brenda) Tvrđe	3.2.1. Izrada marketinškoga plana i komunikacijske strategije osječke Tvrđe	— Mapirati potencijale u Tvrđi, trenutačnu ponudu i potražnju, sadržaje, ciljane skupine, konkurentna tržišta i dr.	AOOT/Grad Osijek	#proizvoda #posjetitelja	3. Q 2021. – 4. Q 2021.	Grad Osijek/AOOT
	3.2.2. Promocija i brendiranje proizvoda i destinacije	— Sukreirati inovativne pristupe promociji i brendiranjujavni natječaj za brendiranje Tvrđe	TZ grada Osijeka, AOOT	#proizvoda	2022./2023. – kontinuirano	Grad Osijek, OBŽ, TZ Grada Osijeka

Posebni cilj/Prioriteti	Mjere	Aktivnosti	Nositelj projekta/ partneri	Pokazatelji ishoda	Razdoblje pripreme/ provedbe	Potencijalni izvori financiranja
3.3. Razvoj novih, unaprjeđenje postojećih manifestacija i njihovo brendiranje	3.3.1. Razvijanje jedinstvene atrakcije u Tvrđi od regionalnoga i europskoga značaja	– Primjeri: kulturno-turistička tematska ruta Eugena Savojskoga, interpretacijski centar Panonskoga mora i sl.	Grad Osijek, AOOT, TZGO, TZOBŽ, Muzej Slavonije, drugi dionici u kulturi i kreativnim industrijama AUKOS, IPU	#posjetitelja	2022./2023.	EU fondovi, Grad Osijek, OBŽ, TZ Grada Osijeka
	3.3.2. Jačanje ponude i prepoznatljivosti (brenda) postojećih manifestacija u Tvrđi	– Advent, – HeadOnEast, – Sajam antikviteta, – Večer vina i umjetnosti, – Osječko ljeto kulture...	Grad Osijek, AOOT, TZGO, TZOBŽ, Muzej Slavonije, drugi dionici u kulturi i kreativnim industrijama, AUKOS, IPU	#posjetitelja	2022. – kontinuirano	Grad Osijek, OBŽ, TZ Grada Osijeka

7.4. Strateški projekti osječke Tvrđe

U ovom se poglavlju daje pregled strateških projekata koji su u pripremi ili određenoj fazi provedbe, s kratkim opisom objekta i povijesnim pregledom, prijedlogom obnove i namjenom. Daje se i pregled projekata u određenoj fazi planiranja ili pripreme, kao i onih koji imaju potencijala za daljnju razradu.

7.4.1. Projekti za koje je ishoda građevinska dozvola

U prosincu su 2017. odobrena sredstva za izradu studijske i projektne dokumentacije za revitalizaciju, restauraciju i rekonstrukciju šest lokacija u Tvrđi. Ukupan iznos prihvatljivih troškova je 4,976,508,96 kn, od čega je udio Grada Osijeka bio 935.864,97 kn. Tijekom projekta ishoda je pet građevinskih i jedna lokacijska dozvola te se, ovisno o raspoloživim sredstvima, može krenuti u realizaciju obnove.

7.4.1.1. KRUNSKA UTVRDA (KRONENWERK)

Opis/povijest

Rekonstrukcija Krunske utvrde, Barutane i otvorenoga prostora oko njih. Krunska se utvrda nalazi na k.č. 653, 654/1 i 654/2 k.o. Tvrđavica - Podravlje, a koja se nalazi u sklopu zaštićene *Kulturno- povijesne cjeline grada Osijeka*⁶⁶. Prostor Krunske utvrde nalazi se na oko 80.000 m², a sastoji se od sljedećih dijelova koji su uglavnom srušeni ili zapušteni i razoreni:

- bastioni I. i II. s početka 18. st. rekonstruirani su tijekom 19. st., a djelomično su i urušeni tokom 20. st. bastion I. je djelomično urušen, kao i bastion II.,
- Barutana - zgrada zapadno od bastiona I. izgrađena je 1738. prema projektom planu iz 1734., a koristi se kao kazališno-koncertni prostor. Okoliš barutane nije uređen, a nije ni vraćen ogradni zid koji je izvorno (vidljivo na starim nacrtima) bio postavljen oko barutane,
- III. bastion je potpuno srušen, kao i opkopi i revelini,
- kapelica Kraljice Mira,
- amfiteatar se nalazi na južnom dijelu parcele, a izgrađen je u drugoj polovini 20. st. te služi kao ljetna pozornica.

Slika 11. Vizualizacija rekonstrukcije Krunske utvrde

⁶⁶ Rekonstrukcija Krunske utvrde, Glavni projekt, Knjiga 1, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe

Slika 12. Vizualizacija rekonstrukcije Krunske utvrde

Prijedlog obnove⁶⁷

Prijedlog za obnovu temelji se na planu izgradnje iz 1811. Prema glavnom je projektu predviđena obnova urušenih dijelova konstrukcije, uporabom opeke različite teksture od postojeće kako bi bili vidljivi povijesni slojevi zgrade, te rekonstrukcija urušenoga dijela bastiona, sve prema izvornom planu koji uključuje rekonstrukciju bedema u zelenom volumenu i šetnice koja će povezivati okolni teren i šetnicu uz Dravu. Izvorna geometrija vanjskoga prostora naglašava se upravo kroz uređenje okoliša. Potpuno urušeni zapadni bastioni temeljem konzervatorske će studije biti rekonstruirani samo kao volumen građevine. Kazamati se obnavljaju u skladu s posebnim

uvjetima konzervatora, kojima je predviđeno vraćanje kote terena, kao i poda unutar kazamata na izvornu visinu, koja je na mjestima 0,50 - 0,80 metar ispod sadašnje kote. Planira se i rekonstrukcija bastiona unutar postojećih gabarita, s tim da se planira rekonstrukcija urušenoga dijela bastiona I. i II. te urušenoga južnoga pročelja. Bastion je prizemna građevina na čijem se krovu planira gradnja šetnice. Barutana se zadržava u postojećoj namjeni i gabaritima kao kazališno-koncertni prostor; planira se proširenje amfiteatra da bi se dobio pravilni geometrijski oblik. Bit će dodani sanitarni čvorovi za potrebe manifestacija.

Namjena

Namjena prostora je javna i društvena: sadržaji u kulturi, prostori za manifestacije i vjerska namjena (kapelica). Barutana će se i dalje koristiti kao kazališno-koncertni prostor, kazamati 1 - 3 koristit će se kao pomoćni prostori Barutane: garderobe, sanitarije, spremište i dr. Kazamati 14 - 20 te 29 - 35 koriste se kao prostori za manifestacije, kazamat 21 za strojarnicu, a svi ostali (4 - 13 te 22 - 28) za različite sadržaje u kulturi.

U okviru projekta obnove u planu je:

- uređenje lijeve obale Drave oko utvrde (zelene površine, šetnice, staze, rasvjeta),
- uređenje atraktivne otvorene ljetne pozornice s mogućnošću natkrivanja u slučaju nepovoljnih vremenskih uvjeta,
- multifunkcionalna dvorana,
- dio prostora namijenjen je smještaju knjižnice moderne i suvremene umjetnosti,

⁶⁷ *Ibid.*, str. 4.

- uz prostore knjižnice nalazio bi se i manji art caffe (prostor koji je istodobno kafić i galerija) te ugostiteljski objekt.

Rekonstrukcija Barutane obuhvatit će uređenje prostora za zatvorenu pozornicu za neovisnu umjetničku i plesnu scenu, kao i za koncerte i događanja (alternativa otvorenoj pozornici u okviru krunske utvrde Kronenwerk). Prostor će biti namijenjen i udrugama civilnoga društva za održavanja radionica, tečajeva, zabavnih događanja.

7.4.1.2. MUZEJ SLAVONIJE (DONJA ORUŽARNICA)⁶⁸

Opis/povijest

Ovim glavnim projektom muzeja obuhvaćena je rekonstrukcija i prenamjena postojeće zgrade i dvorišta za Donju oružarnicu. Građevina Donje oružarnice je pojedinačno zaštićeno kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara RH, Listu zaštićenih kulturnih dobara pod br. Z-4445.

Zgrada je jednokatnica koja s četiri krila zatvara prostrano unutrašnje dvorište i zauzima jedan cijeli blok Tvrđe. Zapadnim je pročeljem okrenuta prema Fakultetskoj ulici, južnim pročeljem prema Ulici V. Jagića, a istočnim i sjevernim pročeljima prema vanjskom bedemu Tvrđe. Zgrada je ožbukana, ali je većim dijelom derutna s uništenim i dotrajanim instalacijama, krovijem, podovima i stolarijom.

⁶⁸ Rekonstrukcija i prenamjena Donje oružarnice u muzej, Glavni projekt, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe

Prijedlog obnove

PRIZEMLJE:

- Glavni ulaz iz Fakultetske ulice, gdje se uz ulazni pult i prodaju karata nalazi suvenirnica, te kafić i sanitarni čvor. U produžetku se nalazi izložbeni prostor za povremeni postav, a s druge strane u produžetku multifunkcionalna dvorana s oko 100 mjesta za predavanja i radionice u organizaciji Muzeja.
- Sporedni ulaz iz Jagićeve ulice služio bi za nadzor ulaska zaposlenika, prijam robe, radionicu, te veliko stubište i teretni lift koji vode do depoa i ureda u potkrovlju.
- U prizemlju se još nalazi i 343,17 m² depoa, te knjižnica poluotvorenog tipa na 950,50 m².

1. KAT:

- Cijeli 1. kat na 1837,1 m² predviđen je za stalni te 289,36 m² za povremeni postav.

POTKROVLJE:

- U potkrovlju se nalaze uredi djelatnika, čajna kuhinja i sanitarije, te soba za sastanke i ured ravnatelja.
- U ostatku potkrovlja nalaze se depoi na površini od 1297,89 m².

Ukupna neto površina otvorenih i zatvorenih dijelova Muzeja je 7026,82 m².

Namjena

Namjena planirane građevine je kulturna - muzej. Sadašnji Muzej Slavonije nalazi se na oko 5500 m² na više lokacija. Zgrada Donje oružarnice sa 6000 m² zatvorenoga prostora i 3000 m² dvorišta odgovara prostornim potrebama Muzeja Slavonije, koji bi bio smješten na jednom mjestu. Muzej trenutačno ima oko 300.000 predmeta, te raspolaže s oko 150.000 knjiga koje je potrebno smjestiti u knjižnicu poluzatvorenoga tipa.

7.4.1.3. VIII. BASTION I UNUTRAŠNJE DVORIŠTE (BASTION SV. EUGENA)⁶⁹

Projektom se planira obnova zgrade VIII. bastiona (zgrada tzv. Keksare i pet kazamata) s vodotornjem, kao još jedan projekt sveobuhvatne obnove osječke Tvrđe. Unutar objekta, kako se navodi u Glavnom projektu, bit će smješteni kulturni sadržaji, umjetničke radionice (likovne, dramske, glazbene, izložbe i dr.) te će se u izdvojenom dijelu Keksare smjestiti ugostiteljski sadržaji. Na bedemskom je platou planirana šetnica do koje će se moći pristupiti stubištem u vodotornju. Osmi bastion s vodotornjem je zaštićeno kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara RH, Listu zaštićenih kulturnih dobara br. Z-4341, a bastioni br. Z-5602.

⁶⁹ *Rekonstrukcija zgrade VIII. bastiona s vodotornjem, Glavni projekt, Arhitektonski projekt, Mapa 1, Po-Mark d.o.o., veljača 2019.*

Opis/povijest

Kako se navodi u Glavnom projektu, VIII. bastion građen je početkom 18. stoljeća kao „šuplji“ bastion bez zemljane ispune u unutrašnjosti, s kazamatima smještenima u fasama i flankama orijentiranima na unutrašnje dvorište. Kroz povijest, građevina je doživjela različite izmjene, ali je uglavnom zadržala izvorni oblik koji će se i dalje u obnovi poštivati. Danas je to objekt vodotornja izvan zidina, zgrada Keksare i kazamati koji se protežu kraj vodotornja prema jugoistoku do Vodenih vrata i prema sjeverozapadu do Keksare. U ovoj su zgradi koja je visine prizemlja i galerija do nedavno su bili ugostiteljski sadržaji (klub) - na jugoistoku prema Vodenim vratima. Sjeverni dio građevine zauzimaju kazamati - prostori bačvastoga svoda, međusobno povezani prolazima u zidovima i svaki sa svojim ulazom iz dvorišta. Zadnjih su godina uglavnom korišteni kao skladišta, a nekoliko ih je povezano u cjelinu. Na krovu građevine je pješčački ophod koji vodi prema Vodenim vratima. Do krova, na kojem su trenutačno ostatci ugostiteljskoga objekta, dolazi se metalnim stubištem. Prvobitna namjena vodotornja bila je opskrba bastiona i dijela Tvrđe vodom, ali je uvođenjem gradskoga vodovoda izgubio tu funkciju te je nakadno devastiran prenamjenom u ugostiteljski sadržaj.

Prijedlog obnove

Obnovom će se zadržati izvorni izgled građevine prema detaljnom planu još iz 1788. te će se nastojati sačuvati kao cjelina i naglasiti njezin obrambeni karakter. Unutar VIII. bastiona bit će smještene tri cjeline, od kojih je jedna caffè bar (u prostoru Keksare i jednog kazamata južno od Keksare). Izložbeni prostor s poternom, vodotornjem i umjetničkim radionicama u svim preostalim kazamatima te prostor male scene smjestit će se u istočnom dijelu objekta.

ta. Zahvatima na zgradi Keksare krovu će se vratiti izvorni izgled - umjesto postojećega strmoga krova u širini cijeloga bastiona, planira se blagi kosi krov u polovici širine bastiona s pokrovom iz aluminijskoga falcanoga lima. Ostali prostori zadržavaju svoj izvorni oblik i nema većih zahvata radi nove namjene.

Namjena

U obnovljenoj zgradi u planu su sadržaji uglavnom društvene namjene - kultura, a samo manjim dijelom ugostiteljski sadržaji (caffè) u objektu Keksare. U planu su:

- **mala scena** - kazamati jugoistočnoga dijela, manja dvorana za džez koncerte, izložbe, scenske nastupe manje zahtjevne produkcije;
- **izložbeni prostor** - prezentacija povijesti gradnje osječkih bastiona i njihova uloga u razvoju Grada (dio postava bi bio stalni, a dio povremene izložbe s temama vezanima uz utvrde, način gradnje, oružja i dr.) - kazamati na sjeverozapadnoj strani uz Vodotoranj (tri međusobno povezvana kazamata; prvi za informacije, a druga dva za izložbe, odvojena staklenom pregradom od poterne da bi se u dvorište moglo ulaziti neovisno o radnom vremenu izložbenoga prostora);
- **umjetničke radionice** - kazamati sjeveroistok; svi će kazamati biti međusobno povezani da bi činili cjelinu, a povezivat će ih šetnica-hodnik na ulazu prema dvorištu. Radionice će biti odvojene staklom prema šetnici/hodniku ili parapetnim zidom. Cilj je ostvarivanje komunikacije s korisnicima;
- **vodotoranj** sa stubištem prema šetnici na bedemskom platou;
- **zgrada Keksare** - caffè bar/ugostiteljska namjena. Objektu će biti vraćen izvorni izgled izgubljen u 20. stoljeću.

Zgradi će se moći pristupiti sa strane rijeke samo jednim mogućim ulaskom, kroz novoformiranu poternu u dvorište od kuda se pristupa pojedinačnim prostorima. Drugi mogući ulaz je kolni sa strane Trga V. Lisinskog, čime se nastojao postići doživljaj cjeline svih sadržaja, ali i poveznica s novo-uređenim trgom.

7.4.1.4. **NOVI FRANJEVAČKI SAMOSTAN (BÖSENDORFEROVA 2) - JAVNO-PRIVATNO PARTNERSTVO U POGLEDU SMJEŠTAJNIH TE UGOSTITELJSKO-TRGOVAČKIH SADRŽAJA I PROSTORA KREATIVNIH AKTIVNOSTI**

Podloga za obnovu je *Konzervatorska studija bivšeg novog Franjevačkog samostana sv. Križa* (Kuća u Bösendorferovoj ulici br. 2.) iz 2016.

Opis/povijest

Kuća u Bösendorferovoj ulici br. 2. registrirana je kao pojedinačno kulturno dobro i dio je zaštićene kulturno-povijesne cjeline osječke Tvrde 1. Smještena je na tri katastarske čestice k.o. Osijek: kčbr. 5777. u cijelosti; dijelom na kčbr. 5778., što je u naravi Ulica Svodovi koju premošćuje na dva mjesta; kčbr. 5744/4, a tijekom XVII. i XVIII. st. pružala se i na današnju kčbr. 5744/5, na kojoj su danas samo arheološki ostatci.

Vlasništvo je Grada Osijeka⁷⁰.

Zgrada je jednokatnica koja četirima krilima zatvara prostrano unutrašnje dvorište i zaprema veći dio jednoga bloka Tvrđe. Istočnim je pročeljem okrenuta prema Fakultetskoj ulici, južnim prema Ulici J. Bösendorfera, a sjevernim prema Ulici Svodovi. Zapadno je pročelje prislonjeno uz niz stambenih građanskih kuća Franjevačke ulice. Nad tri je krila dvostrešno krovnište pokriveno biber crijepom, a samo zapadno krilo ima jednostrešno krovnište s padom prema unutrašnjem dvorištu. Građevina se trenutačno koristi kao privremeno spremište za arhivsku i muzejsku građu Muzeja Slavonije, a nekoliko je prostorijski adaptirano za umjetničke atelijere i radionice. Kroz široki portal nadsvođen polukružnim lukom i kroz nadsvođenu kolnu vežu pristupa se u dvorište, odakle je moguć izravan pristup svakom krilu. Iako zgrada trenutačno služi kao deponij muzejske građe, lošega je građevnoga stanja i to uglavnom zbog zapuštenosti, neodržavanja i visoke koncentracije kapilarne vlage u zidovima.

Prijedlog obnove

Na temelju Konzervatorske se studije predlaže sanacija i djelomična rekonstrukcija sloja iz 1761. kada se koristila kao Franjevački samostan, ali i vjersko, kulturno i obrazovno središte

⁷⁰ Konzervatorska studija bivšeg novog Franjevačkog samostana sv. Križa (Kuća u Bösendorferovoj ulici br. 2.), Konzervatorski projektni atelje, studeni 2016., str. 3.

Osijeka, Slavonije i provincije sv. Ivana Kapistranskog, jer se procjenjuje kao najvredniji i najcjelovitiji sloj. Predlaže se i prezentacija arheoloških ostataka ranijih faza te uvažavanje svodnih konstrukcija iz 1786./'87.

Namjena

Prema Glavnom projektu⁷¹ predviđeno je da se u zgradi smjeste sadržaji ugostiteljske (20%) i kulturne namjene (80%). Ugostiteljski sadržaj u zgradi bio bi *heritage* (boutique) hotel sa šest soba s kupaonicama i dva apartmana, a preostali dio zgrade bio bi namijenjen kulturnom centru u kojem bi se nalazile dvorane za koncerte, izložbe, radionice, prostori za udruge koje se bave kulturom, atelijeri i prateći prostori (uredi, spremišta, sanitarni čvorovi, tehnički prostori i dr.).

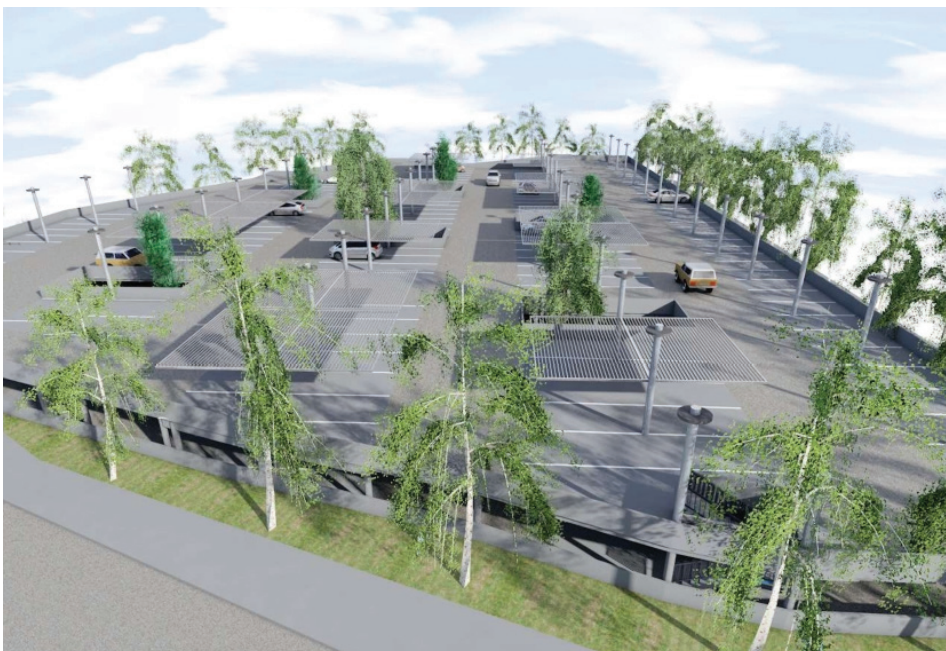
7.4.1.5. GARAŽA HORNWERK

Opis/povijest

Prostor Hornwerka je šticećen kao kulturno dobro unutar arheološke zone *Murasa, Pristanište i Vijenac Ivana Meštrovića* (Z-6380) i Kulturno-povijesne cjeline grada Osijeka (Z-4341). Gradnja Hornwerka počela je u prvom desetljeću 18. stoljeća s osnovnom namjenom smještaja časnika. Degradacija Hornwerka nastupila je 1922., nakon donošenja odluke da se na tom prostoru izgradi gradska *Munjara i električni tramvaj*. Munjara (električna centrala) izgrađena je 1926. na razrušenom sjevernom dijelu Hornwerka uz obalu Drave, dok su tramvajska spremišta i otvoreni prostori tramvajske remize (koji su kasnije

⁷¹ Rekonstrukcija zgrade i dvorišta novog samostana sv. Križa, Glavni projekt, Arhitektonski projekt, Po-Mark d.o.o., veljača 2019.

Slika 13. Vizualizacija rekonstrukcije garaže Hornwerk

i proširivani) postavljeni na zaravnjenom zemljištu na istočnoj strani Hornwerka. Na ovom dijelu Hornwerka predviđa se izgradnja montažne garaže (prizemlje + kat).

Prijedlog obnove/namjene

Otvorena garaža Hornwerk zamišljena je kao otvorena, montažna parkirališna građevina s jednom prizemnom i jednom nadzemnom etažom (katom), te 334 parkirna mjesta.

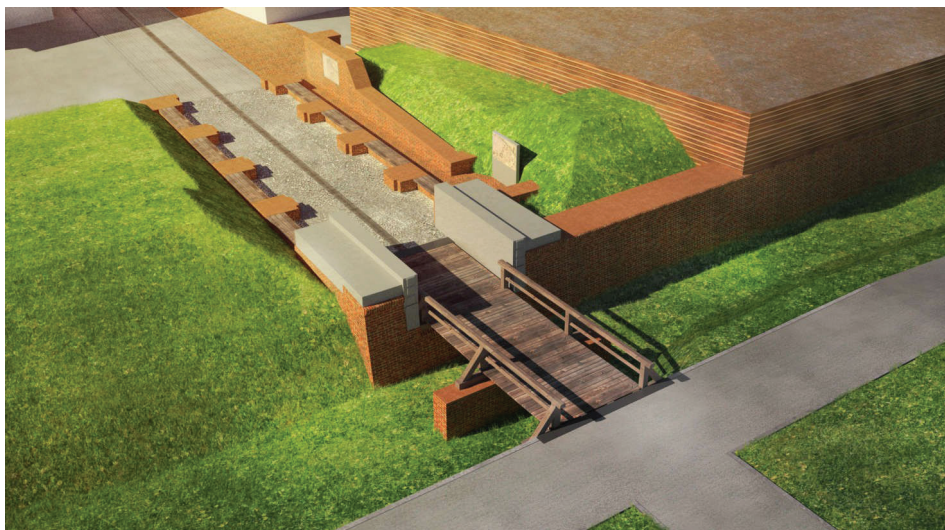
7.4.1.6. REKONSTRUKCIJA BASTIONE TRASE OD BASTIONA SV. KARLA DO DONJOGRADESKIH VRATA

Opis/povijest

Obuhvat zahvata nalazi se istočno od Tvrđe, na prostoru omeđenom Šetalištem kardinala F. Šepera, dravskim mostom, Ulicom kneza Trpimira, Ulicom F. Kuhača i pravcem pružanja istočne tvrđavske kurtine, uključujući prostor s arheološkim ostacima Donjogradskih vrata (istočni završetak Ulice V. Jagića) i prostor porušenoga dijela istočne kurtine od pozicije Donjogradskih vrata do ulice Franje Kuhača. Površina obuhvata zahvata je 11.470,88 m². Urbanističko-konzervatorska studija bastione trase i vanjskih utvrđenja osječke Tvrđe izrađena na temelju povijesne dokumentacije pretpostavila je u obuhvatu zahvata postojanje ostataka dviju obrambenih struktura.

Prva struktura je bastion sv. Karla koji se nalazio u sjevernoj polovici obuhvata zahvata i protezao se od istočne tvrđavske kurtine na zapadu do današnje pozicije dravskoga mosta i Ulice kneza Trpimira na istoku. Do danas su sačuvani manji dijelovi sjevernoga i južnoga zida u grlu bastiona sv. Karla na sudaru s istočnim zidom kazamatirane kurtine (kazamati). Istočni zid kazamatirane kurtine začeljni je zid bastiona sv. Karla. Prilikom izvedbe radova na prezentacijskoj rekonstrukciji bastiona sv. Karla mogu se očekivati dodatni arheološki nalazi.

Slika 14. Vizualizacija rekonstrukcije Bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata

Druga struktura su Donjogradska vrata (vrata Hornwerka/Carska vrata) s pripadajućim drvenim mostom. Donjogradska vrata nalazila su se na južnom kraju sačuvanoga dijela istočne tvrđavske kurtine, odnosno na istočnom kraju Ulice V. Jagića.

Arheološkim iskopavanjem položaja Donjogradskih vrata (Carska vrata, Hornwerk thor, vrata Hornwerka), otkriveni su 2016. sačuvani zidani temelji vrata, nosači pristupnoga mosta i popločenje na dubini do 40 cm postojećega terena. Obradom rezultata arheološkoga istraživanja potvrđena je točnost povijesnih planova i nacрта.

Prijedlog obnove/namjene

Glavnim se projektom planira prezentacijska rekonstrukcija bastiona sv. Karla i Donjogradskih vrata u obliku parkovske arhitekture i uređenih pješačkih površina za odmor i rekreaciju građana, sadržajno osmišljene turističke obilaskne osječke Tvrđe i ambijentalne rehabilitacije dijela izgubljenoga obrambenoga prstena na danas oblikovno i sadržajno osiromašenom i neartikuliranom prostoru⁷².

Bastion sv. Karla prezentira se u obliku zemljanoga nasipa s prsobranom. S projektiranoga se nasipa otvaraju vizure prema Kronwerku smještenom na lijevoj obali rijeke Drave i prema Hornwerku koji se nalazi s istočne strane Ulice kneza Trpimira. Opisana prezentacijska rekonstrukcija bastiona sv. Karla memorijskoga je i edukacijskoga karaktera, ambijentalno rehabilitira dio prostora nekadašnje bastione trase, sadržajno dopunjuje turističke obilaskne, te pruža dodatne prostore za šetnju, rekreaciju i zabavu. Na bastionu sv. Karla moguća je izvedba kulturnih i sportskih događaja na otvorenom (koncerti, predstave, priredbe, sportska događanja, sintetičko klizalište i sl.).

Prezentacijskom rekonstrukcijom tlocrta Donjogradskih vrata s pripadajućim mostom omogućuje se izvorni doživljaj ulaska u Tvrđu kroz utvrđena gradska vrata. Projektom planirana rekonstrukcija Donjogradskih vrata osigurava prostor za okupljanje i informiranje turističkih skupina prije i poslije obilaska Tvrđe.

⁷² Rekonstrukcija Krunske utvrde, Glavni projekt, Knjiga 1, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe

Slika 15. Vizualizacija rekonstrukcije Bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata

Dio istočne kurtine južno od pozicije Donjogradskih vrata prezentira se u obliku zemljanoga nasipa s prsobranom. Zasijecanjem zapadne strane južnoga nasipa formira se povećana travnata površina koja svojim oblikom sugerira formiranje trga oko arheoloških ostataka barutane na k.č.br. 5755/2 i 5789/2. Osim potencijala prerastanja u površinu trga oko barutane, omogućuje proširenje slijepoga završetka Ulice V. Jagića.

Ostale površine u obuhvatu zahvata planirane su kao travnate površine. Deniveliraju se nasipavanjem i usijecanjem terena formirajući elemente obrambenih struktura (bastion, glasija). Rekonstruirani se elementi fortifikacijske arhitekture, pješačke staze i površine osvjetljavaju ambijentalnom i funkcionalnom rasvjetom.

7.4.1.7. VANJSKI OBRAMBENI PRSTEN TVRĐE

Opis/povijest

Projekt obnove i restitucije bastione trase osječke Tvrđe pokrenut je u sklopu realizacije *Akcijskoga plana obnove osječke Tvrđe 2015. - 2020.* (odnosno projekta *Vanjskog obrambenog prstena*) s ciljem „kreiranja suvremenoga života lokalne zajednice u staroj povijesnoj jezgri vraćanjem vizualnoga identiteta grada-tvrđave, uz povećanje atraktivnosti lokacije pridodavanjem sadržaja koji nedostaju“ (Dani europske baštine 2016.). Kako se navodi u natječajnoj dokumentaciji, restitucijom se i rekonstrukcijom nastojalo povijesnu cjelinu Tvrđe iznova valorizirati i ambijentalno obnoviti kao cjelinu, osobito pojedine najvrjednije dijelove njezine nekadašnje bastione trase, te vratiti one osnovne prostorne odnose i ambijentalne vrijednosti koje su ju činile osobitom i koje će iznova obogatiti gradski prostor novim i izuzetnim obnovljenim vrijednostima. Obnovom porušenih bastiona vratio bi se ovim projektom Tvrđi vizualni identitet grada-tvrđave, a u dobivenim bi se prostorima dodali sadržaji koji u Tvrđi nedostaju. Šetnicom po bastionima omogućilo bi se posjetiteljima Tvrđu doživjeti iz nove perspektive.

Prijedlog obnove/namjene

Idejno rješenje rekonstrukcije bastione trase osječke Tvrđe izrađeno je 2016., a iste godine i prezentirano na Danima europske baštine u Zagrebu u Muzeju Mimara u organizaciji Ministarstva kulture⁷³. Idejno je rješenje, prema zada-

⁷³ *Dokumentacija o nabavi u otvorenom postupku javne nabave velike vrijednosti. Usluga izrade projektne dokumentacije za obnovu prostora bastione trase u osječkoj Tvrđi, prosinca 2017.*

Slika 16. Vizualizacija rekonstrukcije vanjskog obrambenog prstena Tvrđe

nim elementima i projektnom zadatku koji je postavila Agencija za obnovu osječke Tvrđe, izradio osječki arhitekt Bruno Andrašić. Javna je nabava raspisana 2017. i javilo se pet arhitektonskih ureda. Kao najpovoljnija je odabrana ponuda od 1.500.000,00 kn zajednice podnuditelja, predvođene tvrtkom Inženjersko projektni biro d.o.o., Osijek, koji je izradio idejni projekt temeljem kojega je izdana lokacijska dozvola. Nakon toga se pristupilo izradi glavnih projekata. U međuvremenu je izmijenjen Urbanistički plan uređenja Tvrđe radi ucrtavanja porušene bastione trase i usuglašavanja projekta s UPU-om.

Projektom su kroz šest etapa predviđeni razni sadržaji, od prostora za parkiranje, do rohbau prostora trgovačke, ugostiteljske i javne namjene od gotovo 33.000 m² botaničkoga vrta, amfiteatra i drugog sadržaja te kontinuiranoga pješačkog ophoda cijelom dionicom restituiranih bedema.

Vlada RH sufinancirala je izradu projektne dokumentacije za obnovu prostora bastione trase osječke Tvrđe, u iznosu od 2.000.000,00 kuna, iz državnog proračuna za 2017.

Zbog negativne reakcije dijela stručne zajednice i dijela šire javnosti na idejno rješenje projekta bastione trase i cjelokupan proces ishođenja lokacijske dozvole, u sljedećem će se razdoblju na prijedlog Društva arhitekata grada Osijek izraditi procjena ovoga projekta te pristupiti izradi studijske dokumentacije i izmjenama i dopunama UPU-a vezano uz vanjski obrambeni prsten Tvrđe.

7.4.2. Projekti u provedbi

Trenutačno su u provedbi dva strateški važna projekta: *Projekt obnove i upravljanja kulturnim dobrima osječke Tvrđe* koji uključuje revitalizaciju komunalne i druge infrastrukture, na površini od više od 30.000 m² te izgradnja Centra za posjetitelje Tvrđa na području nekadašnjega Hornwerka.

7.4.2.1. PROJEKT RAZVOJ I UNAPRJEĐENJE OSJEČKE TVRĐE

Opis

Ovim će se projektom, koji je započeo 16. ožujka 2020. riješiti temeljni problem osječke Tvrđe koji se ogleda u fizičkom stanju njezine infrastrukture i popločenja. Premda je od 1.500.000,00 kn trenutačno u funkciji, iznimno je derutna i dotrajala te je rješavanje ovoga problema temeljni preduvjet njezina daljnje razvoja. U infrastrukturnom smislu, kako je navedeno u *Strategiji obnove osječke Tvrđe* (str. 21), „rekonstrukcijom i dogradnjom dotrajale i neadekvatne infrastrukture revitalizirat će se *brownfield* lokacija osječke Tvrđe na površini od više od 30.000 m²“.

U sklopu projekta pripremljena je sva potrebna projektno-tehnička dokumentacija i ishodene su potrebne dozvole te je prijavljen projekt *Razvoj i unapređenje osječke Tvrđe* na *Poziv na dostavu projektnog prijedloga u postupku izravne dodjele bespovratnih sredstava za strateški projekt „Razvoj i unapređenje osječke Tvrđe“* u sklopu operativnoga programa *Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020.* (OPKK), prioritetne osi *Očuvanje i zaštita okoliša i promocija učinkovitosti* i specifičnog cilja SC 6e2 „Obnova *brownfield* loka-

cija” (bivših vojarni i/ili industrijskih područja), kroz mehanizam integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU) koji ima i financijski najveću pojedinačnu alokaciju unutar ITU-a. Ukupna vrijednost projekta je 90.200.133,00 kuna, od čega EU financira oko 72%. Radovi su planirani do prosinca 2022., uz moguće produženje rokova.

Na javnom natječaju za izvođenje radova izabrana je zajednica ponuditelja Monte-Mont i Ingrad, i njihova ponuda u iznosu 101 milijun kuna, bez PDV-a.

Prijedlog obnove

Projektom će se sanirati sljedeće:

- sanitarna i oborinska kanalizacija - novoprojektirani sustav spajanja na novoizgrađeni sjeverni kolektor umjesto dosadašnjega spajanja na južni kolektor,
- distribucijska telekomunikacijska kanalizacija (DTK) - proturme cijevi i zdenci,
- elektroenergetska kabelska kanalizacija (EKK) omogućit će provođenje elektroenergetskih vodova na niskom i srednjem naponu te postavljanje drugih instalacija,
- javna rasvjeta - restauracija postojećih rasvjetnih tijela (konzolne, stropne ili samostojeće stupne povijesne svjetiljke tipa *Tvrđa*), postavljanje novih energetski učinkovitih rasvjetnih tijela; rekonstrukcija energetskih i signalnih kablova i postavljanje novih mjerno-upravljačkih kablovskih ormara i zidnih razdjelnica javne rasvjete,
- rekonstrukcija ulica, pješačkih površina i trgova - novo popločenje svih uličnih površina širine od tri do sedam metara (osim Trga V. Lisinskog), spuštanje na povijesnu niveletu zbog uvjeta nadležnih tijela koja sufinan-

ciraju predmetnu izgradnju; iz projekta se u konačnici izostavljaju instalacije HEP ODS (elektroenergetska mreža), HEP Toplinarstvo (rekonstrukcija toplovodne mreže) i Vodovoda Osijek - RJ Vodoopskrba (vodoopskrba i vatroobrana), koji će izvođenje radova na predmetnim instalacijama obaviti kao svoju investiciju, istodobno s radovima koji su predmet projekta Grada Osijeka.

Prilikom izvođenja radova bit će osigurana funkcionalnost potrebne infrastrukture za potrebe stanovanja i poslovnih prostora na lokacijama koje se trenutno rade. Revitalizacija će pridonijeti valorizaciji prostora kako bi se više koristio za gospodarski i sličan razvoj te dobrobit zajednice.

7.4.2.2. CENTAR ZA POSJETITELJE „TVRĐA“⁷⁴

Opis/povijest

Ovaj projekt proizlazi iz potrebe za revitalizacijom zapuštenoga (vojnoga) područja, kvalitetnijim upravljanjem zaštićenom kulturno-povijesnom cjelinom grada Osijeka, ali i za uspostavom regionalnoga prijemnoga centra koji nedostaje u ponudi, a sve radi pružanja potrebnoga standarda osnovnih usluga posjetiteljima grada i regije (prostor namijenjen za informacije i edukaciju, trgovački dio za lokalne, regionalne i nacionalne

⁷⁴ Studija izvodljivosti „Centar za posjetitelje Tvrđa“, Kocka d.o.o., 2019.

proizvode, sanitarni čvorovi, turističke agencije, turistički vodiči, mjenjačnica, bankomati i info-točka za cikloturiste), te evidencije priljeva posjetitelja grada, što je trenutno nepoznato.

Na prostoru su nekadašnjega Hornwerka preostale dvije barokne prizemnice, zgrada velike i zgrada male vojarne koje su u vrlo lošem stanju. Velika vojarna je izmijenjenoga ‘skrpanoga’ krova u odnosu na povijesni izgled, a koriste ju trgovačka društva u vlasništvu Grada Osijeka (Unikom, Športski objekti) kao spremište opreme, strojeva te odlagalište građevinskoga materijala. Najveću devastaciju doživjela je zgrada Male vojarne tijekom Drugog svjetskog rata kada je uništen veći dio objekta i od tada propada. Tijekom Domovinskoga je rata prostor Hornwerka, odnosno remiza bila na meti čestih granatiranja i do danas prepušten propadanju⁷⁵. Najveću je devastaciju lokacija doživjela tijekom dvaju ratova (Drugog svjetskog rata i Domovinskog rata), kada je veći dio uništen i od tada gotovo ništa nije uloženo u revitalizaciju i pripajanje ostatku osječke Tvrđe⁷⁶.

Prijedlog obnove

Projektom je obuhvaćena rekonstrukcija zgrade velike vojarne, izgradnja prometnica i parkirališta te krajobrazno uređenje prostora Hornwerka.

Projektom aktivnostima predviđa se uređenje zapuštenoga i devastiranoga *brownfield* prostora Hornwerka, odnosno prostora s istočne strane Tvrđe, omeđenoga Biljskom cestom na zapadu, Europskom avenijom na

⁷⁵ *Ibid.*, str. 34.

⁷⁶ *Ibid.*

jugu i rijekom Dravom na sjeveru. Ukupna kvadratura površine zahvata (*brownfield* područja) je 17.531,00 m². Objekt Centra za posjetitelje „Tvrđa“ bit će uređen rekonstrukcijom i sanacijom postojeće zgrade velike vojarne smještene u središnjem dijelu zahvata, korisne (neto) površine zatvore-noga prostora 826,94 m². Predviđa se potpuna rekonstrukcija građevine, što uključuje sanaciju postojećih opečnih zidova, izvedbu dodatne armirano-betonske konstrukcije iz razloga pridržavanja i ojačanja postojećih zidova i pridržavanja opterećenja nosive konstrukcije drvenoga krovništva. Projekt predviđa zamjenu kompletne nosive konstrukcije i pokrova krovništva, zamjenu i ugradnju svih stolarskih i bravarskih stavaka, a svi elementi u oblikovanju pročelja izvest bit će izvedeni u suglasnosti s nadležnim Konzervatorskim odjelom. Rekonstrukcija uključuje i pregrađivanje u interijeru, kao i opremanje građevine do određenoga stupnja dovršenosti. Sve cjeline Hornwerka međusobno će se povezati pješačkim stazama, a cijeli prostor krajobrazno urediti. Oko zgrada Centra za posjetitelje i male vojarne planira se uređenje trgova sa sadržajima za okupljanje, odmor i boravak na otvorenom prostoru.

Namjena

U prvoj će se fazi realizirati regionalni informativni i prijemni centar za posjetitelje kojim će se na jednom mjestu predstaviti turistička ponuda istoka Hrvatske (vrijednost oko 15 milijuna kuna). U sljedećoj će se fazi riješiti pitanje parkiranja u sklopu Tvrđe (oko 340 parkirališnih mjesta).

Ovim će se projektom posjetiteljima i turistima omogućiti potreban standard usluga:

- informacijski i prezentacijski prostor,
- parkiralište za autobuse, taksije i osobna vozila,
- trgovački dio za lokalne, regionalne i nacionalne proizvode,
- sanitarni čvor,
- uredi turističkih zajednica Grada i Županije te turističke agencije,
- infrastruktura i usluge za cikloturiste,
- prostor za turističke vodiče,
- suvenirnica,
- mjenjačnica, bankomati i dr.

Procijenjena vrijednost projekta je 18.833.381,43 kuna. Projekt će biti realiziran u okviru *Integriranih teritorijalnih ulaganja - SC 6e2 - obnova brownfield lokacija (nekadašnjih vojnih i/ili industrijskih područja) urbane aglomeracije Osijek* te operativ-noga programa *Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020.*

7.4.3. Tablični prikaz svih strateških projekata

U nastavku je prikazana tablica s listom svih devet strateških projekata i etapama provedbe, procjenom vrijednosti investicije i nositeljima projekata. Navedeni su i pokazatelji praćenja. Vremensko razdoblje provedbe projekata ovisit će o raspisu i rokovima relevantnih natječaja.

Tablica 12. Stanje gotovosti projektne dokumentacije osječke Tvrđe

#	FAZA PROJEKTA	Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe	Vanjski obrambeni prsten osječke Tvrđe			Krunska utvrda (Kronenwerk)	Muzej Slavonije (Donja oružarnica)	VIII. bastion + unutrašnje dvorište (bastion sv. Eugena)	Novi franjevački samostan (Bösendorferova 2)	
			Centar za posjetitelje „Tvrđa“	Garaža Hornwerk	Rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata					Bastiona trasa
1.	Snimak postojećega stanja	+	+		+		+	+	+	
2.	Konzervatorska studija	+	+		+		+	+	+	
3.	Arheološka istraživanja			+	+					
4.	Idejno rješenje (projekt)	+	+	+	+		+	+	+	
5.	Lokacijska dozvola	+								
6.	Glavni projekt	+	+	+		+	+	+	+	
7.	Građevinska dozvola	+	+	+		+	+	+	+	
8.	Studija izvedivosti i analiza troškova	+	+							
9.	Izvedbeni projekt									
10.	Procjena vrijednosti arheoloških istraživanja, studija, projekata, nadzora	Arheološki nadzor po ponudi: 225.000,00 HRK 30.000,00 €	100.000,00 HRK 13.333,33 €	(procjena, nije realizirano) 1.125.000,00 HRK 150.000,00 €	(procjena, nije realizirano) 11.625.000,00 HRK 1.550.000,00 €	(procjena, nije realizirano) 7.500.000,00 HRK 1.000.000,00 €	-	-	-	
11.	Procjena vrijednosti investicije	127.474.741,18 HRK 16.996.632,16 €	18.833.381,43 HRK 2.511.117,52 €	22.525.625,00 HRK 3.003.416,67 €	7.500.000,00 HRK 1.000.000,00 €	232.500.000,00 HRK 31.000.000,00 €	148.875.000,00 HRK 19.850.000,00 €	85.000.000,00 HRK 11.333.333,33 €	33.596.663,63 HRK 4.479.555,15 €	33.381.633,05 HRK 4.450.884,41 €
12.	Napomena		*2	*2	*2	*2	*1			

#	Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe	Vanjski obrambeni prsten osječke Tvrđe				Krunska utvrda (Kronenwerk)	Muzej Slavonije (Donja oružarnica)	VIII. bastion + unutrašnje dvorište (bastion sv. Eugena)	Novi franjevački samostan (Bösendorferova 2)	
		Centar za posjetitelje „Tvrđa“	Garaža Hornwerk	Rekonstrukcija bastione trase od bastiona sv. Karla do Donjogradskih vrata	Bastiona trasa					
13.	Nositelj projekta i partneri	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	Grad Osijek, Agencija za obnovu osječke Tvrđe	
14.	Pokazatelji rezultata - rezultati će se mjeriti na temelju provedene dokumentacije, ispitivanja zadovoljstva posjetitelja i brojačem posjetitelja. Sadržaj i broj posjetitelja ovisit će o COVID-19 mjerama.	#revitalizacija brownfield lokacije osječke Tvrđe na površini od više od 30.000 m ²	#uređenje lijeve obale Drave oko Utrve #m ² zelene površine, šetnice, staze #uređeni multifunkcionalni objekti #posjetitelja	#8975m ² uređenoga prostora #parkirna mjesta	#razina uređenja lokacije za multifunkcionalnu namjenu #posjetitelja #sadržaja	#razina uređenja lokacije za multifunkcionalnu namjenu #posjetitelja	#rekonstrukcija cca 8.000 m ² kazamata, #izgradnja višenamjenskoga šatora cca 4.000 m ² #uređenje otvorenoga prostora cca 80.000 m ² #sadržaja #posjetitelja	#razina uređenja objekta za namjenu u Muzej Slavonije na površini od 7026,82 m ² #posjetitelja #sadržaja	#razina uređenja lokacije za multifunkcionalnu namjenu #posjetitelja #ugostitelja i specijaliziranih trgovina #sadržaja	#zgrada 3175 m ² #dvorište 863 m ² #sadržaja #posjetitelja

*1. Projekt obuhvaća cjelokupan prostor Kronenwera na lijevoj obali Drave. Zbog veličine i različitih namjena prostora, trebalo bi ga podijeliti u nekoliko etapa.

*2. Projekt obuhvaća cjelokupno uređenje vanjskoga prostora, uključujući i prostor stare električne centrale i remize na istoku, kao i dio Perivoja kralja Tomislava sa zapadne strane (obuhvat UPU-a osječke Tvrđe).

Legenda

9 PRIORITETNIH PROJEKATA OSJEČKE TVRĐE	2 PROJEKTA U FAZI PROVEDBE	6 PROJEKATA DOBIVENA GRAĐEVINSKA DOZVOLA	1 PROJEKT DOBIVENA LOKACIJSKA DOZVOLA
--	----------------------------	--	---------------------------------------

Vremensko razdoblje provedbe projekata ovisit će o raspisu i rokovima relevantnih natječaja.

7.5. Moguća obnova drugih zgrada u Tvrđi

U nastavku je kratak opis zgrada za koje je AOOT kao naručitelj pokrenuo inicijativu izrade konzervatorskih studija/podloga zbog njihovoga kulturno-povijesnoga i graditeljskoga značaja. Zgrade su uglavnom u privatnom ili državnom vlasništvu, različitim uvjeta održavanja i zapuštenosti. Neke su stambene jedinice, a neke prazne, bez određene namjene. U ovom se dijelu daje kratak opis i povijesni pregled, prijedlog obnove na temelju konzervatorskih studija/podloga (ako su izrađene) te moguća namjena.

7.5.1. Rodna kuća Franje Kuhača 14

Opis/povijest

U glavnoj tvrđavskoj ulici, Ulici Franje Kuhača, nalazi se rodna kuća hrvatskoga muzikologa Franje Kuhača koji se u njoj rodio 1834. i kasnije živio. Kuću je 15. ožujka 1760., kupio Franjo Xaver Brožan. Prema dostupnim podacima, kuća je 12. lipnja 1821. postala vlasništvo Antuna Wieszlera, a 1861. kao vlasnik kuće naveden je Alois Schmidt, koji se kao vlasnik javlja i u popisu stanovnika Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka iz 1878. U knjizi *Zavičajnici grada Osijeka* za Aloisa Schmidta navodi se da je rođen 1849. u Baji, županiji Bács-Bodrog, da je bio krojač, rimokatolik te da se oženio Terezom rođenom

Sommer, s kojom je imao dvoje djece, Mathildu, 1875. godište, i Oskara, 1880. godište, rođene u Osijeku. Pred kraj 19. stoljeća kao vlasnica kuće navedena je Magda Breitenfeld⁷⁷.

Kuća je primjer građanske kuće izgrađenih u barkonom slogu, uz poneke historicističke odlike. Spomen-ploču je 1912. postavilo Društvo hrvatskih književnika. Kuća uz stilsku ima i izuzetno značajnu kulturno-povijesnu vrijednost te je spomenik kulture prve kategorije i ima tretman trajne zaštite.

Prijedlog obnove/moguće namjene

Iako je saniran dio unutrašnjosti, kuća je već dugo zapuštena i nuđena na prodaju. U sljedećoj fazi potrebno je donijeti odluku o obnovi i namjeni te ju ili ponuditi privatnim ulagačima (npr. banci) ili zadržati kao javno društveno-kulturno dobro u vlasništvu Grada Osijeka. Za kuću je konzervatorsku studiju izradio Konzervatorski projektni atelje j.d.o.o., Osijek, 2018.

Rodna kuća Franje Kuhača / Anđelka Krejačić, Anali Zavoda Jugoslavenske akademije 4, 105.-132., Osijek, 1985.

dizbi.hazu.hr/a/?pr=iiif.v.a&id=183589&tify={%22pages%22:[12],%22panX%22:0.559,%22panY%22:0.684,%22view%22:%22info%22,%22zom%22:0.403}

⁷⁷ www.glas-slavonije.hr/kolumna/56/5439/Kuca-Brozana-Rodna-kuca-muzikologa-Franje-Ksavera-Kuhaca

7.5.2. Kuća u Ul. Franje Kuhača 23 - nekadašnja kuća Kostić

Podloga za obnovu je konzervatorska studija sa smjernicama za obnovu kuće u Ulici Franje Kuhača 23 u osječkoj Tvrđi iz 2017., koju je izradio Institut za povijest umjetnosti (IPU)⁷⁸:

Opis/povijest

Kuća trgovca Kostića oblikovana je sredinom 18. stoljeća, a značajna je zbog visoke kvalitete kasnobarokne arhitekture u kontekstu povijesne arhitekture osječke Tvrđe, ali i svoje namjene kao kuće u kojoj je najprije obitavao istaknuti trgovac Kostić, a kasnije general Tvrđe i vojni upravitelji. Kuća se ističe trokrilnim tlocrtom, prostornom organizacijom sa središnjom vežom i dvoranom, reprezentativnim stubištem i dvorišnim trijemovima te raskošnom plastičkom raščlambom pročelja. Iako kasnobaroknu fazu možemo smatrati dominantnom i najkvalitetnijom, kvalitetom se ističu i zahvati iz 19. stoljeća: oblikovanje klasicističkih dvorišnih pročelja te prigradnja osebujnoga polukružnog aneksa sa stubištem.

Prijedlog obnove

Studijom su predložena dva osnovna smjera obnove:

1. Obnova pročelja i tlocrtnoga rasporeda prostorija prizemlja uličnoga krila

⁷⁸ U dokumentaciji IPU-a, prema numerički provedenoj podjeli na blokove i kuće, označen je kao blok broj šest, a kući u Kuhačevoj 23 (nalazi se na k. č. 5805) pridružen je broj tri. Navedena kuća smještena je na južnoj fronti Kuhačeve ulice, tj. na sjevernoj fronti bloka, u kontinuiranom uličnom nizu koji formira sedam kuća, na potezu od Ulice Danice Pinterović sa zapadne strane, do ulice Franje Markovića na istočnoj strani bloka.

sukladno nacrtu iz 1774. - potrebno je valorizirati izvornu kasnobaroknu fazu – znači, rješenje uličnoga pročelja te osnovnu prostornu koncepciju s nizovima prostorija i dvorišnim hodnicima. Pri tom posebnu pozornost treba dati izvornoj unutrašnjoj opremi: štukaturama u veži i stubištu te kamenim stubama.

2. Obnova prostorija kata uličnoga krila sukladno nacrtu iz 1914. (obnova stana feldmaršala Tvrđe) zbog nedostatka sačuvanih elemenata iz kasnobarokne faze i znatnim promjenama na dvorišnim krilima.

Moguća namjena

U zgradi se trenutačno nalaze stanari te je prvenstveno potrebno rješavati stambeno pitanje, kao i uvjete stanovanja. U slučaju da se stanarima ponudi drugi smještaj ili se omogući poboljšanje stambenih uvjeta uz obnovu zgrade i dvorišta, moguća namjena mogla bi biti mješovita (stambeno-trgovačka) s dodatnim sadržajima u obnovljenom dvorištu. Potrebno je i dodatno valorizirati i prezentirati povijesnu činjenicu da su u zgradi bili smješteni glavni vojni upravitelji Tvrđe.

7.5.3. Blok 5 - dvorišta

Podloga za obnovu je konzervatorska podloga bloka, Trg Svetog Trojstva - Kuhačeva - Markovičeva - Firingerova - Boškovičeva iz 2018.

Opis/povijest

Blok 5 zatvara južnu frontu Trga Svetog Trojstva, a omeđen je Markovićevom ulicom sa zapada, Boškovićevom s istoka i Firingerovom s juga. Blok je pravokutnoga oblika, nejednakih strana s lomom na južnom obodnom potezu, a prema povijesno-prostornim se analizama smatra jednim od prvih izgrađenih blokova baroknoga grada-tvrđave. Studijom je utvrđen povijesno-građevni razvoj, valorizacija i prijedlog smjernica za obnovu bloka. Daljnjim istraživanjima, predloženima ovom studijom, preciznije će biti utvrđene razvojne faze pojedinih kuća.

U bloku se nalazi 12 kućnih brojeva⁷⁹. Prizemlja kuća uglavnom imaju uredsku/poslovnu i ugostiteljsku namjenu, dok su na katovima zadržane stambene funkcije. Vlasnici su privatni i poslovni subjekti, dok je na adresi Ul. F. Markovića 7 vlasnik Kršćanski centar Dobrog pastira, Protestantska reformirana kršćanska crkva u RH, biskupski ured. Kuća u Ul. F. Markovića 5 (privatni vlasnici), kao primjer reprezentativne građanske arhitekture 18. i 19. st., iziskuje izradu konzervatorskoga elaborata s restauratorskim i građevinskim istraživanjima.

⁷⁹ Konzervatorska studija sa smjericama za obnovu kuće u ulici Franje Kuhača 23 u osječkoj Tvrđi, Institut za povijest umjetnosti, 2017., str. 5.

Prijedlog obnove

Ovisno o zgradi i statusu oštećenja te ambijentalnoj vrijednosti, predlaže se obnova pročelja, te preoblikovanje pročelja i krovništva zbog uklapanja u ambijent. U čitavom je bloku jedini neizgrađeni prostor na građevnoj liniji dio parcele koji pripada kući u Kuhačevoj 11, a pruža se uz istočnu frontu bloka, odnosno uz Ulicu Ruđera Boškovića. Taj bi prostor, prema preporukama stručnjaka, i dalje trebao ostati neizgrađen, kao svjedočanstvo izvorne prostorne organizacije⁸⁰.

Preporuča se i prezentiranje izvornoga stanja prostorne koncepcije i oblikovanja interijera, posebice u nizu kuća u Kuhačevoj, kao i primjerena adaptacija stambenih prostora. Za niz se kuća u Kuhačevoj preporuča izrada pojedinačnih konzervatorskih elaborata (Franje Kuhača 15, 13 i 11 te Franje Markovića 1 i 5). Ujedno se preporuča pojedinačna zaštita kuća na sjevernoj fronti bloka koje predstavljaju najreprezentativniju cjelinu građanskih kuća-palača na prostoru Tvrđe. Za kuće orijentirane na Firingerovu ulicu preporuča se ujednačavanje obrade pročelja i krovništva sa zadržavanjem visinskih gabarita kako bi se sačuvale ambijentalne vrijednosti cjeline.⁸¹

Moguća namjena

Izvorna namjena na katu je bila stambena, a u prizemlju gospodarska. Takva funkcionalna podjela u osnovi je sačuvana i danas, pri čemu su prizemlja

⁸⁰ Konzervatorska podloga bloka, Trg Svetog Trojstva - Kuhačeva Markovićevo - Firingerovo - Boškovićevo, Institut za povijest umjetnosti, 2018., str. 176.

⁸¹ *Ibid.*

pretvorena u ugostiteljske prostore⁸². Parcele je također potrebno „očistiti“ od neprimjerenih izgradnji u dvorišnom dijelu i razmotriti mogućnost javnoga korištenja dvorišta niza kuća na sjevernom obodu⁸³.

7.5.4. Kuća u Ul. Franje Kuhača 11

Podloga za obnovu je Konzervatorska studija iz 2015.⁸⁴

Opis/povijest

Kako se navodi u konzervatorskoj studiji, kuća u Kuhačevoj ulici br. 11 nije registrirana kao pojedinačno kulturno dobro, nego je dio zaštićene kulturno-povijesne cjeline Tvrđe. Jednokatna je uglovnica ugrađena u ulični niz; sjevernim je pročeljem okrenuta Trgu Svetoga Trojstva, a istočnim na Ulicu R. Boškovića. U vlasništvu je Republike Hrvatske. S površinom od 1011 m² među najvećim je parcelama u Tvrđi namijenjenima stambenoj izgradnji.

Na broju 11 bila je kuća ravnatelja Slavonske komorske inspekcije, baruna Alexandra Johanna von Kallanecka. Kuću je oporučno ostavio franjevcima koji su ju zbog gradnje novoga samostana s vojskom mijenjali za staru kuću generalata u blizini samostana. Zbog položaja na glavnom trgu kuća je bila idealna za stan zapovjednika mjesta, Platz Mayor Haus (1730. - 1838.), odnosno bri-

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Konzervatorska studija, Tone Papić, prosinac 2015., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe*

gadireva kuća (1838. - 1849.) te kuća oficira (1850. - 1878)⁸⁵. Svoju je vojnu namjenu zadržala sve do nakon II. svjetskog rata, kada je dobila stambenu namjenu, ali je adaptirana u više manjih vojnih stanova. I danas ima isključivo stambenu namjenu, a prostor je ispregrađen u osam stanova.

Prijedlog obnove i moguće namjene

Kako je navedeno u konzervatorskoj studiji, ova građevina ima veliku spomeničku vrijednost i znanstveni značaj koji se ogleda u slojevitosti tragova njezina 300-godišnjega povijesnoga slijeda građevnoga razvoja. Zbog zapuštenosti i neodržavanja, nužno je, kako navode, što prije omogućiti završetak istražnih sondiranja u unutrašnjosti zgrade i započeti sanaciju i obnovu. Pritom je od iznimne važnosti odabir buduće namjene, jer samo ona primjerena izvornom prostoru jamči očuvanje slojevitosti ovoga iznimnoga kulturnoga dobra.

7.5.5. Zgrada u Fakultetskoj ulici (tzv. Koreja)

U tijeku je izrada konzervatorskog elaborata Hrvatskog restauratorskog zavoda, Restauratorskog odjela Osijek.

⁸⁵ www.aoot.hr/povijest

7.6. Drugi projekti

U nastavku je kratak opis drugih projekata, odnosno projektnih ideja koje su u određenoj fazi pripreme ili provedbe, kao što su npr. projekti vodenoga tramvaja ili uređenje komunalnoga pristaništva za koje već postoje studije i određena dokumentacija. Navode se i drugi projekti koji potencijalno mogu postati zanimljivi za daljnju obradu, pripremu i provedbu (npr. izrada kulturno-turističke rute Eugena Savojskog ili tematskoga parka Panonskoga mora kao jedinstvenih atrakcija Tvrđe).

7.6.1. Vodeno stajalište - dio projekta vodeni tramvaj na rijeci Dravi od rkm 16+400 do rkm 24+200

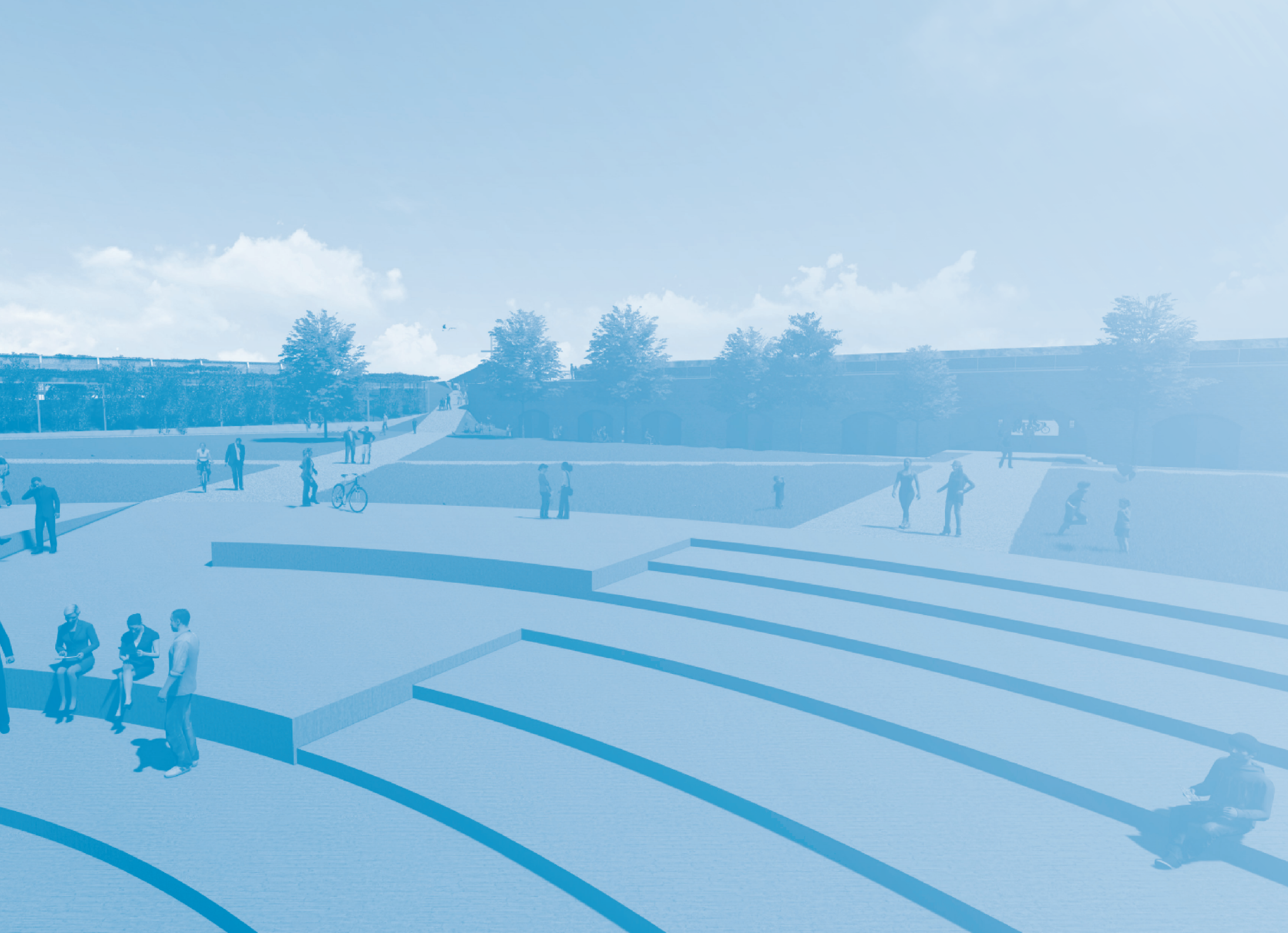
Ciljevi projekta: podizanje kapaciteta turističke ponude Grada Osijeka i Tvrđe na inovativan način; poboljšanje mobilnosti i povećanje pristupačnosti kroz održivost javnoga prijevoza i zaštitu okoliša pružanjem bolje usluge građanima kroz inovativno povezivanje s turizmom i turističkim atrakcijama; prijedlog je da jedno vodeno stajalište bude i Tvrđi.

7.6.2. Uređenje Galerije Waldinger (Gradske galerije), dvorane br. 2 (Muzeja školjaka) i multimedijalne dvorane

Podizanje kulturnih kapaciteta u svrhu obogaćivanja kulturno-turističkih sadržaja Tvrđe i privlačenja posjetitelja.

Aktivnosti:

1. sanacija vlage,
2. izvođenje potrebnih radova u svrhu privođenja namjeni,
3. postavljanje novih ploha za izlaganje,
4. uređenje i opremanje uredskih prostora Gradskih galerija.

8 Okvir za praćenje i vrjednovanje

U sljedećem razdoblju AOOT i Grad Osijek nastavljaju s realizacijom planiranih projekata (u predviđenim etapama ili ovisno o financijskim sredstvima). Kao i u prethodnom razdoblju razmotrit će se mogućnosti za jačanje uloge AOOT-a te ponovo ispitati predloženi modeli upravljanja sukladno potrebama, interesu i mogućnostima u okvir Plana upravljanja osječke Tvrđom koji će se izraditi kao dopuna ovom strateškom i akcijskom planu 2021. - 2027. Do tada AOOT nastavlja ulogu upravljačkoga tijela za pripremu i provedbu projekata obnove osječke Tvrđe u suradnji s Gradom Osijekom, Upravnim odjelom za programe i projekte Europske unije i drugim relevantnim dionicima.

Pokazatelji ishoda i rezultata pratit će se na razini mjera i aktivnosti, odnosno strateških projekata. Pokazatelji su korišteni iz Biblioteke pokazatelja⁸⁶, ali i drugi, posebice za provedbu strateških projekata.

Tablica 13. Pokazatelji ishoda i rezultata Strateškog i akcijskog plana obnove osječke Tvrđe 2021.–2027.

Posebni ciljevi i mjere	Pokazatelji ishoda	Izvor podataka za praćenje	Učestalost i prikupljanje podataka
PC1. Primijeniti integralni pristup obnovi Tvrđe - REKONSTRUKCIJA			
1.1. Prostorno planiranje i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa (IPO)	#obrađenih slučajeva	Baza podataka AOOT-a i Grada Osijeka	Godišnje
1.2. Rješavanje stambenog pitanja i poboljšanje kvalitete života u Tvrđi	#zadovoljstvo vlasnika/stanara #stanova i kuća koje imaju poboljšane uvjete za stanovanje (npr. nema vlage, popravljen krov, sigurne su za život i sl.)	Anketa o zadovoljstvu stanovnika	Na početku i kraju mandata

⁸⁶ Priručnik o strateškom planiranju, verzija: 3.0, svibanj 2020. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

Posebni ciljevi i mjere	Pokazatelji ishoda	Izvor podataka za praćenje	Učestalost i prikupljanje podataka
1.3. Participativni pristup u rekonstrukciji i revitalizaciji Tvrde	#zadovoljstvo korisnika/građana	Anketa o zadovoljstvu korisnika/građana	Godišnje
1.4. Unaprjeđenje tehnološko-komunikacijske infrastrukture	#zadovoljstvo tehnološko-komunikacijskom infrastrukturom #optički kablovi (m ²)	Izvešće Grada Osijeka i AOOT-a; HT Anketa o zadovoljstvu korisnika	Svake dvije godine
1.5. Unaprjeđenje javne komunalne infrastrukture	#m ² unaprjeđenja javno-komunalne infrastrukture #zadovoljstvo građana #zadovoljstvo posjetitelja	Anketa o zadovoljstvu građana i posjetitelja	Na početku i kraju mandata
1.6. Obnova kulturno-turističke infrastrukture	#m ² obnovljene kulturno-turističke infrastrukture #posjetitelja #zadovoljstvo korisnika	Izvešća Grada Osijeka i AOOT-a Anketa o zadovoljstvu korisnika i posjetitelja	Svake dvije godine
1.7. Hortikulturalno i energetske održivo unaprjeđenje zgrada i javnih površina (zelena infrastruktura)	#m ² zelenih površina #energetskih certifikata	Izvešća Grada i AOOT-a	Svake dvije godine
PC2. Unaprijediti kulturno-turističku ponudu u Tvrđi primjenom inovativnih metoda interpretacije kulturne i povijesne baštine i povezivanjem selektivnih oblika turizma - REVITALIZACIJA			
2.1. Razvoj i unaprjeđenje cjelokupne turističke ponude kroz integrirani pristup i povezivanje svih oblika turizma	#posjetitelja #zadovoljstvo korisnika	Izvešća relevantnih institucija Anketa o zadovoljstvu korisnika i posjetitelja	Svake dvije godine (ovi će indikatori ovisiti o COVID-19 mjerama)
2.2. Jačanje svijesti lokalnoga stanovništva o važnosti osječke Tvrde	#zadovoljstvo građana	Anketa o zadovoljstvu građana	Na početku i kraju mandata
2.3. Jačanje ljudskih resursa i mogućnosti zapošljavanja	#poboljšanje uvjeta za otvaranje novih poslova #edukativnih radionica	Izvešća nadležnih institucija	Na početku i kraju mandata

Posebni ciljevi i mjere	Pokazatelji ishoda	Izvor podataka za praćenje	Učestalost i prikupljanje podataka
2.4. Jačanje podrške poduzetnicima/ obrtnicima, ugostiteljima i hotelijerima	#udio poduzetnika u cjelokupnom udjelu Grada Osijeka #mjera za poduzetnike (izrađenih, provedenih) #zadovoljstvo poduzetnika	Izvešća Grada Osijeka, nadležnih institucija Anketa o zadovoljstvu poduzetnika	Svake dvije godine
2.5. Jačanje društvenoga poduzetništva i inicijativa zasnovanih na kreativnosti, inovacijama, zelenoj i kružnoj ekonomiji	#društvenih poduzetnika #korisnika #proizvoda	Anketa o zadovoljstvu korisnika	Svake dvije godine
2.6. Jačanje upravljačkih i organizacijskih kapaciteta Agencije za obnovu osječke Tvrde i drugih dionika koji upravljaju obnovljenim objektima u Tvrđi	#projekata #zadovoljstvo građana/korisnika	Izvešća AOOT-a Anketa o zadovoljstvu građana i drugih korisnika	Na početku i kraju mandata
PC 3. Razviti prepoznatljivost Tvrde - brendirati Tvrđu kao regionalnog središta kulture i turizma kontinentalne Hrvatske - PROMOCIJA I BRENDIRANJE			
3.1. Bolja promocija Tvrde putem društvenih i tradicionalnih medija	#promotivnih aktivnosti #zadovoljstvo korisnik #posjetitelja	Izvešća AOOT-a Anketa o zadovoljstvu korisnika i posjetitelja	Na početku i kraju mandata
3.2. Jačanje promocije i prepoznatljivosti (brenda) Tvrde	#vidljivost Tvrde	Izvešća AOOT i drugih nadležnih institucija (Grad Osijek, TZ Osijek, TZ OSB i dr.)	Na početku i kraju mandata
3.3. Razvoj novih, unaprjeđenje postojećih manifestacija i njihovo brendiranje	#manifestacija #posjetitelja #zadovoljstvo korisnika	Izvešća AOOT-a i nadležnih institucija (Grad Osijek, TZ grada Osijeka, TZ OBŽ-a i dr.) Anketa o zadovoljstvu korisnika	Na početku i kraju mandata

Mogućnosti
financiranja kroz
EU fondove i druge
izvore financiranja

Umjesto dosadašnjih 11 tematskih ciljeva, Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Kohezijski fond i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo podupirat će pet novih pojednostavljenih od kojih je peti: Europa bliža građanima podupiranjem strategija vođenih na lokalnoj razini i održivoga urbanoga razvoja u cijelom EU-u.

Pet glavnih ciljeva EU-a do 2027.:

- **PAMETNIJU EUROPU** usmjerivanjem na inovacije, digitalizaciju, gospodarsku preobrazbu i potporu malim i srednjim tvrtkama;
- **ZELENIJU EUROPU** bez ugljika provedbom Pariškoga sporazuma i ulaganjem u energetska tranziciju, obnovljive izvore energije i borbu protiv klimatskih promjena;
- **POVEZANIJU EUROPU** opremljenu strateškim prometnim i digitalnim mrežama;
- **SOCIJALNIJU EUROPU** provedbom europskoga stupa socijalnih prava i podupiranjem kvalitetnoga; zapošljavanja, obrazovanja, stjecanja vještina, socijalne uključenosti i jednakog pristupa zdravstvenoj skrbi;
- **EUROPU BLIŽU GRAĐANIMA podupiranjem strategija vođenih na lokalnoj razini i održivoga urbanoga razvoja u cijeloj EU.**

Postavljanjem cilja usmjerenoga na urbani razvoj dana je još veća važnost urbanom razvoju i ITU mehanizmu detaljnije predstavljenim u nastavku. Osim toga, u novoj se financijskoj perspektivi ističe i novi program umrežavanja i izgradnje kapaciteta za gradske vlasti, Europska urbana inicijativa za koju je predviđeno 500 milijuna eura za izravna ulaganja u građansku inicijativu, odnosno međugradsku suradnju, inovacije i izgradnju kapaciteta gradova.

9.1. Program za integrirani teritorijalni razvoj (ITP)⁸⁷

ITP je program za provedbu aktivnosti održivoga urbanoga razvoja koje imaju naglašenu teritorijalnu dimenziju te omogućuje pružanje financijske potpore za provođenje integriranih aktivnosti. Riječ je o novom mehanizmu Europske unije za razdoblje 2014. – 2020. koji je uveden s ciljem jačanja uloge gradova kao pokretača gospodarskoga razvoja. U tom je razdoblju Osijek bio među četiri urbane aglomeracije, uz Zagreb, Split i Rijeku, te tri veća urbana područja: Zadar, Slavonski Brod i Pulu, koji do kraja 2023. za provedbu ITU mehanizma imaju na raspolaganju više od 345 milijuna eura iz tri europska fonda: Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda i Europskog socijalnog fonda u okviru dva

⁸⁷ *Nacrt ITP i Operativni program konkurentnost i kohezija iz travnja 2021. (HUP)*

operativna programa: *Operativnog programa Konkurentnost i kohezija* i *Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali*. Ovaj je program ključan za obnovu Tvrđu, jer između ostalih područja financiranja uključuje rješavanje problema napuštenih i neiskorištenih lokacija - *brownfield* lokacija, kao područja velikoga razvojnoga i gospodarskoga potencijala, ali i održivu mobilnost.

U sljedećem razdoblju u kojem Grad Osijek planira izradu novog plana za provedbu ITU mehanizma, ovaj će mehanizam dobiti na još većoj važnosti jer nacrti regulative sugeriraju povećanje izdvajanja za održivi urbani razvoj s 5% na 6% od ukupne alokacije Europskoga fonda za regionalni razvoj.

Primjeri mjera i inicijativa (nacrt iz travnja 2021.):

- očuvanje, obnova, revitalizacija i prezentacija kulturne baštine (materijalne i nematerijalne) i prirodne baštine;
- prenamjena povijesne i kulturne baštine u prostor za kulturne aktivnosti i obrazovanje, društveno miješanje, interakciju i dijalog;
- ulaganje u postojeće i otvaranje novih muzeja, posjetiteljskih centara s ciljem interpretacije kulturne baštine, uključujući i gastronomsku i enološku ponudu;
- aktivnosti vezane za provedbu razvoja kružnoga gospodarstva: *Operativnog programa Konkurentnost i kohezija* i *Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali* (poput kružne obnove neiskorištenih zgrada, kružne obnove neiskorištenih zona - monofunkcionalne ili multifunkcionalne, razvoj studija, strategija i/ili planova za kružno upravljanje prostora i zgrada na lokalnoj ili regionalnoj razini);
- aktivnosti koje vode povećanju sigurnosti javnih gradskih prostora;
- ulaganja u infrastrukturu i obnovu starih gradskih jezgri;
- ulaganja u uređenje javnih površina starih gradskih jezgri;
- ulaganja u modernizaciju i obnovu javne turističke infrastrukture, uključujući i sportsku infrastrukturu koja pridonosi podršci razvoja resursa javnoga turizma, vodeći računa o diverzifikaciji i specijalizaciji;
- ulaganja u očuvanje, obnovu i vrjednovanje kulturne i prirodne baštine, kulturnih (uključujući materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu) i turističkih znamenitosti;
- inicijative za učinkovitije upravljanje resursima i javnim uslugama;
- izgradnja ili obnova objekata za pružanje potpore u poslovanju, posebice povezanim s potporama za samozapošljavanje, mikropoduzećima i aktivnostima socijalnoga poduzetništva.

9.2. Program podrške regionalnom razvoju

Ovaj program namijenjen jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave ima za cilj jačanje konkurentnosti i ostvarenje vlastitih razvojnih potencijala te brži gospodarski oporavak ovih područja, što je preduvjet sprječavanja iseljavanja stanovništva, smanjenje negativnoga demografskoga trenda i održivi razvoj.

Programom se potiče razvoj lokalne zajednice u smislu poboljšanja dostupnosti lokalne infrastrukture, prvenstveno izgradnje, obnove i rekonstrukcije objekata društvene, javne, socijalne, komunalne, gospodarske i okolišne infrastrukture na lokalnoj razini.

Poziv je otvoren od 15. prosinca 2020. Ukupna vrijednost programa je 15.000.000,00 kuna.

9.3. Program sufinanciranja provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije najavljuje raspisivanje Javnoga poziva za sufinanciranje provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini prema

Programu sufinanciranja provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini. Sredstava su bespovratna i namjenska, a usmjeravaju se za sufinanciranje provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini korisnicima koji imaju sklopljen Ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava iz fondova EU za programsko razdoblje 2014. - 2020. Ovaj je program bitan za sufinanciranje projekata obnove Tvrdé za koje je Grad Osijek već sklopio ugovore.

Ukupna vrijednost programa je 630.000.000,00 kuna.

9.4. Europski zeleni plan⁸⁸

Europski zeleni plan predložen je 11. prosinca 2019. kao nova strategija rasta za EU kojom ga se želi preobraziti u klimatski neutralno, pravedno i prosperitetno društvo sa suvremenim, resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom. U Europskom se zelenom planu ističe potreba za cjelovitim pristupom u kojem sva djelovanja i politike EU-a pridonose ciljevima toga plana. Europska komisija podržava inicijative iz međusobno povezanih područja politika, među kojima su klima, okoliš, energetika, promet, industrija, poljoprivreda i održivo financiranje. Sva su ta područja međusobno snažno povezana.

⁸⁸ ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/#2

Pozivi natječaja Europski zeleni plan koji se provode kroz program Obzor 2020 zanimljivi su i za financiranje projekata u Tvrđi usmjerenih na jačanje svijesti javnosti o održivoj energiji, održivom prometu, održivoj poljoprivredi („od farme do stola“), primjeni mjera učinkovite zelene gradnje na povijesne zgrade i druga područja vezana uz održivu obnovu i revitalizaciju Tvrđe. Ukupna alokacija za ovaj program je milijarda eura⁸⁹.

9.5. Drugi programi od interesa za financiranje projekata u Tvrđi

Na ove se programe mogu prijaviti Grad Osijek, Osječko-baranjska županija, turističke zajednice, poduzetničke i razvojne potporne agencije, Sveučilište J. J. Strossmayera te organizacije civilnoga društva koje imaju veće kapacitete. Male i srednje tvrtke mogu se prijaviti na natječaje za jačanje kapaciteta. Na Kreativnu Europu mogu se prijaviti i druge organizacije civilnoga društva te potencijalni prijavitelji koji djeluju u području kulture, kreativnih i kulturnih industrija, medija i dr.

⁸⁹ ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/news/european-green-deal-call

9.5.1. Obzor Europa 2021. - 2027.

Ciljevi su ovoga programa usmjereni na jačanje znanstvenih i tehnoloških temelja EU-a i europskoga istraživačkoga prostora (ERA), povećanje inovacijskih kapaciteta, konkurentnosti i broja radnih mjesta u Europi, ispunjenje prioriteta građana i održavanje našega socioekonomskoga modela i vrijednosti. Za program Obzor Europska komisija predlaže proračun u iznosu od 100 milijarda EUR.

Područja/klasteri koji se financiraju:

- Zdravlje,
- kultura, kreativnost i uključivo društvo,
- civilna sigurnost za društvo,
- digitalizacija, industrija i svemir,
- klima, energija i mobilnost,
- hrana, biogospodarstvo, prirodni resursi, poljoprivreda i okoliš.

9.5.2. Kreativna Europa

U okviru sljedećega dugoročnog proračuna EU-a (2021. – 2027.) Europska komisija predlaže da se sredstva za program Kreativna Europa, kojim se podupiru europski kulturni i kreativni sektor te audiovizualno stvaralaštvo, povećaju na 1,85 milijardi eura. Prijedlog novoga programa Kreativna Europa dio je poglavlja

Ulaganje u ljude iz prijedloga dugoročnoga proračuna EU-a. Njegov je glavni cilj promidžba europske kulture koja pridonosi stvaranju europskoga identiteta. Prijedlog novoga programa za jačanje kulturnoga i kreativnoga sektora EU-a usmjeren je na tri područja: MEDIA (program Kreativne Europe za potporu filmskoj i drugim audiovizualnim industrijama u EU-u), Kultura i Međusektorske mjere. Za projekte vezane uz Tvrdju posebice je zanimljiv program usmjeren na područje kulture, ali i međusektorska mjera namijenjena malim i srednjim tvrtkama te drugim organizacijama u kulturnom i kreativnom sektoru.

1. **KULTURA:** Iznos od 609 milijuna EUR iz novoga proračuna namijenjen je promidžbi europskoga kulturnoga i kreativnoga sektora. U cilju suradnje bit će pokrenuti projekti, mreže i platforme kako bi se talentiranim umjetnicima diljem Europe omogućilo povezivanje, a stvarateljima olakšala prekogranična suradnja.

2. **MEĐUSEKTORSKA MJERA:** Iznos od 160 milijuna EUR izdvojen je za male i srednje tvrtke te druge organizacije koje djeluju u kulturnom i kreativnom sektoru. Ta će sredstva biti upotrijebljena i za promidžbu suradnje u području kulturne politike u cijelom EU-u, poticanje slobodnoga, raznolikoga i pluralističkoga medijskoga okruženja te podupiranje kvalitativnoga novinarstva i medijskoga opismenjivanja⁹⁰.

⁹⁰ deskultura.hr/hr/novosti/prijedlog-proracuna-eu-ojacavanje-europskoga-kulturnog-i-kreativnog-sektora

9.5.3. Programi prekogranične suradnje - INTERREG

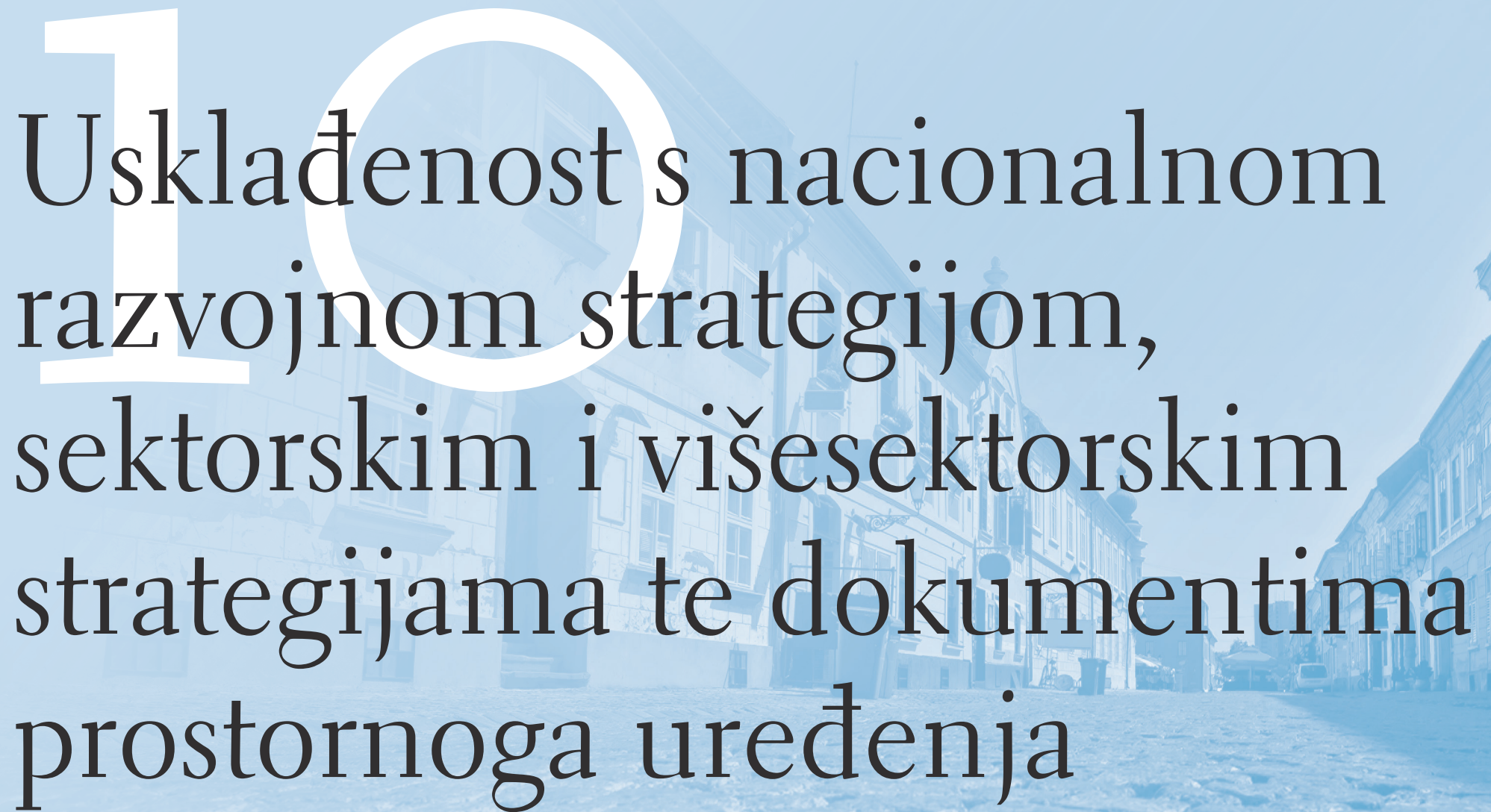
Ukupno dostupna sredstva za prekograničnu suradnju za razdoblje 2021. - 2027., preko instrumenta INTERREG, utvrđena su na osam milijarda eura.

INTERREG će podržati:

- prekograničnu suradnju susjednih regija,
- transnacionalnu suradnju na većim transnacionalnim teritorijima,
- međuregionalnu suradnju,
- suradnju najudaljenijih regija.

Stopa sufinanciranja na svakoj razini programa INTERREG utvrđena je na najviše 80%, a do 85% za najudaljenije regije. Bit će povećana i potpora za male projekte, razina predfinanciranja (sredstva koja dostupna državama članicama nakon odobrenja programa INTERREG) utvrđuje se na 1% za 2021. i 2022. te na 3% za razdoblje od 2023. do 2026., što rezultira većom likvidnošću za programe. Za projekte vezane uz Tvrdju zanimljivi su sljedeći programi:

- INTERREG DANUBE
- INTERREG CENTRAL EUROPE
- INTERREG Hrvatska - Srbija
- INTERREG Hrvatska - Mađarska

10
Usklađenost s nacionalnom
razvojnou strategijom,
sektorskim i višesektorskim
strategijama te dokumentima
prostornoga uređenja

10.1. Strateški dokumenti na nacionalnoj razini

10.1.1. Nacionalna strategija do 2030.

Konkurentna i inovativna Hrvatska odnosi se na razvoj konkurentnoga, tehnološki naprednoga i izvozno orijentiranoga gospodarstva temeljenoga na znanju i inovacijama, te poticanje zapošljavanja u sektorima visoke dodane vrijednosti kroz pametne i ciljane intervencijske politike koje podržavaju stvaranje poticajnoga poslovnoga okruženja i razvoj poduzetništva, znanstvenu izvrsnost, kreativnost i komercijalizaciju rezultata istraživačko-razvojnih aktivnosti, brendiranje, digitalizaciju i primjenu novih tehnologija, proizvodne investicije i razvoj pametnih vještina te pridonose učinkovitom gospodarenju resursima, uvođenju strukturnih promjena u industriju i uslužne djelatnosti, jačanju veza između znanstvene zajednice i poslovnoga sektora, kao i jačanju položaja hrvatskoga gospodarstva u globalnim lancima vrijednosti⁹¹.

Strateški ciljevi:

- strateško privlačenje ulaganja privatnoga sektora radi strukturne transformacije gospodarstva i povećanja produktivnosti;

⁹¹ Analitičke podloge mogu se vidjeti na: hrvatskaz2030.hr/analiticke-podloge/

- povećanje kapaciteta za istraživanje, inovacije i usvajanje naprednih tehnologija;
- povećanje rasta i konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika;
- razvoj vještina za pametnu specijalizaciju, industrijsku tranziciju i poduzetništvo;
- povećanje konkurentnosti i produktivnosti u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu;
- povećanje konkurentnosti i održivosti hrvatskoga turizma i njegovoga multiplicirajućega učinka na gospodarstvo.

RAZVOJNI SMJER 1. Održivo gospodarstvo i društvo

STRATEŠKI CILJEVI:

- SC 1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo
- SC 2. Obrazovani i zaposleni ljudi
- SC 3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom
- SC 4. Globalna prepoznatljivost i jačanje međunarodnoga položaja i uloge Hrvatske

RAZVOJNI SMJER 2. Jačanje otpornosti na krize

STRATEŠKI CILJEVI:

- SC 5. Zdrav, aktivan i kvalitetan život
- SC 6. Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji
- SC 7. Sigurnost za stabilan razvoj

RAZVOJNI SMJER 3. Zelena i digitalna tranzicija**STRATEŠKI CILJEVI:**

- SC 8. Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost
- SC 9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva
- SC 10. Održiva mobilnost
- SC 11. Digitalna tranzicija društva i gospodarstva

RAZVOJNI SMJER 4. Ravnomjeran regionalni razvoj**STRATEŠKI CILJEVI:**

- SC 12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima
- SC 13. Jačanje regionalne konkurentnosti

10.1.2. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2030. (u izradi)

Smjernice će se temeljiti na održivom turizmu i kvalitetnom upravljanju destinacijama, za što su postavljeni temelji zakonodavnim izmjenama tijekom protekle godine. Te su godine usvojeni i Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, Zakon o turističkoj pristojbi i Zakon o članarinama u turističkim zajednicama, kojima je cilj profesionalizacija sustava turističkih zajednica i decentralizacija kojom se želi postići učinkovitije funkcioniranje turističkih zajednica

po modelu destinacijskih menadžment organizacija; poticanje udruživanja lokalnih i regionalnih turističkih zajednica te jedinica lokalne samouprave kroz dodjeljivanje financijskih sredstava u cilju zajedničkoga razvoja turističkoga proizvoda i promocije destinacije; otvaranje mogućnosti kvalitetnijega razvoja selektivnih oblika turizma kao što su zdravstveni, kulturni, eno-gastro i drugi. Navedeni zakoni uzimaju za pretpostavku kvalitetnije upravljanje destinacijama kroz otvaranje mogućnosti za bolju sinergiju javnoga i privatnoga sektora te razvoj turističkih proizvoda uz razvoj popratne infrastrukture u destinacijama, a za što su otvorene i mogućnosti financiranja kroz donošenje navedenih zakona⁹².

10.2. Strateški dokumenti Osječko-baranjske županije (str. 7.)

10.2.1. Akcijski plan Županijske razvojne strategije Osječko-baranjske županije do 2020.

Strateški ciljevi/Prioriteti:

1. unaprjeđenje kvalitete života
- Prioritet 1.3. Razvoj ljudskih potencijala
2. unaprjeđenje kvalitete životnoga prostora

⁹² dulist.hr/nova-strategija-razvoja-najvaznije-gospodarske-grane-turizma-tek-u-povojima/638832/

Prioritet 2.1. Podrška mjerama prostornoga planiranja, zaštite okoliša i prirode

Prioritet 2.2. Razvoj komunalnih i drugih infrastrukturnih sustava

3. povećanje konkurentnosti gospodarstva i zaposlenosti

Prioritet 3.2. Unaprjeđenje poslovnoga okruženja za razvoj i jačanje gospodarstva

4. učinkovito upravljanje lokalnim i regionalnim razvojem

Prioritet 4.1. Povećanje učinkovitosti dionika i institucija u sustavu upravljanja razvojem

10.2.2. Master plan turizma Osječko-baranjske županije do 2020. (str. 72.)

Strateška uporišta razvoja turizma županija

Na osnovi prethodnoga se konteksta specificiraju sljedeća strateška uporišta daljnjega razvoja turizma Osječko-baranjske županije:

1. Postoji proizvodna osnova - U Osječko-baranjskoj županiji postoje atraktivni i tržišno prepoznani elementi turističke ponude, ali i značajna atrakcijska osnova koja još uvijek nije iskorištena ni uvezana u turističke proizvode, prije svega u segmentu kratkih odmora.

Na području OBŽ-a niz je turističkih atrakcija i smještajnih objekata koji svojim sadržajem i kvalitetom već danas odgo-

varaju globalnim standardima turističkoga proizvoda - niz gradskih hotela, atraktivni objekti ruralnoga smještaja, enogastronomija, Državna ergela Đakovo, Kopački rit, osječka Tvrđa, kao i niz originalnih događanja koja se za sada komercijaliziraju u najboljem slučaju regionalno, a imaju znatno veći potencijal. Ove su atrakcije i kapaciteti uz kapitalno neintenzivne zahvate tematizacije, inovativnoga oblikovanja sadržaja i pakiranja u proizvode kratkih odmora i tura sami dovoljni za minimalno udvostručenje postojećega turističkoga volumena. Pridodaju li im se atrakcije koje imaju veće investicijske zahtjeve, ali i potencijal fondovskoga financiranja, kao što su dvorci, daljnji razvoj inovativnih muzeja i interpretacijskih centara, rehabilitacija urbanih područja, kao i daljnja turistifikacija prostora uz Dravu i Dunav, ovo područje može računati na dostatne elemente turističkoga lanca vrijednosti za buduće razvojno razdoblje.

10.3. Strateški dokumenti Grada Osijeka

10.3.1. Strategija razvoja urbane aglomeracije Osijeka do 2020. (iz 2016.)

Tvrđa ima potencijal postati turističkim središtem regije koje i lokacijom i značajem postaje epicentrom povezivanja turistič-

kih sadržaja čitave regije, uključujući Park prirode Kopački rit, biciklističke staze i vinske ceste u OBŽ-u i VSŽ-u, obnovljena i funkcionalna kulturna dobra i ostale turistički zanimljive lokalitete u aglomeraciji, ali, zbog blizine, i one u Đakovu, Vukovaru, Vučedolu (udaljeni maksimalno oko 50 km), povezujući urbane manifestacije s ponudom ruralnoga okruženja, te također s nedovoljno iskorištenim, ali značajnim i prepoznanim potencijalom prekograničnoga turizma (relativna blizina turistički atraktivnih lokaliteta u prekograničnim područjima Republike Mađarske i Republike Srbije). (str. 26)

10.3.2. Strategija razvoja grada Osijeka do 2020. (2015.; str. 36. - 39.)

Osijek - virtualni grad

Osijek ima elemente infrastrukture potrebne za virtualni svijet, ali mora stvoriti uvjete za uporabu virtualnoga svijeta svima u Osijeku (stanovnicima i poslovnom sektoru).

Cilj 3: Postati e-grad prepoznatljiv po razvoju usluga temeljenih na kapacitetima širokopojasne mreže.

Potrebne aktivnosti:

- 3.1. Investirati u znanje da informacijska i komunikacijska tehnologija mogu kreirati nove poslove.
- 3.2. Pokrenuti javno-privatno partnerstvo u osiguranju pristupa kapacitetima širokopojasne mreže.

Cilj 5: Povećati broj poduzetničkih pothvata

Potrebne aktivnosti:

- 5.1. Kroz fokusirano i suradničko angažiranje potpornih institucija (Centar za poduzetništvo, BIOS, Tehnološko-razvojni centar, Regionalna razvojna agencija) osigurati obrazovne programe i mentorstvo za ljude koji žele pokrenuti poslovni pothvat, posebno u područjima proizvodnje hrane, energetike, kreativne industrije, zdravstvenoga turizma...
- 5.2. Kontinuirano stvarati pretpostavke (lokacijske, obrazovne) za izgradnju malih obrtnih središta (proizvodnih i uslužnih) na kvartovskim načelima, ali i u cilju oživljavanja središta grada i Tvrđe.

Cilj 7. Osposobiti grad za digitalnu demokraciju

Potrebne aktivnosti:

- 7.1. Promovirati uključenost građana u raspravu o svim problemima grada.

Cilj 8. Osnažiti atraktivnost Osijeka za stanovnike i posjetitelje, posebice za mlade, stručnjake u IT-u, zdravstvu, obrazovanju i kreativnim industrijama.

Potrebne aktivnosti:

- 8.1. Nastaviti s aktivnostima na poboljšanju izgleda Osijeka - sačuvati industrijsko graditeljsko nasljeđe kroz pronalaženje novih namjena tih kapaciteta.
- 8.3. Raditi na stvaranju uvjeta za razvoj kreativnih industrija

(u suradnji Sveučilišta, kulturnih institucija, poslovnoga sektora i lokalne uprave), a kroz usklađeno provođenje *Strategije kulturnoga razvitka Grada Osijeka 2014. - 2020.* s ovim strateškim dokumentom.

Cilj 9: O snažiti atraktivnost Osijeka za mlade

Potrebne aktivnosti:

- 9.1. Osigurati smještajne kapacitete za studente.
- 9.2. Kroz javno-privatno partnerstvo osigurati mogućnost rješavanja stambenoga pitanja mladima.
- 9.3. Organizirati turističke atrakcije za mlade turiste.

10.4. Drugi propisi i planovi

Planovi koji reguliraju prostorno i urbanističko uređenje Grada Osijeka i osječke Tvrđe

- Glavni urbanistički plan Grada Osijeka (Službeni glasnik Grada Osijeka broj 5/06, 12/06-ispr., 1/07-ispr., 12/10, 12/11, 12/12, 2/13-ispr., 4/13-ispr., 7/14, 11/15, 2/17, 6A/18-pročišćeni tekst i 13A/20)
- Prostorni plan uređenja Grada Osijeka (Službeni glasnik Grada Osijeka 8/05., 5/09., 17A/09.-ispr., 12/10., 12/12. i 20A/18.)
- Izmjene i dopune Urbanističkog plana uređenja osječke Tvrđe iz lipnja 2019.

Propisi koji reguliraju teme zaštite i očuvanja kulturnih dobara

U nastavku su ostali propisi koji reguliraju teme zaštite i očuvanja kulturnih dobara (staviti u prilog):

- Ustav RH

Zakon:

- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11, NN 25/12, NN 136/12, NN 157/13, NN 152/14 i 44/17)

Pravilnici:

- Pravilnik o iskaznici i znački inspektora zaštite kulturnih dobara te načinu vođenja očevidnika o obavljenim pregledima (NN 117/12, NN 124/12 - Ispravak)
- Pravilnik o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 74/03, NN 44/10)
- Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske u područjima gdje se nalaze kulturna dobra (NN 22/09, NN 36/11, NN 58/14)
- Pravilnik o arheološkim istraživanjima (NN 102/10)
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra

- kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11, NN 130/13)
- Pravilnik o stručnim zvanjima u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 59/09, 117/12, NN 57/13)
  - Pravilnik o određivanju kulturnih predmeta koji se smatraju nacionalnim blagom država članica Europske unije (NN 38/04)
  - Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu izdavanja službene iskaznice službenika Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i službene iskaznice službenika Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu (NN 110/04)
  - Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje vrijednosti pokretnina koje imaju kulturnu, umjetničku ili povijesnu vrijednost (NN 77/04)
  - Pravilnik o označavanju nepokretnih kulturnih dobara i objekata u kojima su smještene zbirke kulturnih dobara (NN 12/06)
  - Pravilnik o uvjetima za davanje dozvole radi izvoza i iznošenja kulturnih dobara iz Republike Hrvatske (NN 75/13)
  - Pravilnik o upisniku koncesija na kulturnom dobru (NN 77/15)
  - Pravilnik o načinu vođenja i sadržaju upisnika i evidencije o prometu pokretnim kulturnim dobrima i drugim kulturnim predmetima koji imaju umjetničko, povijesno, arheološko i drugo značenje (NN 77/15, 110/16)
  - Pravilnik o uvjetima, načinu i postupku čuvanja i korištenja dokumentacijske građe (NN 77/15)
  - Pravilnik o dokumentaciji za izdavanje prethodnog odobrenja za radove na kulturnom dobru (NN 134/15)
  - Uredba Vijeća (EZ) br. 116/2009 od 18. prosinca 2008. o izvozu kulturnih dobara
  - Provedbena Uredba Komisije (EU) br. 1081/2012 od 9. studenoga 2012. za potrebe Uredbe Vijeća (EZ) br. 116/2009 o izvozu kulturnih dobara (kodificirani tekst)
- Međunarodni pravni propisi:
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti podvodne kulturne baštine, Narodne novine, Međunarodni ugovori, 10/04
  - Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba i Protokol u vezi sa zabranom izvoza kulturnih dobara s okupiranih teritorija, Narodne novine, Međunarodni ugovori, 12/93 i 6/02 objava
  - Konvencija Vijeća Europe o zaštiti arhitektonskog blaga Europe, Narodne novine, Međunarodni ugovori, 6/94
  - Zakon o potvrđivanju UNIDROIT-ove Konvencije o ukrađenim ili nezakonito izvezenim kulturnim dobrima, sklopljen u Rimu 24. lipnja 1995., Narodne novine, Međunarodni ugovori, 5/00, 6/02 objava

- Zakon o ratifikaciji Europske konvencije o zaštiti arheološke baštine (revidirana) iz 1992. godine sastavljene u Valetti 16. siječnja 1992., Narodne novine, Međunarodni ugovori, 4/04 i 9/04 objava
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 5/05,5/07 objava
- UNESCO-va Konvencija o mjerama zabrane i sprečavanju nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosu vlasništva kulturnih dobara, Narodne novine, Međunarodni ugovori, 12/93
- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, Narodne novine, Međunarodni ugovori 12/93
- Uredba o objavi Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti i očuvanju određenih kulturnih dobara Narodne novine, Međunarodni ugovori 9/06, 2/07 objava
- Zakon o potvrđivanju drugog Protokola uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (NN Međunarodni ugovori, br. 11/05)
- Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo (NN Međunarodni ugovori 5/07)
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (NN; Međunarodni ugovori, br. 12/02)
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji (NN br. 109/01., ... 66/19)
- Članak 8. stavak (2):
- Jedinica lokalne samouprave može sredstva ostvarena prodajom stanova prema Zakonu o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, uz namjene propisane tim zakonom, koristiti i za pribavljanje građevinskog zemljišta, podmirenje troškova komunalne infrastrukture, priključaka i drugih troškova vezanih za izgradnju, kao i za kupnju stanova prema odredbama ovoga zakona.

Literatura

1. *Registar kulturnih dobara RH*
2. Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020., TMC, str. 24
3. Krajnik, D., Obad Ščitaroci, M., *Preobrazba bastionskih utvrđenja grada Osijeka*, 168.-179. 16[2008] 2[36] Prostor, str. 178.
4. *Povijesni razvitak i valorizacija bastione trase baroknog grada-tvrđave, osječke Tvrđe*, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja, Knjiga 1., studio X, listopad 2009., str.5.-6.
5. *Prijedlog programskih i urbanističko-konzervatorskih smjernica za urbanistički plan uređenja Tvrđe, urbanističko-konzervatorska studija prostora bastione trase i vanjskih utvrđenja*, Knjiga 2, studio X, listopad 2009., str.5.
6. *Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020.*, TMC, str. 16.
7. *Studija predizvodivosti komunalnog pristaništa u Osijeku*, Ancoris d.o.o. Osijek, rujan, 2019., str. 6.
8. *ŽUPANIJE - razvojna raznolikost i gospodarski potencijali 2019./2020.*, Županijska komora Osijek, rujan 2019. god., str. 72.
9. *Vallettska načela za očuvanje i upravljanje povijesnim gradovima, naseljima i urbanim područjima*, Konačni nacrt koji integrira komentare usvojene od strane ICOMOS-ovog Savjetodavnog i Izvršnog odbora, namijenjene distribuciji među članstvom ICOMOS-a, u cilju prihvaćanja na 17. općoj skupštini ICOMOS-a, Pariz 2011.
10. Prof. Jukić, T., *Studija prometa osječke Tvrđe*, radni materijal, studeni 2020.
11. *Prezentacija „Vodeni tramvaj“ na rijeci Dravi od rkm 16+400 do rkm 24+200*, Hidroing d.o.o. za projektiranje i inženjering, u sklopu radionice za izradu Strateškoga i akcijskoga plana osječke Tvrđe, 15. listopada 2020.
12. www.unios.hr/o-sveucilistu/portret/
13. www.uaos.unios.hr/odsjek-za-kulturu-medije-i-menadzment-2/
14. Državni zavod za statistiku, srpanj 2020., Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije, Županijska komora Osijek, rujan 2020.
15. *Stanje gospodarstva Osječko-baranjske županije*, Županijska komora Osijek, rujan 2020.
16. *Studija izvodljivosti „Centar za posjetitelje ‘Tvrđa’“*, Kocka d.o.o., 2019., str. 54.
17. www.tzosijek.hr/restorani-i-pivnice-87
18. www.booking.com/city/hr/osijek.hr.html, www.tripadvisor.com
19. *Strategija razvoja urbane aglomeracije*, 2016.
20. Biciklističke rute u Osijeku oko grada: bikeos.eu/biciklistick; www.tzosijek.hr/najbolja-ruta-672-ikadae-staze/;

- www.tzosijek.hr/stranica.php?id=1079
21. Biciklističke rute u Osijeku oko grada: bikeos.eu/biciklistick www.glas-slavonije.hr/432277/3/U-Osijeku-i-okolici-biciklista-i-bicikala-vise-je-nego www.tzosijek.hr/najbolja-ruta-672-ikadae-staze/
  22. www.tzosijek.hr/stranica.php?id=1079; www.tzosijek.hr/voda-kupanje-i-ribolov-666
  23. *Prezentacija „Komunalno pristanište na rijeci Dravi“*, Ancoris d.o.o., u sklopu radionice izrade *Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021. - 2027.*, 14. 10. 2020.
  24. www.ppiaf.org/sites/ppiaf.org/files/documents/toolkits/UrbanBusToolkit/assets/1/1c/1c4.html
  25. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11 , NN 25/12, NN 136/12 , NN 157/13, NN 152/14 i 44/17
  26. *Studija izvodljivosti „Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe“*, Grad Osijek, Ernst & Young savjetovanja d.o.o, 14. lipnja 2018.
  27. Ured ovlaštenog arhitekta Tone Papića, Konzervatorska studija, *Zgrada u osječkoj Tvrđi, Kuhačeva ulica br. 11*, 2015.
  28. Virtualna šetnja LADO/RELJEFI/TRAGOVI, web.facebook.com/ansambl.lado/; culex360.com/lado/
  29. www.dao.hr/index.php/arhiv/o-arhivu/zgrada-arhiva
  30. www.mlu.hr/index.php/o-muzeju
  31. Lončar-Vicković, S; Jurković, Ž; Stober, D, *Trg Vatroslava Lisinskog u osječkoj Tvrđi - Povijesni i prostorni razvoj* br. 6, 2013., str. 47.-56.
  32. Dokumentacija o nabavi u otvorenom postupku javne nabave velike vrijednosti. Usluga izrade projektne dokumentacije za obnovu prostora bastione trase u osječkoj Tvrđi, prosinac 2017.
  33. *Strategija razvoja urbane aglomeracije Osijeka*, 2016., str. 26.
  34. www.hgk.hr/zupanijska-komora-osijek/turizam-i-ugostiteljstvo
  35. zlatna-greda.org/
  36. Lončarić-Planić d.o.o., *Krovni plan (master plan) za obnovu osječke Tvrđe*, 2015.
  37. *Studija izvodljivosti „Razvoj i unaprjeđenje osječke Tvrđe“*, Grad Osijek, Ernst & Young savjetovanja d.o.o, 14. lipanj 2018.
  38. Jelinčić, D. A. (2005.), *Kreativni turizam i hobby turizam* docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fbib.irb.hr%2Fdatoteka%2F191737.Kreativni_turizam_i_hobby_turizam.doc
  39. kreativna-riznica.com/
  40. www.aam-us.org/2019/05/03/museopreneur-how-museums-are-leaping-into-new-business-models-with-entrepreneurial-spirit/?fbclid=IwARoQ7hvKME-g1ELmJYOo5DNgs7tbzD31h-ni_YGcw9DOzrykZMs6L-ByPSEes

41. *Strateške smjernice upravljanja kulturno-povijesnom baštinom grada Osijeka do 2020.*, TMC
42. Grad Osijek, Odjel za gospodarstvo, www.osijek.hr/wp-content/uploads/2021/03/Javni-poziv-POT-OS-20211.pdf
43. *Rekonstrukcija Krunske utvrde*, Glavni projekt, Knjiga 1, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe
44. *Rekonstrukcija i prenamjena Donje oružarnice u Muzej*, Glavni projekt, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe
45. *Rekonstrukcija zgrade VIII. bastiona s vodotornjem*, Glavni projekt, Arhitektonski projekt, Mapa 1, Po-Mark d.o.o., veljača 2019.
46. *Konzervatorska studija bivšeg novog Franjevačkog samostana sv. Križa (kuća u Bösendorferovoj ulici br. 2.)*, Konzervatorski projektni atelje, studeni 2016., str. 3.
47. *Rekonstrukcija zgrade i dvorišta novog samostana sv. Križa*, Glavni projekt, Arhitektonski projekt, Po-Mark d.o.o., veljača 2019.
48. *Rekonstrukcija Krunske utvrde*, Glavni projekt, Knjiga 1, Randić i suradnici d.o.o., veljača 2019., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe
49. Dokumentacija o nabavi u otvorenom postupku javne nabave velike vrijednosti. Usluga izrade projektne dokumentacije za obnovu prostora bastionske trase u osječkoj Tvrđi, prosinac 2017.
50. *Studija izvodljivosti „Centar za posjetitelje ‘Tvrđa’“*, Kocka d.o.o., 2019.
51. www.glas-slavonije.hr/kolumna/56/5439/Kuca-Broz-Zan-Rodna-kuca-muzikologa-Franje-Ksavera-Kuhaca
52. *Konzervatorska studija sa smjernicama za obnovu kuće u Ulici Franje Kuhača 23 u osječkoj Tvrđi*, Institut za povijest umjetnosti, 2017., str. 5.
53. *Konzervatorska podloga bloka, Trg Svetog Trojstva - Kuhačeva Markovićeve - Firingerova - Boškovićeve*, Institut za povijest umjetnosti, 2018., str. 176.
54. Konzervatorska studija, Tone Papić, prosinac 2015., naručitelj: Agencija za obnovu osječke Tvrđe
55. www.aoot.hr/povijest
56. *Priručnik o strateškom planiranju*, verzija: 3.0, svibanj 2020., Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
57. ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/#2
58. ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/news/european-green-deal-call
59. deskultura.hr/hr/novosti/prijedlog-proracuna-eu-ocavanje-europskoga-kulturnog-i-kreativnog-sektora

